

UNIVERSITETI I EVROPËS JUGLINDORE
УНИВЕРЗИТЕТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА
SOUTH EAST EUROPEAN UNIVERSITY

UNIVERSITETI I EVROPËS JUGLINDORE

FAKULTETI I SHKENCAVE SHOQËRORE BASHKËKOHORE

MARRËDHËNIE NDËRKOMBËTARE DHE DIPLOMACI

PUNIM MASTERI

TEMA:

Roli i organizatave ndërkombëtare në marrëdhëniet ndëretnike në Republikën e
Maqedonisë së Veriut

STUDENTI:

Zeliha Mustafa

MENTORI:

Prof.Dr. Agron Rustemi

Tetovë 2022

Contents

SHKURTESAT	3
ABSTRAKT.....	6
HYRJE	8
LËNDA E HULUMTIMIT, QËLLIMET E HULUMTIMIT, HIPOTEZA, METODOLOGJIA	8
QËLLIMET E HULUMTIMIT.....	10
HIPOTEZAT.....	11
HIPOTEZA KRYESORE:	11
HIPOTEZAT NDIHMËSE:.....	11
METODOLOGJIA E HULUMTIMIT	11
KAPITULLI I.....	13
Kuptimi, nocioni dhe definimet e organizatave ndërkombëtare.....	13
<i>1. Definicioni i organizatave ndërkombëtare</i>	<i>14</i>
ZANAFILLA E ORGANIZATAVE NDËRKOMBËTARE NDËRKOMBËTARE,	16
NOCIONI DHE KUPTIMI	16
3. ROLI DHE FUNKSIONIMI I ORGANIZATAVE NDËRKOMBËTARE	18
4. LLOJET E ORGANIZATAVE NDËRKOMBËTARE	19
5. FUNKSIONIMI DHE ORGANIZIMI I TYRE.....	21
KAPITULLI II	23
1. ROLI I ORGANIZATAVE NDËRKOMBËTARE NË MARËDHËNIET NDËRETNIKE NË RMV JOQEVERITARE NË MBROJTJEN E TË DREJTAVE DHE LIRIVE TË NJERIUT	23
<i>1.1 Roli i organizatave ndërkombëtare në RMV.....</i>	<i>23</i>
MARREDHENIET NDERETNIKE PAS PAVARËSISË SE R. MAQEDONIS DHE PERIUDHA PAS MAREVESHJES SE OHËRIT	29
DISA PREJ ORGANIZATAVE NDËRKOMBËTARE PREZENTË NË RMV	30
<i>UNDP</i>	<i>30</i>
<i>UNICEF.....</i>	<i>34</i>
<i>USAID</i>	<i>39</i>
RITJE DHE ZHVILLIM EKONOMIK	41
<i>OSBE</i>	<i>46</i>
<i>SCFG</i>	<i>52</i>
MOZAIK: NJË MODEL PËR ARSIM TË INTEGRUAR MULTIKULTUROR NË MAQEDONI.....	53
ÇËSHTJET KRYESORE NË MARRËDHËNIET NDËRETNIKE	56

RAPORT I KOMISIONIT EUROPIAN PËR E DREJTAT E NJERIUT DHE MARRËDHËNIET NDERETNIKE	71
NDARJET NË ARSIMIN PUBLIK	72
LISTRACIONI	74
PËRFUNDIMET DHE REKOMANDIMET	75
REKOMANDIME	80
BIBLIOGRAFIA	81

SHKURTESAT

UNDP-

UNICEF-

USAID -

OSBE ODIHR-

SFCG- Search for common ground

ADI- Asociacioni për Iniciative Demokratike

AI –Amnesty International

APT- Organizata për Parandalimin e Torturës

BE – Bashkimi European

CEDAW – Konventa për eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit ndaj grave

CHRI – Comonwealth Human rights Initiative

CLADEM - Committee for Latin America and the Caribbean for the Defense of Women's Rights

ECOSOC – Këshilli Ekonomik e Social i Kombeve të Bashkuara

ECHR- Konventa Europiane për të Drejtat e Njeriut

EUMC - Qendra Monitoruese Europiane për Racizëm dhe Ksenofobi

H1 – Hipoteza e parë

H2 –Hipoteza e dytë

HRE – Human Rights Education

HRI – Health Right International

ICCPR – Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike

ICESCR - Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore

ICG –International crisis group

IFHR- International Federation for Human Rights

IHF- International Helsinki Federation

KB – Kombet e Bashkuara

KHM- Komiteti i Helsinkit në Maqedoni

MCMS – Makedonski Centar za Megjunarodna Sorabotka – Qendra Maqedonase për bashkpunim ndërkombëtar

OKB – Organizata e Kombeve të Bashkuara

ODIHR – Office for Democratic Institutions and Human Rights - Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejta të Njeriut

OJQ – Organizatë joqeveritare

OI- Oxfam International

OshC- Organizatave të shoqërisë civile

OSM - Open Society Macedonia- Soros

OSBE – Organizata për siguri dhe bashkpunim në Europë

OSCE - Organization for security and Co-peration in Europe

PDHRE – Deklarata popullore për arsim për të drejtat e njeriut

RM – Republika e Maqedonisë

SCF – Save Children Foundation

UDHR – Deklarata Univerzale për të Drejtat e Njeriut

UNIFEM - Fonds de développement des Nations unies pour la femme- Fondi zhvillimorë i
Kombeve të Bashkuara për gratë

ABSTRAKT

Të drejtat e njeriut në përgjithësi janë të drejtat themelore që cdo kush i gëzon nga çasti kur ai lind dhe jo vetëm. Me theks të veçantë marrëdhëniet ndëretnike janë një fenomen shumë fragjil në Evropën juglindore më saktësisht në Ballkan dhe në trojet e ish Jugosllavisë. Problemi dhe fenomeni i mospërfilljes dhe mosrespektimit të së drejtave dhe lirive të njeriut në disa vende të rruzullit tokësorë e poashtu edhe në Republikën e Maqedonisë së Veriut paraqet një problematikë dhe një çështje komplekse e theksuar për të gjithë qytetarët si shoqëri në përgjithësi, e me theks të veçantë për organizatat joqeveritare në bashkëpunim me institucionet shtetërore në rruajtjen avansimin e të drejtave dhe lirive të njeriut si dhe marrëdhëniet ndëretnike në vendin tonë.

Çdo person e qytetarë, duhet t'i gëzojë të drejtat themelore duke u thirrur në kushtetutë dhe norma zakonore-ligjore të shtetit ku jeton dhe Konventave ndërkombëtare dhe në nga çdo aspekt nuk mund të bëhet ndasi në bazë të ndonjë kriteriumi siç janë: kriteriumi përkatësisë fetare, gjinisë, ngjyrës së lëkurës, moshës, preajrdhjes së tij familjare, punën që ushtron, etnitetit e kështu me rradhë. Ata janë të gjithë të barabartë para ligjit para organeve dhe institucioneve shtetërore.

Duke u nisur nga këndvështrimi kronologjik e historik që nga Lufta e parë botërore por edhe më herët, për fat të keq kjo problematikë e hasim në përditshmëri edhe tani në ditët e sodit, ndonjë vend e hasim më shumë ndonjë vend ndoshta më pak, dhe ende nuk kemi mjete të përsosura për aplikimin, përparimin dhe ngadalësimin e kësaj problematike famëkeqe që haset dhe është prezent në mesin tonë më të ngushtë, konkretisht në Republikën e Maqedonisë së veriut. Menjanimi i institucioneve shtetërore në republikën e Maqedonisë së Veriut si dhe sjellja mospërfillëse e institucioneve të shtetit në raste të theksuara në fushën e lirive dhe të drejtave njerzore si dhe marrëdhëniet ndëretnike, në mënyrë imperative paraqet lëvizshmëri më pak efikase të Organizatave Ndërkombëtare në sferën e mbrojtjes të lirive dhe të drejtave të njeriut. Tema fokusohet kryesisht në rolin e OJQ-ve në harmonizimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe marrëdhëniet ndëretnike, që nga pavarësia e Republikës së Maqedonisë së Veriut nga ish Republika federative e Jugosllavisë e në veçanti në dekadën e fundit. Kjo temë përpunon konkretisht projekte dhe tentativat e tyre për aplikimin efikas në përditshmëri dhe duke u

munduar që t'i përfundojmë njëherë e përgjithmonë ``pabarazitë`` në mes dy etnikumeve më të mëdha në RM së Veriut, në mes maqedonasve dhe shqiptarëve.

Pas pavarësisë, kushtetuta e re e Republikës së Maqedonisë së Veriut në vend që t'a përmirësojë atë, në fakt ka ulur akoma më shumë pozitën e shqiptarëve dhe pakicave të tjera që jetojnë në vend. Mospërmbyshja e kërkesave thelbësore të shqiptarëve, çoi në një konflikt të armatosur në vitin 2001 i cili konflikt u rrumbullakos me Marrëveshjen kornizë të Ohrit.

Marrëveshja e Ohrit, përveç përfundimit të konfliktit të armatosur, ka parashikuar edhe një sërë masash legislative dhe politike për të përmirësuar pozitën e shqiptarëve duke garantuar barazi në mbrojtjen e pakicave. Megjithatë, 21 vjet pas Marrëveshjes së Ohrit, marrëdhëniet ndëretnike në Maqedoni ende mbeten të rënduara nga paragjykimet dhe stereotipet kundrejt bashkëpunimit dhe prosperitetit reciprok. Qëllimi kryesor i punimit është të analizojë gjendjen e marrëdhënieve ndëretnike në Maqedoni, me fokus të veçantë në marrëdhëniet ndërmjet maqedonasve etnikë dhe shqiptarëve etnikë. Punimi gjithashtu ofron një analizë të faktorëve kryesorë që kontribuojnë në tensionet ndëretnike në vend dhe hulumton skenarë të mundshëm në të ardhmen. Punimi arrin në përfundimin se në Maqedoni, Kosovë por jo edhe në Shqipëri është shumë më e rëndësishme për kaulitetin ndërmjet marrëdhënieve ndëretnike dhe ndërshtetërore në Maqedoninë e Veriut dhe gjithashtu ofron disa arsye për të mbështetur një tezë të tillë. Prandaj, marrëdhëniet e përgjithshme ndëretnike ndërmjet maqedonasve dhe shqiptarëve në Maqedoni varen shumë nga marrëdhëniet ndërshtetërore ndërmjet Maqedonisë dhe Kosovës dhe anasjelltas.

Pavarësisht tensioneve dhe problemeve të fundit, demokratizimi procesi në Republikën e Maqedonisë ka sjellë disa relaksime në vend në lidhje me marrëdhëniet ndëretnike. Pjesëtarët e nacionaliteteve në Maqedoni gëzojnë mbrojtje të identitetit të tyre etnik, kulturor, gjuhësor dhe fetar dhe janë të përfaqësuar në institucionet e sistemit. Modeli themeluar për mbrojtjen e të drejtave të pakicave në Maqedoni është i bazuar në një ndjenjë reciproke të rrënjësor thellë historikisht mirëkuptimi dhe toleranca në kujtesën kolektive të njerëzimit, si dhe në standardet e së drejtës ndërkombëtare dhe praktikë në këtë fushë. Ky artikull diskuton marrëdhëniet ndëretnike në Maqedoni, me një fokus i veçantë në popullsinë shqiptare. Ajo gjurmon ligjërisht dhe zhvillimet politike gjatë dekadës së fundit dhe kërkon për të identifikuar arsyet e dhunës së fundit në Maqedoni.

Fjalët kyçe: Organizatat ndërkombëtare, OJQ të drejtat e njeriut, liritë, mbrojtja, Maqedonia e Veriut, marrëdhëniet ndëretnike, maqedon, shqipëtarë, organe shtetërore, institucione.

HYRJE

Lënda e hulumtimit, qëllimet e hulumtimit, hipoteza, metodologjia

Lënda e hulumtimit e kësaj teme të magjistraturës është bashkëpunimi dhe koordinimi i Organizatave ndërkombëtare me institucionet shtetërore në avansimin e marrëdhënieve ndëretnike në Republikën e Maqedonisë së Veriut, më konkretisht arritjet dhe ndikimi i këtyre organizatave në uljen dhe zbutjen e tensioneve ndëretnike, relaksimin dhe harmonizimin e raporteve ndëretnike si dhe integrimi dhe socializimine grupeve etnike në RMV me theks të veçantë raportet mes dy etnive më të mëdhaja gjegjësisht raportet shqiptaro-maqedonase, me çrast do të mundohemi në menyrë elaboruese e argumentuese e bindëse t'i shtjellojmë të gjitha pikat pozitive dhe ato negative të cilat ndikojnë në çrregullimin dhe prishjen e këtyre raporteve dhe e kundërta gjithçka që do të sjell në ndreqjen apo rregullimin e këtyre raporteve ndëretnike, duke u bazuar në burime dhe analiza të mirëfillta faktike, duke u mbështetur në baze analizave dhe raporteve të Organizatave ndërkombëtare, mediumet dhe institucionet vendore pa mos anashkaluar edhe raportet e Unionit European mbi këto çështje, mirëpo edhe Organizatat tjera joqeveritare ndërkombëtare ose vendore.

Megjithatë, ngjarjet në Maqedoni në fundvitet e 1990-ta, të pasuara nga kriza e përshkallëzuar në pjesën tjetër të ish-Jugosllavisë, sollën zhgënjim të këtyre shpresave. Derisa

tranzicioni paqësor nga sundimi totalitar dhe njëpartiak në pushtete pluraliste dhe demokratike, i përkrahur nga kontributet e shoqërisë civile, u bë i mundur në pjesë të madhe të blloqet komuniste.

Duke u thirrur në liget vendore për misionet dhe pjemarrja institucionale e shtetit në misionet e Organizatave ndërkombëtare të ndryshme: ekonomike, sociale, kulturore, humanitare, teknike, shëndetsore, arsimore, sportive, mbrojtje dhe liri të së drejtave të njeriut, në përputhshmëri me Kushtetutën dhe ligjet e vendit, njëkohësisht po të njëjtat janë jofitimprurëse dhe u ndalohet aktiviteti politik e tregtar në vend.

R.e Maqedonisë së Veriut nxiti sektorin civil dhe pjesmarrjen e saj në krijimin e politikave si një korektiv dhe një balans për krijimin dhe zhvillimin e demokracisë dhe vlerave demokratike në vend, dhe për këtë arsye në kuadër të Qeverisë së RM më 2004 u krijua Sektori për bashkpunim me shoqëritë civile. Duke e parë dobishmërinë e OJQ ve, Qeveria e RM në vitin 2007 solli strategji afatgjate për bashkpunim me plan strategjik për periudhën 2007-2011, me qëllim që të thellohet dhe të avansohet bashkpunimi në mes sektorit civil dhe ministrive përkatëse.

Në bazë të informatave të agjensioneve dhe institucioneve shtetërore konkretisht në bazë të ministrisë së punëve të jashtme të Republikës së Maqedonisë së Veriut janë prezentë: Misioni OSBE-së, zyra e Unionit European , NATO, Zyra e këshillit European, Këshilli i Evropës, Kombet e bashkuara, Misioni i përhershëm i RM së Veriut pranë FAO-së, UNESCO. Organizata ndërkombëtare shpesh herë njihen edhe si OJQ. 2 Periudha e menjëhershme e pasluftës në Maqedoni është shënuar me një lulëzim të OJQ-ve si vendore, ashtu edhe ndërkombëtare. Përderisa në vitet 1990 ajo ishte e lidhur me rezistencën civile dhe lëvizjet shoqërore për një Maqedoni të pavarur dhe sovranë nga shteti Jugosllav, OJQ-tëpas vitit 2000-2001 përjetoi një transformim të shpejt dhe të nevojshëm në dukje dhe qasje. Në këtë kohë të re, organizatat e shoqërisë civile, si të reja ashtu edhe të vjetra, befasisht u drejtuan në rrjedhat politike dhe u panë si një pjesë e domosdoshme e përpjekjeve të ndërtimit të paqes. Procesi i këtij transformimi “krijoi nevojën për një ndryshim radikal të përqendrimit të organizatave ndërkombëtare si dhe të shoqërisë civile nga politika e rezistencës në politikën e rindërtimit dhe të shtetndërtimit”

¹www.vlada.org.mk

² [Амбасади \(mfa.gov.mk\)](http://mfa.gov.mk), shikuar më 03.12.2022

Qëllimet e hulumtimit

Pa dyshim se ky hulumtim duhet të përmbush më tepër informacione si dhe të dhëna në lidhje me marrëdhëniet ndëretnike sipër nenjashtu dhe më gjerë, me siguri se qëllimi parimorë i hulumtimit do të jetë ndikimi dhe rezultati i argumentuar i OJQ-ve si dhe rekomandimet e Organizatave ndërkombëtare në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Do të shtjellojmë dhe do të elaborojmë e do të argumentojmë kronologjikisht duke u nisur nga themelimi dhe pavarësia e RMV-së si dhe zërkimi apo prezenca e organizatave ndërkombëtare këtu në vendin tonë,

Çka ka bërë dhe çka duhet bërë shteti apo institucionet shtetërore në bazë të rregullativave ekzistuese ligjore si dhe sjelljen e ligjeve të reja dhe ndryshimin e ligjeve aktuale në lidhje me marrëdhëniet ndëretnike.

Pra, qëllimi i punimit është në menyrën më bindëse të argumentojmë subjektet dhe aktorët që kanë ndikim të drejtpërdrejtë në këtë problematik të shfaqin zgjidhje në të mirën dhe në favor të shoqërisë në RMV.

Ky punim ka për qëllim të elaboroj rolin, pozitën, punën, aktivitetin si dhe funksionimin Organizatave ndërkombëtare përkatëse si dhe të OJQ-ve në fushën e mbrojtjes dhe lirive të njeriut, përpjekjet dhe sfidat me të cilat ato ballafaqohen për realizim e qëllimeve të tyre. Njëkohësisht nuk duhet të anashkalojmë, edhe bashkpunimin institucional të këtyre organizatave joqeveritare dhe ndërkombëtare me organet përkatëse shtetërore, dhe në rastin konkret, të përfitojnë qytatarët e R. së Maqedonisë në realizimin e të drejtave të tyre në përgjithësi e në veçanti, në mbrojtjen dhe avansimin e të drejtave dhe lirive të njeriut dhe me theks të veçantë marrëdhënieve në mes dy etnive më të mëdha në RM së Veriut.

Duke u thirur në legjislacionin e vendit, mirpo edhe ate ndërkombëtarë si dhe nga vet funksionimi e veprimtaria e Organizatave ndërkombëtare dhe OJQ-ve analizohet në përpikshmëri dhe në mënyrë taksative duke u bazuar në burime të mara nga akte normative dhe akte tjera ligjore, nga raportet institucioneve ndërkombëtare, analizat dhe aktivitetet e ndërmara

nga vet organizatat joqeveritare, puna e tyre në teren, puna në grupe, seminare, trajnime dhe konferenca të ngjajshme të kësaj natyre.

Hipotezat

Hipoteza kryesore:

Organizatat ndërkombëtare që veprojnë në vend, si dhe organizatat jo-qeveritare luajnë rol të rëndësishëm në avancimin e marrëdhënieve ndëretnike në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Hipotezat ndihmëse:

Organizatat ndërkombëtare që veprojnë në Republikën e Maqedonisë së Veriut kanë luajtur një rol të rëndësishëm në marrëdhëniet ndëretnike në vend.

Organizatat jo-qeveritare që veprojnë në Republikën e Maqedonisë së Veriut kanë luajtur një rol të rëndësishëm në marrëdhëniet ndëretnike në vend.

Organizatat që janë nën ombrellën e Kombeve të bashkuara (UN) si UNDP, UNICEF, UNWOMAN etj, që veprojnë në vend, luajnë rol të rëndësishëm në avancimin e marrëdhënieve ndëretnike në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Metodologjia e hulumtimit

Për gjatë punimit të këtij disertacioni të magjistrature në përmjet disa metodave dhe teknikave hulumtuese të cilat janë të domosdoshme për tu arritur qëllimet e më lartë përmendura, në këtë kuptim do të shërbehem me metodën krahasuese, metodën historike, metodën statistikore, si dhe teknikat analiza e përmbajtjes, intervistimin etj.

Metoda statistikore ku si burim informatash do të marrim për punimin e të dhënave të grumbulluara me rastin e intervistimit dhe anketimit të një grupi të caktuar të qytetarëve.

Anketimi dhe intervista janë të domosdoshëm për shkak të grumbullimit të materialit faktografik pas marrjes së qëndrimeve të qytetarëve të R.M-së në lidhje me problemin hulumtues.

Metoda hulumtuese përfshin pjesën dhe procesin e identifikimit të burimeve, seleksionim, përpunim dhe përcaktim të vlersimit të peshës së informatës dhe burimit të informatës, mbledhjes së materialeve qofshin ato të shkruara apo të formës elektronike, tituj shkencorë nga autorë të vendit dhe të huaj, traktate ndërkombëtare, raporte vjetore të disa organizatave joqeveritare, vendore.

Metoda shkencore paraqet grumbullimin e qasjeve të ndryshme nga literatura të ndryshme nga autorë të ndryshëm duke interpretuar qëndrimet e tyre të ndryshme në forma diskriptive e duke përdorur edhe metodën krahasuese e atë analitike për të përfituar një qasje dhe pasqyrë sa më të qartë në lidhje me punimin e lartëpërmendur.

Me metodën kuantitative apo cilësore është bërë për qasjen e kërkimit shkencorë, nëpërmjet faktorëve, fakteve dhe dukurive dhe raporteve analitike e kërkimore të OJQ-ve të ndryshme në vend, për të shpjeguar përfundimisht pozitën dhe rolin e OJQ-ve dhe ndikimin e tyre në politikbërjen e një vendi e njëkohësisht me fushëveprimin e tyre të ndikojnë në avansimin e të drejtave dhe lirive të njeriut.

Metoda diskriptive paraqet një qasje dhe një përshkrim të thjeshtë të organizatave joqeveritare në R.e Maqedonisë në sferën e mbrojtjes të lirive dhe të drejtave të njeriut, mirpo pa konfirmime dhe trajtime shkencore, pikërisht metodë për fillestarët e punimeve shkencore.

Metoda e studimit të rasteve, paraqet një metodë të veçantë të studimit, ku si qëllim dhe metodë studimi ka rastet e veçanta në sfera të veçanta (rasti i Tarikut nga Palestina, rasti “monstra” si dhe rasti i familjes me përkatësi etnike rome), me të cilin rast argumentohet shkelja e të drejtave themelore të njeriut gjegjësisht të një emigranti i ikur nga Palestina dhe i përfunduar në një nga kampet e emigrantëve në Maqedoni, si dhe keq trajtimi i organeve policore në rastin Monstra dhe familjes rome, dhe “heshtja” e OJQ-ve për rastet konkrete.

KAPITULLI I

Kuptimi, nocioni dhe definimet e organizatave ndërkombëtare

1. Definicioni i organizatave ndërkombëtare

Organizatat ndërkombëtare si dhe Organizatat joqeveritare luajn një rol të veçantë në përditshmërinë dhe aktivitete e shoqërisë civile. Organizatat ndërkombëtare si dhe OJQ-të i shtrihen me praninë e tyre në shumicën e shteteve nëpër botë. Ato shfaqin dhe reflektojnë diversitetet e shoqërive dhe qytetërimeve në vende që posedojnë elemente demokratike të rregullimit shtetërorë. OJQ-të shfaqin një rëndësi të theksuar në udhëheqjen dhe përfaqësimin dinjitoz të shtetit në koordinim me institucionet përkatëse shtetërore, duke shfaqur një shteg dhe një urë lidhëse në mes këtyre institucioneve dhe shërbimet të cilat duhet të ua ofrojnë ato qytetarëve. Organizatat ndërkombëtare poashtu edhe OJQ-të janë mbeten tërheqëse për qytetarët, me gjithë mbizotërimin e programeve publike në mundësimin e shumicës së nevojave të njerëzve.³

Aktiviteti dhe cilësimi i saktë i ON varet nga shumë faktorë e që për të njëjtat paraqet një sfida e mirëfilltë në ushtrimin e veprimtarisë së tyre paraqet një rrugë të vështirë drejt realizimi të qëllimeve bazë të tyre. Nga që ON-të janë një grupe të ndryshme organizatash që sfidojnë institucionet shtetin dhe të drejtën e me punën dhe aktivitetin e tyre marrin detyra dhe obligime të llojllojshme në një shoqëri civile mbrenda një shtete të caktuar.

Organizatat ndërkombëtare si dhe Organizatat joqeveritare si një grup krahasues e analizues mbetet i zymtë dhe jo i qartë mjaftueshëm, edhe pse OJQ-të nuk janë as të menaxhuara nga institucionet shtetërore e gjithashtu nuk motivohen me mjete finaciare fitimprurëse, megjithatë ekzistojnë ca Organizata që marrin shuma të majme në forma donacionesh dhe në mënyrë të tërthortë mbështeten financiarisht nga qeveritë dhe disa individ qeveritar, e që përkon në gjenerim të përfitimeve financiare. Që në këto formë puna dhe aktiviteti i tyre bëhet drejtëpërsdrejtë i varur nga këto institucione apo individ. Sërisht mund të konkludojmë se e vështirë dhe i paqartë diferencimi i këtyre Organizatave, që të dëshmojnë se janë indiferent në raportet dhe analizat e tyre.

³ Stiven Ratgeb Smith, Majkëll Lipski, *Organizatat jofitimprurëse për angazhim, shteti social në kohë të marrëveshjeve fq 4*

Organizata ndërkombëtare në bashkëpunim me sektorin civil tash për tash identifikohen si faktorë kyç të sektorit civil në fushën e zhvillimit dhe avansimit të të drejtave të njeriut, marrëdhënieve ndëretnike dhe aktivitete e ndryshme humanitare, mjedisit ekologjik dhe shumë aktivitete të ndryshme të veprimtarisë publike.

Organizatat ndërkombëtare-të janë më të njohura për aktivitete të ndryshme, por shpesh të ndërlidhura, me format dhe fushat e veprimtarisë - ofrimi i shërbimeve për njerëzit me nevojë, dhe organizimi i avokimit të politikave, dhe fushata publike në ndjekje të transformimit shoqëror. Organizatat ndërkombëtare-të janë gjithashtu aktive në një gamë të gjerë të specializuar në fusha të ndryshme siç janë: ndërtimi i demokracisë, zgjidhja e konflikteve, puna e të drejtave të njeriut, ruajtja kulturore, mjedisi, aktivizmin, analizën e politikave, hulumtimin dhe ofrimin e informacionit.⁴

Organizatat Ndërkombëtare janë organizime të financuara dhe të mbështetura nga faktorë të ndryshëm joqeveritarë dhe qeveritarë ndërkombëtarë e nacional që janë të paramenduara të krijohen për të zgjidhur një problem shoqëror, individual, grupor ose më gjerë; për të marrë pjesë në jetën publike; për të shfrytëzuar burimet për arritjen e një qëllimi të caktuar.

Disa ON janë të pajisura mirë dhe të pasura në aspekt financiar, ndërsa të tjerat çojnë një ekzistencë të brishtë me "dorën në gojë ", duke luftuar për të mbijetuar nga një vit në tjetrin, p.sh OJQ-të.ON udhëhiqen nga një sërë motivesh dhe vlerash. Disa ON mund të jenë bamirëse dhe humane, ekonomike, sociale arsimore etj. Disa ON synojnë të plotësojnë nevojat e menjëhershme të njerëzve, ndërsa të tjerët marrin një afatgjatësi dhe kërkojnë të zhvillojnë ide alternative dhe qasjet ndaj problemeve.

Varësisht nga financimi dhe veprimtaria e tyre ato mbështeten apo edhe ndalohen nga qeveritë shtetërore në territoret ku ato veprojnë.

Karakteristikat e organizatave: mendohet se dominojnë këta përcaktorë: ato janë formalisht të institucionalizuara; janë joqeveritare, janë jofitimprurëse; vullnetare dhe natyrisht, vetëqeverisëse. Ndërsa, sa i përket funksionit të tyre, ato shtrihet në: shoqërimin e qytetarëve; në-

⁴ Stiven Ratgeb Smith, Majkëll Lipski, *Organizatat jofitimprurëse për angazhim, shteti social në kohë të marrëveshjeve fq5*

shoqërimin politik të qytetarëve-politizimi; në mbledhjen e informacioneve; në arsimimin e njerëzve për fusha të caktuara; në përfaqësim dhe në shtrirjen e ndikimit dhe të mbikëqyrjes.

ZANAFILLA E ORGANIZATAVE NDËRKOMBËTARE NDËRKOMBËTARE,

Nocioni dhe kuptimi

Organizatat ndërkombëtare themelohen nga qeveritë e shteteve sovrane. Me organizatat ndërkombëtare në kuptim të gjërë nënkuptojmë çdo lidhje apo bashkëpunim jashtë kufijve shtetërorë të më së paku tri shteteve. Organizatat ndërkombëtare ndërqeveritare krijohen:

- më vullnetin e shteteve si subjekte juridike ndërkombëtare
- përmes traktateve që mbështeten në të drejtë ndërkombëtare publike.
- si subjekte të pavarura nga anëtarët e vet
- vetëm në bazë të koncepteve të dhëna nga shtetet. Pra varet nga marrëveshja e themelimit
- me qëllim dhe për afat të caktuar të funksionimit me qëllim dhe afta të funksionimit
- kanë strukturë institucionale
- janë subjekte juridike të ndara nga shtetet.⁵

Organizatat ndërkombëtare janë: bashkimi i tri subjekteve ndërkombëtare ose i tri shteteve, duke e institucionalizuar bashkëpunimin e tyre duke nënshkruar një marrëveshje mes tyre për bashkëpunim në ndonjë fushë të caktuar.

⁵ Marrëdhënie ndërkombëtare/ Blerim Reka, Bardhok Bashota, Zlber Sela 2016, fq 173

Organizatat ndërkombëtare nga esenca kuptimi dhe funksioni nuk kanë ndonjë kriter bazik për ndarje të pranuar ndërkombtarisht, ngaqë në numër janë të shumtë por edhe nga aktiviteti i tyre që veprojnë janë të shumëllojshme gjithashtu.

Mirpo si kriter më i përgjithshëm që më së shpeshti aplikohet në përpjekjet për të bërë një ndarje dhe klasifikim të këtyre subjekteve janë ata që bazohen në shtrirjen gjeografike, funksionet, obligueshmërinë juridike ndaj konstituentëve të tyre dhe fushëveprimtarinë etj.⁶

Sipas shtrirjes gjeografike Organizatat ndërkombëtare klasifikohen në dy grupe edhe atë: Organizatat ndërkombëtare universale apo të përgjithshme dhe organizata ndërkombëtare rajonale.⁷

Organizatat universale themelohen me qëllim të përmbushjes së interesave të përgjithshme globale. OKB është një shembul konkret, ndërsa Organizatat rajonale formohen për interesat e një numri të caktuar të shteteve të një regjioni sic jnaë : Këshilli i Europës, UE, Liga Arabe. Në to përfshihen një numër i vogël vendesh që i bashkon: afërsia gjeografike dhe lidhjet kulturore e historike, ekonomike, e finaciare, ose respektimi i mendimit politik dhe ngjajshmëria e institucioneve sociale ose ndonjë kombinim i përbashkët i tyre.⁸

Një tjetër kriter ndarës i organizatave ndërkombëtare bëhet sipas obligueshmërisë juridike të akteve të tyre përballë shteteve anëtare. Andaj sipas këtij kriteri kemi dy lloje Organizatash: sëpari organizatat ndërqeveritare që kryesisht janë të gjitha organizatat më të rëndësishme në botë (që nga OKB, NATO, OSBE, Këshilli i Evropës, etj).⁹

Zanafilla e organizatave ndërkombëtare daton para shekullit XX ndërsa para vitit 1914 njiheshin rreth 450 organizata. Shtytës për themelimin e Organizatave Ndërkombëtare janë pikërisht Alenacat dhe kongreset e mbajtura në Europë. Këto kongrese kishin natyrë Ad-Hoc dhe kishin për qëllim zgjedhjen e problemeve politike dhe joformin e ndonjë Organizate ndërkombëtare, për arsye se nuk krijonin ndonjë strukturë organizative, ndërsa secila organizatë

⁶ Marrëdhënie ndërkombëtare/ Blerim Reka, Bardhok Bashota, Ylber Sela 2016, fq 173-174

⁷ Marrëdhënie ndërkombëtare/ Blerim Reka, Bardhok Bashota, Ylber Sela 2016, fq 174

⁸ Marrëdhënie ndërkombëtare/ Blerim Reka, Bardhok Bashota, Ylber Sela 2016, fq 174

⁹ Marrëdhënie ndërkombëtare/ Blerim Reka, Bardhok Bashota, Ylber Sela 2016, fq 174

ndërkombëtare pas vitit 1914 kanë një strukturë institucionale me të cilën fillon edhe epoka multilaterale e zhvillimit të marrëdhënieve ndërkombëtare.¹⁰

Historia e krijimit të organizatave ndërkombëtare (psh. Ideja e DANTE Aligierit për një Perandori botërore), kanë gjetur shprehje edhe në planet e Abbe saint pieere në vitin 1713 për shtetet e bashkuara të Europës. Organizata e parë ndërkombëtare formohet në konferencën e Bernit që i filloi punimet në Bern të Zvicrës me 15.09.1874 dhe me pjesmarje të 22 vendeve. Nga kjo konferencë më 09 tetor 1874 formohet unioni gjeneral i postave, ndërsa në kuvendin e viti 1878 riemërtohet në: Unioni universale i postave. Në v. 1948 i bashkangjitet Organizatës së kombeve të bashkuara. Në vitin 1920 formohet Lidhja e kombeve, pas konferencës paqësore së Parisit 1919.

3.Roli dhe funksionimi i organizatave ndërkombëtare

Organizata joqeveritare mund të jenë ndërkombëtare dhe lokale. Nga veprimtaria e tyre dhe aktiviteti në zanafillë janë të njëjta mirpo dallojmë me veprimet e tyre në shtrirje gjeografike e që dmth se organizatat joqeveritare ndërkombëtare kanë shtrirje matanë kufijve të një shteti.

Ato gjithashtu dallohen edhe për nga veprimtaria apo aktiviteti i tyre. OJQ të cilat punojnë dhe veprojnë në fushën e shëndetësisë të tilla janë për shembull: Mjekët pa kufijë, Health right international, Chairity water, etj. OJQ –të që veprojnë në fushën e mbrojtjes të së drejtave të fëmijve dhe të rijve si p.sh: SOS childrens villages, Save the Children. Në sferën a mbrojtjes dhe të drejtave të njeriut: Amnesty International, Commonwealth Humans Rights Initiative, International Federation for Human Rights. Komiteti Helsinkit etj.

OJQ-të ndryshojnë gjerësisht për sa i përket karakteristikave të tyre. Për shembull disa janë të vogla me anëtarësi deri në njëqind persona, të tjerat janë të mëdha, duke filluar nga më e madhja, Amnesty International, e cila përfshin 1.8 milion anëtarë të shpërndarë në gjashtëdhjetë njësi kombëtare. Për shkak të numrit të tyre dhe diversitetit, OJQ-të janë akoma më të vështira për t'u klasifikuar se Organizatat ndërqeveritare. Ashtu si organizatat ndërqeveritare disa OJQ

¹⁰ Marrëdhënie ndërkombëtare/ Blerim Reka, Bardhok Bashota, Ylber Sela 2016, fq 176

shfaqen me OJQ të tjera anëtare dhe rreth trembëdhjetë përqind janë zhdukur apo janë bërë joaktive (UIA 2006, 33). Kështu numri tyre është në mënyrë konstante duke ndryshuar.¹¹

Në përgjithësi, imazhi social i ndërtuar i OJQ-ve i pranuar gjerësisht në botë është pozitiv, dhe paraqet një lëvizje humanitare dedikuar përmirsimit të kushteve të njerzimit që qëndron mbi kërkesën për vetpërfitim në kurriz të të tjerëve. Një shembull është përkufizimi që ka bërë banka botërore për OJQ – të si “organizata private që kryejnë aktivitete për të reduktuar vuajtjet, promovimin e interesave të të varfërve, mbrojtjen e mjedisit, sigurimit të shërbimeve sociale bazë, ose ndërmarrja e nismave komunitare”. Sidoqoftë disa OJQ edhe mund të bashkojnë njerëz në aksione kolektive në mënyrë të tillë që mund të dëmtojnë të tjerët.

Termi OJQ mund të aplikohet për të gjitha organizatat joqeveritare dhe jofitimprurëse që operojnë si ndërëmjetëse në ndërtimin e urave të bashkpunimit midis atyre që disponojnë burimet dhe një grupi të targetuar në mënyrë që të adresojnë problemet globale. Kështu që është shpesh e zakonshme të mendohet për OJQ- të si organizata ndërs shoqërore që kontribuojnë në negocimin midis dhe përmes shteteve me shpresën e arritjes së marëveshjeve për arritjen e qeverisjes globale në pothuajse çdo çështje të politikave ndërkombëtare. OJQ-të bashkojnë shoqërinë globale duke

formuar “rrjete advokimi transnacionale” që punojnë për ndryshime politike (Keck dhe Sikkink 2004). Ata frymëzohen për aksione nga interesat dhe vlerat e tyre.¹²

4. Llojet e Organizatave ndërkombëtare

Organizatat ndërkombëtare janë klasifikuar në dy grupe kryesore: organizata ndërqeveritare (ONQ) dhe organizata joqeveritare (OJQ). Organizata ndërqeveritare është një organizatë e përbërë kryesisht nga shtete sovraane shpesh të referuara si shtetet anëtare, ose organizata të tjera qeveritare të vendeve të ndryshëm. Organizatat ndërqeveritare quhen shpesh

¹¹ Charles W Kegley Jr. – *Politikat botërore tendenca dhe transformimi*, fq 183 botimi i 12, Tiranë mars 2009, fq.

¹² Po aty fq.183,

organizatat ndërkombëtare edhe pse ky term mund të përfshijë edhe organizata ndërkombëtare joqeveritare të tilla si organizatat ndërkombëtare jo-fitimprurëse (OJQ) ose korporatat shumëkombëshe. Në një këndvështrim tjetër, organizatat klasifikohen edhe duke u mbështetur në shtrirjen e tyre gjeografike dhe madhësinë e antarësisë. Sipas këtij këndvështrimi kemi dy lloje të organizatave, ato botërore dhe ato rajonale. Organizatat rajonale përmbledhin shtete që ndodhen gjeografikisht pranë njeri tjetrit dhe që krijohen nga nevoja e shteteve për të zgjidhur probleme të cilat ata nuk mund t'i zgjidhin në rrafsh kombëtar dhe të cilat nuk do të mund të trajtoheshin si duhet nga insitucionet ndërkombëtarë më të gjërë. Organizatat rajonale kanë në përbërje një numër të kufizuar 3 antarësh shumë prej të cilëve janë të ngjashëm gjeografikisht, ekonomikisht dhe politikisht për nga nevojat, problemet dhe interesat e tyre. Organizata ndërqeveritare është një organizatë ndërkombëtare e cila është krijuar nëpërmjet një marrëveshjeje të disa qeverive për të arritur synime të përbashkët. Objektivat, struktura dhe aktivitetet e saj përcaktohen nga shtetet anëtare. Një organizatë ndërkombëtare themelohet nga një traktat ndërkombëtar ose një konventë shumëpalëshe ndërmjet shteteve sovrane ose organizatave kombëtare, me synim bashkërendimin e veprimeve në nivel botëror, kontinental, ose rajonal në lidhje me çështje të caktuara të përcaktuara në dokumentet e saj të themelimit. Organizatat ndërkombëtare kanë statusin e personave juridikë dhe i nënshtrohen veprimit të së drejtës ndërkombëtare. Një numër i organizatave ndërqeveritare janë pjesë e Kombeve të Bashkuara, të cilat janë edhe vetë një organizatë ndërkombëtare ndërqeveritare. OKB-ja është e vetmja organizatë ndërkombëtare që përfshinë numrin më të madh të shteteve. Organizatat ndërqeveritare janë një objekt i rëndësishëm i së drejtës ndërkombëtare publike. Një organizatë ndërkombëtare ndërqeveritare mund të përfshijë në radhët e anëtarëve të saj edhe subjekte të tjera përveç shteteve. Ekzistojnë tre kushte kryesorë për ekzistencën e një organizate ndërqeveritare ndërkombëtare. që janë: së pari, ekzistenca e bashkimeve të vullnetshëm politikë, së dyti, ekzistenca e rregullave të caktuara ndërmjet këtyre bashkësive politike që synojnë të rregullojnë marrëdhëniet ndërmjet njëra-tjetrës dhe, së treti, ekzistenca e një strukture zyrtare e cila vendos detyrime për zbatimin e këtyre rregullave. Pa kushtin e parë, nëse një shtet apo organizatë nuk do të ishte pjesë e një organizimi politik ndërkombëtar të mbështetur mbi vullnetin e tyre të lirë, atëherë ky organizim politik i përbërë nga rregulla do të ishte në thelb sundues ose hegjemonist. Gjithashtu, në mungesë të kushtit të tretë, ose të detyrimit për çdo shtet që të zbatojë rregullat e përbashkët, ky zbatim do të varej më shumë nga diplomacia dhe qeverisja e mirë se sa nga rregullat e përbashkët të një

organi të përhershëm të krijuar për këtë qëllim çka do të ishte një mangësi në rolin e organizatës ndërkombëtare. (Armstrong, Lloyd, Redmond, 2009,

Organizata joqeveritare mund të jenë edhe ndërkombëtare dhe lokale. Nga veprimtaria e tyre dhe aktiviteti në zanafillë janë të njëjta mirpo dallojmë me veprimet e tyre në shtrirje gjeografike e që dmth se organizatat joqeveritare ndërkombëtare kanë shtrirje matanë kufijve të një shteti.

Ato gjithashtu dallohen edhe për nga veprimtaria apo aktiviteti i tyre. OJQ të cilat punojnë dhe veprojnë në fushën e shëndetësisë të tilla janë për shembull: Mjekët pa kufijë, Health right international, Chairity water, etj. OJQ –të që veprojnë në fushën e mbrojtjes të së drejtave të fëmijve dhe të rijve si p.sh: SOS childrens villages, Save the Children. Në sferën a mbrojtjes dhe të drejtave të njeriut: Amnesty International, Commonwealth Humans Rights Initiative, International Federation for Human Rights. Komiteti Helsinkit etj.

5. Funksionimi dhe organizimi i tyre

Si themelohet një organizatë ndërkombëtare? Organizatat mund të krijohen nga një traktat ose të jenë një instrument i rregulluar nga e drejta ndërkombëtare dhe që zotërojnë personalitetin e tyre juridik, si Kombet e Bashkuara, Organizata Botërore e Shëndetësisë dhe NATO.

Organizatat ndërkombëtare funksionojnë në disa mënyra si mëposhtme: Hartojnë e artikulojnë dhe grumbullojnë informacione, krijojnë norma me fuqi ligjore, Socializim shoqëror bërjen dhe hartimin e rregullave nëpërmjet aplikimit dhe në këtë mënyrë Organizatat ndërkombëtare mund të funksionojnë për grumbullimin dhe zbatimin e interesave kombëtare të anëtarëve të tyre në sistemin ndërkombëtar. Kështu, ata i sjellin shtetet e interesuara në të njëjtën kornizë për të zbatuar interesat e tyre në shoqërinë botërore. Ashtu si grupet e interesit në sistemet kombëtare hartojnë dhe grumbullojnë interesat e tyre të përbashkëta duke formuar institucione, shoqata dhe grupe interesi si sindikatat për paga dhe kushte më të mira pune, ose paqen e gjelbër për mjedis më të pastër, shtetet bëjnë të njëjtën gjë duke artikuluar dhe grumbulluar interesat e përbashkëta

në sistemin politik ndërkombëtar përmes organizatave ndërkombëtare. Për ta arritur këtë, ata bëjnë koalicion, bashkëpunim, aleancë. Për shembull, OPEC është një organizatë për grumbullimin dhe artikullimin e vendeve eksportuese të naftës, për të rritur çmimet e naftës, ose për të rritur fuqinë e tyre duke përdorur naftën si armë. UNCTAD është nën-organ i OKB-së për të artikuluar interesat e vendeve në zhvillim dhe për të rritur zërin e tyre në sistem. Nga ana tjetër, ka disa OJQ për të njëjtin objekt, si Organizata Botërore Sioniste, Dhoma Ndërkombëtare e Transportit, etj. Normat Ata mund të funksionojnë si krijues të normave dhe ligjit për funksionimin e marrëdhënieve ndërkombëtare. Me fjalë të tjera, ata bëjnë ligj që shtetet ta ndjekin. Aktivitetet e tyre ndahen në tre grupe: Për çështjet politike: Ata hartuan disa dokumente ose traktate për përmirësimin e të drejtave të njeriut, për shembull Deklarata Universale e OKB-së për të Drejtat e Njeriut 1948, Ligji i Detit 1982, Për çështjet ekonomike, ata bëjnë marrëveshje për të përmirësuar marrëdhëniet tregtare dhe ekonomike midis kombeve. Për shembull, GATT zhvilloi norma të rëndësishme për tregtinë dhe tregtinë e lirë ndërkombëtare duke ulur tarifatat doganore dhe duke sjellë disa standarde për mbarëvajtjen e tregtisë botërore. Për çështjet e sigurisë, OKB-ja dhe organizatat e tjera rajonale zhvilluan disa norma në fushën e çarmatimit, mospërhapjes bërthamore, ndalimit të përdorimit të forcës, delegjitimitimit të kolonializimit, etj. Rekrutimi Ato funksionojnë si forca për të rekrutuar aktorë të rinj në sistemin ndërkombëtar. Veçanërisht U-ja inkurajoi fuqitë koloniale të lironin kolonitë e tyre dhe kolonitë të bashkoheshin në sistemin ndërkombëtar duke u bashkuar me organizatën. Pra, në vitet 1950-60, shumë shtete të reja u bënë anëtarë të OKB-së. Si rezultat, numri i anëtarëve të OKB-së u rrit ndjeshëm nga 50 në 100. Socializimi Ata i përshtatën shtetet në sistemin ndërkombëtar duke i socializuar ato. Ashtu si në sistemin kombëtar ka institucione si ushtria, shkollat, fondacionet për socializimin e qytetarëve në sistemin kombëtar, organizatat ndërkombëtare i edukojnë dhe i trajtojnë ata në atë mënyrë. Ajo zhvillohet në dy nivele: Me mjete të drejtpërdrejta, çdo organizatë ofron mjedis edukativ, social, psikologjik për qytetarët e vendeve anëtare. Kështu ata krijojnë një "frymë të komunitetit" në atë që disa OJQ-të luajnë një rol të madh duke ndikuar te njerëzit në mënyra të ndryshme. Përmes rrugëve zyrtare dhe diplomatike, përfaqësuesit e shtetit ose diplomatët mund të "socializohen" për të vepruar në mënyra të caktuara që janë të pranueshme për pjesën tjetër të "komunitetit ndërkombëtar". Ata mësojnë të menduarit e ri dhe mënyra alternative të jetesës. Si rezultat, ata binden në një mënyrë në përputhje me normat e përgjithshme të sistemit ndërkombëtar. Krijimi i rregullave Ata

vendosin rregulla për rregullimin e marrëdhënieve ndërmjet anëtarëve të saj. Rregullat mund të marrin formën e një vendimi, një rezolute, një rekomandimi, një deklaratë konference ose një traktat ose marrëveshje. Për shembull, BE-ja vendos rregulla që duhet të ndjekin shtetet e saj anëtare, grupet civile ose qytetarët. OKB-ja merr rezoluta ose rekomandime për çështje të ndryshme. Por në shumicën e rasteve, këto rregulla duhet të merren me konsensus të anëtarëve për të qenë efektive. Rregulla-Aplikim Rregulla – zbatimi nënkupton vënien në fuqi të rregullit. Në shumicën e rasteve, rregullat pritet të vihen në fuqi nga qeveritë anëtare, sepse organizatat ndërkombëtare mund të mos kenë burimet ose mjetet për t'i vënë ato në fuqi. Por që rregullat të zbatohen gjerësisht, ato duhet të pranohen nga shtetet anëtare si të dobishme për interesat e tyre. Përndryshe, ato mund të mbeten si letra. Për shembull, Këshilli i Sigurimit i OKB-së vendosi sanksione ndaj disa agresorëve, por vetëm disa prej tyre u vunë në praktikë, si kundër Irakut, por jo kundër Izraelit. Rregulli - Gjykimi Rregull – gjykim nënkupton zgjidhjen ligjore të problemeve nga gjykatat gjyqësore. Në shtetet kombëtare, gjykimi i rregullave kryhet nga gjykatat e drejtësisë, panelet e arbitrazhit, gjykatat, e kështu me radhë. Në nivel ndërkombëtar, këtë e bëjnë disa institucione si Gjykata Ndërkombëtare e Drejtësisë në rastin e Lidhjes së Kombeve, ose të Gjykatës Evropiane të Drejtësisë në rastin e Bashkimit Evropian. Por vendimet e këtyre gjykatave janë kufitare vetëm për ata që pranojnë autoritetin e saj. Informacioni mbledhin, ruajnë dhe shpërndajnë informacion tek shtetet që kanë nevojë për to. Për shembull, OBSH, WMO, FAO dhe shumë organizata të tjera funksionale ndërkombëtare kanë një gamë të gjerë informacioni në fushën e tyre të veçantë. Dhe shtetet përdorin interesat e tyre. Operacionet Veprimet e tyre ndryshojnë në varësi të fushës së organizatës ndërkombëtare. Kështu disa merren me ofrimin e kredive (FMN-Banka Botërore), disa me ndihmën e refugjatëve (UNHCR), disa me probleme shëndetësore (OBSH) e kështu me radhë.

KAPITULLI II

1.ROLI I ORGANIZATAVE NDËRKOMBËTARE NË MARËDHËNIET NDËRETNIKE NË RMV JOQEVERITARE NË MBROJTJEN E TË DREJTAVE DHE LIRIVE TË NJERIUT

1.1 Roli i organizatave ndërkombëtare në RMV

Në zhvillimin e sistemit të të drejtave të njeriut, roli i shoqërisë civile, e cila kryesisht është përfaqësuar nga organizatat joqeveritare (OJQ-të), ka qenë vendimtar. OJQ-të themelohen duke u bazuar në lirinë e bashkimit, e cila mbrohet me Nenin 22 të Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike (ICCPR). Brenda shoqërisë civile, OJQ-të janë subjekte kyçe në promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut. Në Kombet e Bashkuara, ato janë shndërruar në një lloj të “ndërgjegjes botërore”. Shpesh, OJQ-të përcjellin mbrojtjen e interesave konkrete si, lirinë e të shprehurit dhe lirinë e mediave (Neni 19), ose parandalimin e torturës dhe trajtimit çnjerëzor dhe poshtërues (Organizata për Parandalimin e Torturës, APT). OJQ-të siç është Amnesty International, me qëllim të vendosjes së presionit mbi qeveritë, përdorin procedura të veçanta sikurse “veprimi urgjent apelues”.

Shumë efektive mund të jetë edhe strategjia e “mobilizimit të turpit”, e ndihmuar nga mediat e pavarura. OJQ-të siç janë, International Helsinki Federation (IHF), International Crisis Group (ICG) ose Human Rights Watch (HRW), përmes raporteve shumë kualitative, të bazuara në fakte dhe monitorime, bëjnë influencimin e qeverive dhe bashkësisë ndërkombëtare.

Një qasje tjetër dhe efektive e OJQ-ve, është hartimi i “raporteve paralele”, krahas raporteve zyrtare që bëjnë shtetet për trupat monitoruese ndërkombëtare. Shpesh, OJQ-të në bashkëpunim me Kombet e Bashkuara, UNESCO-n, Këshillin e Evropës dhe me organizata të tjera ndërqeveritare, ose përmes zhvillimit të planprogrameve, organizimit të programeve trajnuese, ose përgatitjes së materialeve trajnuese, luajnë rolin kryesor në Arsimimin dhe Mësimin për të Drejta të Njeriut.¹³

Organizatat kombëtare dhe rajonale joqeveritare kanë luajtur rol të rëndësishëm në dhënien e informacionit të duhur mbi shkeljen e të drejtave të njeriut në kohën kur informacioni është ndryshuar apo ndaluar nga autoritetet përkatëse shtetërore. Ato ofrojnë analiza të hollësishme dhe informacione mbi gjendjen e të drejtave të njeriut dhe shumë çështje tjera tematike me rëndësi. Në nivel kombëtar organizata joqeveritare luajnë rol me rëndësi për respektimin, mbrojtjen dhe përmbushjen e të drejtave të njeriut të kategorive të ndryshme të qytetarëve. Disa vende i kufizojnë këto të drejta duke krijuar vështirësi dhe duke kufizuar apo kushtëzuar pavarësinë e këtyre organizatave. Andaj edhe roli kryesor i OJQ-ve është monitorimi i

¹³ Ali Musliu, *Sistemi i të Drejtave të Njeriut*, Shkup, 2012, fq. 66-68

veprimtarisë së qeverisë dhe nxitja e mbështetja e saj për zbatimin e detyrimeve nga fusha e të drejtave të njeriut.¹⁴

Asnjë qeveri nuk ka dosje perfekte të të drejtave të njeriut. Në anën tjetër, qeveritë nuk duan t'i ekspozojnë të metat dhe shkeljet e qëllimshme të të drejtave të njeriut. Ato kundërshtojnë detyrimin të ndërmarrin veprime në lidhje me situatën e të drejtave të njeriut. Andaj, nëse raporti në mes të OJQ-ve për të drejtat e njeriut dhe qeverive është shumë miqësore, OJQ-të nuk janë duke e kryer punën si duhet.¹⁵ Mungesa e OJQ-ve të pavarura për të drejtat e njeriut është tregues i ekzistimit të problemeve të të drejtave të njeriut në një vend.

Pas vitit 1999, OJQ-të në Maqedoni kanë përjetuar ndryshim drastik në rolin e saj. Në vitet 1990-ta, çështja kryesore ishte rezistenca civile, që nganjëherë gati sa s'kalonte në lëvizje shoqërore, me kapacitet për të bashkuar përkrahjen nga niveli bazë në një masë të madhe. Ajo shpesh bashkëjetonte në solidaritet me strukturat paralele dhe kryesisht ishte e ndarë sipas vijave etnike. OJQ-të e asaj kohe kryesisht lindën nga nevoja për rezistencë dhe ishte autentike në natyrën e saj.

Në vitin 1999, me hyrjen në kohën e “lulëzimit të OJQ-ve”, dukej e nevojshme që roli i shoqërisë civile duhej të ndërrohej. Pra, kishte zhvillime që nuk kishin të bënin me rezistencën civile, me shprehje më të pakta të pakënaqësive në formë të protestave. Në vend të kësaj, agjenda e shoqërisë civile shpesh u bë e dominuar nga programe për ndërtimin e institucioneve, pajtimin dhe rindërtimin, të drejtat e njeriut dhe qeverisjen e mirë.

Procesi i transformimit të OJQ-ve “krijon nevojën për një ndryshim radikal të përqendrimit të organizatave të shoqërisë civile nga politika e rezistencës në politikën e rindërtimit dhe të shtetndërtimit”. OJQ-të në Maqedoni kanë kaluar një rrugë të gjatë që nga viti 1991. Tani ajo nuk është më e fokusuar në rezistencën civile dhe është shumë më pak etnikisht e

¹⁴ Gentian Zyberi, *E Drejta Ndërkombëtare e të Drejtave të Njeriut*, Tiranë 2011, fq. 267 – 273.

¹⁵ Raija Hanski & Markku Suksi, *Hyrje në Mbrojtjen Ndërkombëtare të të Drejtave të Njeriut*, Universiteti ABO, 1999, fq. 500.

ndarë. Në kontelacionin e ri politik, agjenda e OJQ-ve ka kaluar në avancimin e të drejtave të njeriut, të dialogut ndëretnik dhe të demokratizimit.¹⁶

Në zhvillimin e sistemit të të drejtave të njeriut, roli i shoqërisë civile, e cila kryesisht është përfaqësuar nga organizatat joqeveritare (OJQ-të), ka qenë vendimtar. OJQ-të themelohen duke u bazuar në lirinë e bashkimit, e cila mbrohet me Nenin 22 të Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike (ICCPR). Brenda shoqërisë civile, OJQ-të janë subjekte kyçe në promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut. Në Kombet e Bashkuara, ato janë shndërruar në një lloj të “ndërgjegjes botërore”. Shpesh, OJQ-të përcjellin mbrojtjen e interesave konkrete si, lirinë e të shprehurit dhe lirinë e mediave (Neni 19),¹⁷ ose parandalimin e torturës dhe trajtimit çnjerëzor dhe poshtërues (Organizata për Parandalimin e Torturës, APT). OJQ-të siç është Amnesty International, me qëllim të vendosjes së presionit mbi qeveritë, përdorin procedura të veçanta sikurse “veprimi urgjent apeluar”. Shumë efektive mund të jetë edhe strategjia e “mobilizimit të turpit”, e ndihmuar nga mediat e pavarura. OJQ-të siç janë, International Helsinki Federation (IHF), International Crisis Group (ICG) ose Human Rights Watch (HRW), përmes raporteve shumë kualitative, të bazuara në fakte dhe monitorime, bëjnë influencimin e qeverive dhe bashkësisë ndërkombëtare.

Një qasje tjetër dhe efektive e OJQ-ve, është hartimi i “raporteve paralele”, krahas raporteve zyrtare që bëjnë shtetet për trupat monitoruese ndërkombëtare. Në bazë të një rezolute të Asamblesë së Përgjithshme të vitit 1998, Deklaratës së Mbrojtësve për të Drejtat e Njeriut, njerëzve dhe OJQ-ve, që punojnë për të drejtat e njeriut, duhet siguruar lirinë e nevojshme për kryerjen e punës së tillë dhe duhet të mbrohen nga çfarëdo lloj dënimi. Në disa shtete, organizatat si ajo Amnesty International ose Komiteti i Helsinkit, kanë qenë subjekte të kritikës për punën e tyre, kurse në disa vende edhe subjekte të dënimeve. Në mbarë botën, ka pasur raste të shumta kur aktivistët e të drejtave të njeriut për punën e tyre legale që kanë bërë janë burgosur. Shteti nuk ka vetëm obligim t’i mbrojë këta aktivist nga autoritetet e tij siç është policia, por edhe nga grupet e dhunshme, siç janë grupacionet vrastare, të cilat e marrin ligjin në duart e tyre.

¹⁶ Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara, “Shoqëria Civile dhe zhvillimi”, UNDP-Maqedoni,.

¹⁷ Ali Musliu, *Sistemi i të Drejtave të Njeriut*, Shkup, 2012- *International Covenant on Civil and Political Rights fq.*

Sekretari i Përgjithshëm i OKB-së ka emëruar Përfaqësuesin Special për Mbrojtësit e të Drejtave të Njeriut, me qëllim të përkrahjes së implemtimit të kësaj deklarate të OKB-së. Shpesh, OJQ-të në bashkëpunim me Kombet e Bashkuara, UNESCO-n, Këshillin e Evropës dhe me organizata të tjera ndërqeveritare, ose përmes zhvillimit të planprogrameve, organizimit të programeve trajnuese, ose përgatitjes së materialeve trajnuese, luajnë rolin kryesor në Arsimimin dhe Mësimin për të Drejta të Njeriut (HREL). Në nivel global, Dekada Popullore për Arsimim të Njerëzve (PDHRE), e cila ka inicuar Dekadën e OKB-së për të Drejtat e Njeriut, ka arritur edhe në viset jugore si Indi, Argjentinë dhe Mali. Ndërkaq, aktiv në fushën e trajnimit kundër racizmit dhe sjelljeve diskriminuese në gjithë botën është Liga e Anti-Shpifjes.

Rrjeti i OJQ-ve, ka fituar një rëndësi të posaçme në luftën për barazinë e grave dhe mbrojtjen e tyre. OJQ-të si UNIFEM-i, CLADEM-i dhe WIDE, me qëllim të forcimit të grave për tejkalimin e pengesave të barazisë dhe mosdiskriminimit të plotë, kanë vendosur Arsimimin dhe Mësimin për të Drejta të Njeriut (HRLE) lart në agjendën e tyre. Në Afrikë, para sesionit të Komisionit Afrikan për të Drejtat e Njeriut dhe Popujve, OJQ-të takohen rregullisht, përcjellin sesionet e tij dhe gjithashtu organizojnë trajnime të përbashkëta. OJQ-ja Austriake–Qendra Europiane e Trajnimeve dhe Hulumtimeve për të Drejtat e Njeriut dhe Demokraci, bashkëpunon me një numër të qendrave tjera për të drejta të njeriut në Evropën juglindore, duke ofruar programe lokale dhe rajonale të karakterit edukues dhe trajnues. Gjithashtu, kjo organizon edhe një Akademi Verore Ndërkombëtare për të Drejtat e Njeriut dhe Sigurisë Njerëzore.

Si do që të jetë, kur flitet sot për OJQ-të ato konsiderohen një grup i njerëzve për interese të caktuara të cilët dëshirojnë një shoqëri funksionale, demokratike. Ekziston një pajtueshmëri e përgjithshme se OJQ është një arenë e veprimit vullnetar kolektiv rreth interesave, qëllimeve dhe vlerave të përbashkëta që dallohen nga familja, shteti dhe institucionet profitkërkuese. Është një hapësirë e posaçme në shoqëri, ku njerëzit bashkohen për të debatuar, për të hyrë në shoqata dhe për të tentuar të ndikojnë në shoqërinë në përgjithësi. OJQ-të janë rregullime organike të njerëzve, të formësuara nga ndryshimet e shumta që vazhdojnë të evoluojnë në çdo vend.¹⁸

¹⁸ Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara, *"Shoqëria Civile dhe zhvillimi"*, UNDP-Maqedoni,

Ndërsa Kombet e Bashkuara e përkufizojnë OJQ – të si shoqata të qytetarëve (jashtë familjeve, miqve dhe bizneseve të tyre) të krijuara vullnetarisht për avancimin e interesave, ideve dhe ideologjive të tyre.¹⁹

Në këtë drejtim, OJQ-të mund të shihet si bazë, mbi të cilën ndërtohet kapitali shoqëror. Ajo plotëson ekzekutivin, legjislativin dhe mediat e pavarura për ofrimin e kushteve të nevojshme në mënyrë që zhvillimi dhe demokracia të lulëzojnë. Po kështu, ajo u përgjigjet shpesh çështjeve të barabarësisë shoqërore që anashkalohen nga institucionet profitkërkuese.

OJQ-të nënkuptojnë strukturat joshtetërore dhe joqeveritare, të cilat reflektojnë mendimin e lirë dhe të pavarur të qytetarëve, si dhe artikulin e interesave të tyre, në mënyrë të lirë. Koncepti i OJQ-së bazohet në të drejtën e qytetarëve, që lirisht të formojnë organizata dhe shoqata joqeveritare dhe që në mënyrë të organizuar të bëjnë presion në qendrat e vendosjes politike në artikulin e kërkesave të tyre.

OJQ, në radhë të parë, mbron individin, lirinë e tij dhe të drejtën që jashtë strukturave politike të artikuloj interesat e grupeve të qytetarëve dhe në rrugë institucionale të angazhohet për realizimin e tyre.²⁰

OJQ, nënkupton formën më të natyrshme të organizimit të shoqërisë e cila në kohën moderne paraqitet si:

Organizata –të cilat kanë strukturë dhe punojnë në mënyrë të rregullt, pavarësisht nga regjistrimi ligjor - nuk janë zyrtarisht pjesë e shtetit;

Gardian i demokracisë.

¹⁹ UN system and civil society - An inventory and analysis of practices Background Paper for the Secretary General's Panel of Eminent Persons on United Nations Relations with Civil Society May 2003, Marrë nga: Marrë nga: <http://www.un.org/reform/civilsociety/panel.shtml>.-fq. 6

²⁰ Arsim Bajrami, *Parlamentarizmi – aspekte krahasuese*, Prishtinë, 2010, fq. 71.

Jofitimprurëse – shpërndarëse-nuk u shpërndajnë fitime aksionarëve apo një numri drejtorësh dhe kryesisht janë jokomerciale në aktivitetet e tyre;

Vetëqeverisëse - i kontrollojnë punët e veta;

Vullnetare - pjesëmarrja nuk kërkohet sipas ligjit apo nuk është e obligueshme.²¹

OJQ-të zakonisht përkufizohen si organizata që nuk janë pjesë e qeverisë dhe nuk përfitojnë nga financimet e rregullta të qeverisë dhe rrjedhimisht, janë të pavarura nga qeveritë. Përdorimi i këtij termi kufizohet në grupet shoqërore, kulturore, ligjore dhe mjedisore të avokimit, me qëllime kryesisht jokomerciale. OJQ-të zakonisht janë organizata jofitimprurëse që së paku një pjesë të financimit të tyre marrin nga burimet private. Termi organizatë joqeveritare hyri në përdorim me themelimin e Kombeve të Bashkuara në vitin 1945, me dispozitat e nenit 71 të kapitullit 10 të Kartës së Kombeve të Bashkuara, për ta përshkruar rolin konsultativ të organizatave që nuk janë as qeveri e as shtete anëtare.

Marredheniet ndëretnike pas pavarësisë së R. Maqedonis dhe periudha pas Mareveshjes së Ohërit

Deri në fillimin e viteve të 90-ta më parë ne konsideroheshim si një vend i sunduar nga vëllazëria dhe bashkimi, pra ishim një “oaz” paqeje dhe më pas na ndodhën trazira, konflikte, tensione. Kanë ndryshuar njerëzit apo është diçka tjetër? Njerëzit kanë jetuar dhe do të jetojnë së bashku, por politikanët, në vend që të ndërtojnë bashkëjetesën, janë dëshmuar se janë ekspertë të incidenteve të kontrolluara.

Marrëdhëniet ndëretnike janë në prag të konfliktit, ndaj përmirësohen, digjen për një orë dhe pastaj mund të konstatohet se nuk janë më gështenja “të nxehta” e kështu me radhë. Sondazhet e opinionit publik do t'i vendosin këto marrëdhënie në problemet kryesore me të cilat përballet populli dhe do t'i zhvendosin në disa vende më të ulëta. Lëkundin për vite me rradhë, stuhi, më

²¹ Lester M. Salamon, S. Wojciech Sokolowski, and Regina List. 2003. *Global Civil Society: An Overview*. The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project.

pas qetësohen, zënka, konflikte, pastaj thirrje për qetësi, ndonjëherë edhe emisarë të huaj e kështu me radhë derisa herën tjetër dikush vendos t'i ngrejë dorën dikujt tjetër nga ai.

Disa prej organizatave ndërkombëtare prezentë në RMV

UNDP

Programi për zhvillim në UNDP paraqet një rrjet global të zhvillimit në Kombeve të Bashkuara. UNDP funksionon si këshill drejtues mbrenda në Asamblenë e përgjithshme. Administratori i UNDP-së është i treti nga radhët më të larta të anëtarësimit të OKB-së menjëherë pas sekretarit të përgjithshëm dhe zëvendësit të sekretarit të përgjithshëm të UN-it. Me seli qendrore pozicionohet në New York, është plotësisht e financuar nga ana e vendeve që japin donacione. Organizata ka hapur zyrat në 166 shtete të botës, ku punon me qeverinë për gjetjen e zgjidhjeve për sfidat globale dhe zhvillimi. Përveç kësaj, në një nivel të mesëm, UNDP i ndihmon për të arritur në realizimin e qëllimeve . UNDP u ofron konsulencë profesionale, trajnim dhe ndihmë e kufizuar në zhvillimin e zhvillimit, një veçori për vendet më të pazakonta. Me qëllim të realizimit të Mileniumit të zhvillimit të të gjitha gjasave dhe përmirësimeve të zhvillimit global, undp e për mbajtjen e një sistemi të rimëkëmbjes, HIV/SIDA, ashtu edhe për menaxhimin demokratik, energjinë dhe mjedisin jetësor dhe për situatën nga kriza dhe ndryshimet e tjera. Organizata e UNDP-së për caktimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe emancipimit të grave është përmbajtur në të gjitha programet. Për më tepër, UNDP harton raport vjetor. Si plotësimi i globalit të ekspertëve, UNDP lëshimi dhe rajonal, kombëtar dhe lokal i njeriut për zhvillim.

Në mënyrë inkurajuese, shumica e njerëzve konsiderojnë se marrëdhëniet ndëretnike kanë qenë

nuk do të përkeqësohen në vitin 2009 dhe as nuk presin që të përkeqësohen në të ardhmen. Miqësitë ndërmjet etnive po rriten dhe paragjykimet janë më të ulëta në krahasim me

ANALIZAT NGA ANKETA

I pyetur nëse presin ndonjë konflikt i dhunshëm etnik, shumica u përgjigj se nuk kishte rrezik të tillë ose se është shumë e ulët. Ata që konsiderojnë se marrëdhëniet ndëretnike janë përkeqësuar dhe do të përkeqësohen në të ardhmen janë kryesisht maqedonas etnikë që i përkasin klasës së mesme ose të mesme të ulët. Të arsimuar, por me të ulët të ardhurat, dhe të pasigurt për të ardhmen e tyre, mund të identifikojmë një “brez 300 eurosh”, që mund të radikalizohet lehtësisht. Megjithatë, një konstatim shqetësues është se kapitali social i Maqedonisë shoqëria është shumë e dobët dhe kjo ndikon në kohezionin social brenda shoqërisë dhe të saj stabilitetin politik, si dhe marrëdhëniet ndëretnike. Pak njerëz i përkasin ndonjërit organizatat qytetare, profesionale apo sindikale, të cilat normalisht krijojnë rrjetin të kohezionit social në shoqëri. Shumica e njerëzve nuk kanë besim te institucionet politike dhe media, dhe ky hendek mes popullit dhe përfaqësuesve të tyre politikë është e mbushur me politika etnike antagoniste. Shumë njerëz konsiderojnë se veprimet e politikanëve përkeqësojnë marrëdhëniet ndëretnike. Ndërsa është e rrezikshme për kohezionin dhe stabilitetin social kur një pakicë është i pakënaqur, është edhe më e rrezikshme kur shumica është e frustruar. Sipas këtij hulumtimi, kjo është gjendja në Republikën e Maqedonisë. Të shumica e maqedonasve, të cilët punojnë në industrinë e madhe dhe në publik sektorin, janë ndikuar negativisht nga kriza ekonomike dhe ndihen të pasigurt ekonomikisht. Pakënaqësi apo pesimizëm në mesin e njerëzve të klasës së mesme të ulët mund të ndikojë negativisht në marrëdhëniet ndëretnike, sepse ky grup klasor do të kërkojë instinktivisht një status më të mirë, më shumë duke i shtyrë mënjatë njerëzit me prejardhje të ndryshme etnike. Njerëz të tillë janë të ndjeshëm ndaj manipulimit politik, dhe konfliktet sociale lehtë mund të kthehen në konflikte ndëretnike. Në trajtimin e çështjet e përjashtimit social dhe të perceptimeve që shoqëria i trajton anëtarët grupet e ndryshme etnike në mënyrë të pabarabartë, politikat për përmirësimin e cilësisë së shërbimeve sociale në nivel lokal janë veçanërisht të rëndësishme.²²

Cilësia e Shërbimeve Sociale

Një pjesë relativisht e vogël e njerëzve marrin parasysh shërbimet e përgjithshme sociale të jenë të cilësisë së mirë, ndërsa dy herë më shumë janë të pakënaqur me cilësinë e shërbimet e ofruara, megjithëse perceptimet janë më të favorshme në raport me cilësinë e shërbimeve sociale lokale. Ky është një tregues indirekt i suksesit të pjesshëm të procesit të decentralizimit i cili ka

²² https://www.seeu.edu.mk/files/research/undp/WEB_People_Center_Analysis_eng.pdf

transferuar përgjegjësi nga qendra për qeverisjen vendore. Shumica e njerëzve janë të kënaqur me cilësinë e institucioneve arsimore, dhe dy herë më shumë njerëz konsiderojnë se arsimi sistemi ofron shërbime me cilësi të mirë sesa ata që konsiderojnë se ofron cilësi të dobët. Megjithatë, të anketuarit shqiptarë etnikë janë më së paku të kënaqur me këtë, kushtet në shkollën fillore lokale, krahasuar me grupet e tjera etnike. Shumica e të anketuarve janë të kënaqur me shërbimet shëndetësore, megjithëse niveli kënaqshmëria me shërbimet shëndetësore është mjaft e ulët në disa dimensione. Për shembull, më shumë se një e katërta e njerëzve mendojnë se kushtet e përgjithshme në spitalet lokale janë të varfër. Përveç kësaj, pak më pak se një e katërta e njerëzve e vlerësojnë shërbimet e dhëna në spitalin e tyre shtetëror lokal si të varfër. Njerëzit që jetojnë në zonat urbane janë më të pakënaqur se ata në zonat rurale me kushtet e përgjithshme në spitalet lokale, spitalet shtetërore lokale dhe qendrat mjekësore parësore lokale. Njerëzit janë më të kënaqur me shërbimet e ofruara në mjekësinë parësore qendra sesa shërbimet e ofruara në spitalet lokale. Një krahasim me shërbimet dhe kushtet në spitalet private lokale tregon se ata që kanë përdorur spitalet private vendase i vlerësojnë më mirë se shërbimet dhe kushtet në spitalet publike lokale. Për arsye të dukshme, vetëm një relativisht një pjesë e vogël e popullsisë përdor shumë prej të institucionalizuarve shërbimet sociale për njerëzit në nevoja të veçanta, për shembull ato që merren me personat me sëmundje mendore fizike dhe kronike. Ata që përdorin shërbimin e kopshtit janë kryesisht të kënaqur me kushtet e përgjithshme në atë kohë, ndërsa shumica e atyre që kanë një mendim janë të pakënaqur me kushtet e përgjithshme në qendrat ditore, shtëpitë kujdestare ose institucionet për njerëzit me intelektualë aftësi të kufizuara ose qendra rehabilitimi.

Njerëzit në përgjithësi nuk janë shumë të interesuar të ushtrojnë zërin e tyre kur ata përjetojnë cilësi të dobët të ofrimit të shërbimeve sociale. Një pakicë shumë e vogël e njerëzve kanë dhënë pikëpamjet e tyre për shërbimet sociale, apo për çështje që prekin ata si banor. Burrat japin pikëpamjet e tyre për shërbimet sociale, apo çështjet që prekin ata si rezidentë, më shpesh se gratë, dhe kanë më shumë gjasa se gratë për të shprehur pikëpamjet e tyre në të ardhmen. Kjo është ndoshta për shkak të traditave patriarkale në vend, dhe për shkak se statusi i grave është relativisht i ulët në publik dhe zëri i tyre dëgjohej rrallë. Përfshirja në organizatat e komunitetit është shenjë dalluese e angazhimit qytetar në një shoqëri demokratike. Megjithatë, pak njerëz bëjnë zëri i tyre u dëgjua në lidhje me ofrimin e shërbimeve sociale.

Pavarësisht decentralizimit të gjerë që ka ndodhur, ekziston pak kënaqësi me institucionet e qeverisjes vendore, dhe vetëm një shumicë e lehtë e të anketuarve besojnë se administrata lokale e bën zonën e tyre lokale a vend më i mirë për të jetuar. Shumica e njerëzve besojnë se qeveria e tyre lokale nuk është as efikase dhe as e drejtuar mirë. Për më tepër, dy të tretat e të anketuarve nuk u besojnë atyre pushteti vendor i shpenzon paratë me mençuri. Kjo tregon një besim se lokale politikëbërja është joefektive dhe e korruptuar. Për më tepër, shumë njerëz besojnë pushteti i tyre vendor është i largët dhe jopersonal. Shumica e njerëzve e konsiderojnë atë pushteti i tyre vendor nuk është i besueshëm, gjë që tregon se komunikimi i politikave të autoriteteve komunale me njerëzit është i pamjaftueshëm. Çuditërisht, asnjë nga të anketuarit shqiptarë etnikë nuk ka besim të lartë në qendrat institucionale.

Qeveria, dhe niveli i tyre i besimit në pushtetin komunal është më i ulët ndër bashkësitë tjera etnike. Gjithashtu, shumica e njerëzve besojnë se korrupsioni, keqpërdorimi i fondeve publike apo shpërdorimi i pozitës në sektorin publik, ekziston në të gjitha institucionet publike duke përfshirë gjyqësorin, pushtetin qendror, pushtetin lokal, institucionet shëndetësore, institucionet arsimore dhe qendrat për shërbime juridike administrative e sociale.

Mirëqenia sociale.

Në mënyrë paradoksale, të anketuarit besojnë se qeveria qendrore do të bënte puna më e mirë në ofrimin e shërbimeve arsimore, shërbime për të moshuarit, për fëmijët dhe për personat me aftësi të kufizuara. Këto gjetje konfirmojnë besimin e ulët të njerëzve në kapacitetet e pushtetit vendor për të ofruar shërbime sociale. Gjetjet e anketës duhet të ngrenë shqetësime në mesin e qeverisjes vendore në të gjithë vendin duke pasur parasysh se pas procesit të decentralizimit, ofrimi i shërbimeve arsimore është bërë kompetencë e autoriteteve komunale. Shumica e njerëzve gjithashtu konsiderojnë se procesi i decentralizimit nuk ka gjasa të përmirësohet cilësinë e shërbimeve sociale në komunën e tyre. Pothuajse dy të tretat besojnë se cilësia do të mbetet e njëjtë dhe pak më pak se një e pesta besojnë se do të jetë përkeqësohet. Më shumë shqiptarë etnikë se etnitë e tjera e konsiderojnë atë cilësi do të përmirësohet si rezultat i procesit të decentralizimit, ndërkohë që romët kanë frika më e madhe se cilësia do të përkeqësohet. Kjo pikëpamje pesimiste për të ardhmen e ofrimit të shërbimeve komunale duhet të jetë një shqetësim i madh për politikëbërësit në lidhje me procesin e decentralizimit. Ata duhet

të punojnë shumë më shumë për të përmirësimin e ofrimit të shërbimeve komunale dhe për t'u mundësuar njerëzve që t'i shprehin ato shqetësimet në mënyrë konstruktive.²³

UNICEF

Unicef- është Organizata më e madhe botërore për fëmijët u themelua më 11 dhjetor 1946 për të ndihmuar dhe sjellë shpresë për fëmijët që vuanin në rrënojat e Luftës së Dytë Botërore UNICEF u themelua më shumë se shtatëdhjetë vjet më parë për t'i përmbushur nevojat kritike të fëmijëve, jetët e të cilëve ishin shkatërruar nga Lufta e Dytë Botërore. Në fakt, dërgesa e parë e furnizimit të UNICEF-it, në gusht 1947 ishte për fëmijët në këtë vend, kur ishte ende pjesë e Jugosllavisë. Në vitin 1993, UNICEF ishte një nga dy agjencitë e para të OKB-së, që hapi një zyrë në vend pasi u bë shtet i pavarur. Fillimi ishte me ofrimin e ndihmës emergjente për fëmijët refugjatë nga kriza e Bosnjës, më tej bashkëpunimi ynë gjatë zhvillimit të vendit në dekada dhe gjatë kohërave të krizës, ka sjellë ndryshime pozitive për brezat e fëmijëve. Tani, së bashku me partnerët tanë, UNICEF-i vazhdon punën për t'i mundësuar çdo fëmije një fëmijëri, një të ardhme dhe një mundësi të drejtë.

UNICEF, u krijua për t'i ardhur në ndihmë dhe për të sjellë shpresë për fëmijët, jetët dhe e ardhmja e të cilëve ishin në rrezik. Ndërsa UNICEF, i jep shpresë fëmijëve, fëmijët janë shpresa e botës për një të ardhme më të mirë, për të gjithë ne. UNICEF-i promovon të drejtat dhe mirëqenien e çdo fëmije gjatë të gjitha veprimtarive të tij. Së bashku me partnerët tanë, Unicef punon në 190 vende dhe territore për ta implementuar këtë angazhim në veprime konkrete, duke bërë përpjekje të veçanta për të arritur fëmijët më vulnerabël dhe të përjashtuar, në mënyrë që të gjithë fëmijët kudo që janë të mund të përfitojnë.

Organizata u themelua nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara për të ndihmuar fëmijët në Evropën, Kinën dhe Lindjen e Mesme të pasluftës. Organizata e financuar tërësisht nga kontributet vullnetare të qeverive, shoqërisë civile, sektorit privat dhe qytetarëve të shqetësuar, zgjeroi me shpejtësi shtrirjen e saj dhe në vitin 1955 po punonte me fëmijët në më shumë qe 90 vende. Sot, UNICEF-i është organizata më e madhe botërore e fëmijëve dhe punon

²³ https://www.seeu.edu.mk/files/research/undp/WEB_People_Center_Analysis_eng.pdf

me partnerë në 190 vende dhe territore për të përmirësuar jetën e çdo fëmije përmes përpjekjeve të 13.000 punonjësve kombëtarë dhe ndërkombëtarë. Angazhimi i palodhur i UNICEF-it në vendet më të vështira të globit ka sjellë progres të konsiderueshëm për fëmijët në dhjetëvjeçarët e fundit. Numri i fëmijëve që humbin jetën përpara moshës pesë vjeçare është më shumë se përgjysmuar gjatë 25 viteve të fundit. Qindra milionë fëmijë janë nxjerrë nga varfëria. Shkalla e mos ndjekjes së arsimit për fëmijët e arsimit fillor është ulur me më shumë se 40 për qind që prej vitit 1990.

Në vitet '40 UNICEF-i siguronte ndihma emergjente ushqimore, kryesisht qumësht, për fëmijët e Evropës së pasluftës. Në vitin 2015, organizata dhe partnerët e saj trajtuan 2,9 milionë fëmijë për kequshqyerje akute në të gjithë globin. Në vitet '50, UNICEF-i udhëhoqi fushatat e saja të para të vaksinimit kundër sëmundjeve si turbekulozi dhe sëmundjeve tropikale. Në vitin 2015, organizata prokuroi 2,8 milionë doza vaksinash dhe me partnerët e saj ndihmoi në mbrojtjen e 45 për qind të fëmijëve në moshën 5-vjeçare në të gjithë botën nga një sërë sëmundjesh vdekjeprurëse.

Në vitin 1953, UNICEF-i nisi programet e tij të para për ujë, kanalizimet dhe higjienën. Nga viti 1990 deri në vitin 2015, 2,6 miliardë njerëzve iu mundësua akses në burime të përmirësuar uji të pijshëm, ndërsa 2,1 miliardë përfituan akses në sisteme të përmirësuar kanalizimesh. Në vitin 1961, UNICEF zgjeroi fushën e programeve të tij dhe përfshiu arsimin e fëmijëve. Në vitin 2015, UNICEF-i dhe partnerët e tij u kanë siguruar 7,5 milionë fëmijëve të grupmoshës 3 deri 18 vjeç akses në arsim bazë formal dhe jo formal.

Në vitin 1989, Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara miratoi Konventën për të Drejtat e Fëmijës, që përcakton se të gjithë fëmijët duhet të regjistrohen në lindje dhe të përcaktojnë identitetin e tyre sipas ligjit duke siguruar kështu përmbushjen e të drejtave të tyre. Në vitin 2015, UNICEF-i mbështeti regjistrimin në lindje të më shumë se 9,7 milionë fëmijëve në 54 vende.

Në vitin 1998, UNICEF-i u bë anëtar i themelues i Partneritetit për Zhdukjen e Malariae për të mbështetur trajtimin dhe punën kërkimore për malarien, dhe për të përhapur masat parandaluese si rrjetat e shtretërve me trajtim insekticid afatgjatë. Në vitin 2015, UNICEF-i ka prokuruar 22.3 milionë rrjeta shtretërisht për të mbrojtur fëmijë dhe familje në 30 vende.

Që prej themelimit, UNICEF-i i është përgjigjur mijëra emergjencave humanitare që preknin fëmijët. Në vitin 2015, UNICEF-i dhe partnerët e tij vaksinuan 11,3 milionë fëmijë kundër fruthit në vendet e prekura nga kriza; u siguruan 4 milionë fëmijëve në situata emergjence, akses në arsim bazë formal dhe jo formal; dhe ofruan mbështetje psikologjike për 2 milionë fëmijë të goditur nga konfliktet dhe katastrofat natyrore.

Pavarësisht këtij progresi mbresëlënës, miliona fëmijë mbeten akoma në gjendje të rëndë, sepse ata jetojnë në varfëri ose në komunitete të thella, si dhe për shkak të gjinisë, racës, besimit fetar, përkatësisë etnike, apo aftësive të kufizuara që ata kanë. Afërsisht 250 milionë fëmijë po rriten në vende të përfshira nga konflikti dhe 50 milionë fëmijë janë zhvendosur nga banesat e tyre.

Që nga viti 1992, UNICEF i është bashkuar angazhimit të Qeverisë dhe popullit shqiptar, për të transformuar jetët e fëmijëve në mbarë vendin. Organizata mbështet reformat e qeverisë, nismat e shoqërisë civile dhe kërkimet që ndihmojnë të gjithë fëmijët të gëzojnë të drejtat e tyre njerëzore. Ndërsa Shqipëria po përpiqet të integrohet në Bashkimin Evropian, UNICEF-i kërkon të sigurojë që asnjë fëmijë të mos mbetet pas, si dhe të arrihet zhvillim i barabartë.

Me rastin e 70-vjetorit, UNICEF në Shqipëri organizon një pritje, për të nxjerrë në pah rrugëtimin dhe ndikimin e punës në vite. Përfaqësues të Qeverisë, partnerë vendas dhe ndërkombëtarë të UNICEF-it, si dhe fëmijë do të mblidhen, për të festuar një histori përkushtimi ndaj fëmijëve, përmes shfaqjeve dhe historive të ndryshme. Ky përvjetor, do të ketë fëmijët në qendër, do të marrin role kryesore që zakonisht mbahen nga të rriturit. Mesazhet e fëmijëve, do të përçohen artistikisht përmes një shfaqje teatrale. Në këtë mbrëmje, do të shfaqen dëshmi nga persona që kanë përfituar nga puna e UNICEF-it dhe ndikimi që kanë përjetuar në jetët e tyre.

Përveç kësaj mbrëmje, do të prezantohet një ekspozitë fotografike që do përcjellë imazhe të fëmijëve shqiptarë të nga rajone të ndryshme të vëndit me tematikë “Për çdo fëmijë në Shqipëri”. Falë partneritetit global me “Hotelet dhe Resortet globale Starwood” (pjesë e të cilit është edhe Hotel Sheraton, Tirana), ekspozita do të jetë e hapur për dhjetë ditë në Hotel Sheraton, Tiranë. Përmes kësaj ekspozite fotografike, UNICEF në Shqipëri gjen rastin të festojë, për gjithçka që organizata ka arritur gjatë viteve, së bashku me Qeverinë dhe institucionet, organizatat e shoqërisë civile, partnerët ndërkombëtarë në zhvillim dhe grupet e interesit.

Gjithashtu, thekson se çfarë mbetet ende për t'u bërë, në drejtim të përparimit të të drejtave të çdo fëmije. UNICEF në Shqipëri është zotuar të mbështesë përpjekjet e vendit, për të siguruar që çdo vajzë dhe çdo djalë të ketë një shans të drejtë, për të shijuar një jetë të sigurt dhe të shëndetshme dhe për të arritur potencialin e tij/saj të plotë.

Fillet e shoqërisë civile në Maqedoni mund të shihen nga një vështrim i gjerë i ndryshimeve sociopolitike në Evropën Juglindore në fund të viteve të 1980-ta dhe në fillim të viteve të '90- ta. Lindja e shoqërisë civile, si një pushtet alternativ dhe balancues ndaj establishmentit politik, ishte fenomen i zakonshëm në ditët e fundit të bllokut komunist. Këtu duhet të merren parasysh ndryshimet e përgjithshme politike që ndodhnin me një dinamikë të ashpër në vendet e Evropës Qendrore dhe të asaj Lindore në fund të viteve 1980-ta dhe në fillim të viteve 1990-ta. Rënia e komunizmit dhe e Murit të Berlinit, politika e lëvizjes Solidarnost në Poloni dhe Revolucioni i Purpurt në Çekosllovakia u paraprinë dhe u shkaktuan pjesërisht nga efekti erodues dhe çlirimtar i lëvizjeve të shoqërisë civile.

Këto lëvizje jehuan në tërë Evropën, duke përfshirë edhe ish-Jugosllavinë. Filozofia bazë e këtyre lëvizjeve ishte e lidhur me nocionet e autonomisë dhe vetorganizimit, me nismat nga baza për dhënie të mendimeve alternative dhe kritike. Ato i shtuan ngjyrë dhe llojllojshmëri gjendjes politike monolite të Evropës Qendrore dhe Lindore, dhe si të tilla filluan ta minojnë sistemin nga brenda dhe nga poshtë. Natyrisht, nismat e tilla të pavarura, shikoheshin me dyshime dhe armiqësi, pasi që ato ishin të zotuar për t'i sfiduar regjimet në pushtet.²⁴

OJQ-të në ish-Jugosllavi dhe rrjedhimisht edhe në Maqedoni, ishte pjesë e rrugëtimit të njëjtë të zhvillimit. Në fundvitet e 1980-ta, filluan të themelohen organizatat e para të shoqërisë civile, kryesisht të organizuara nga të rinjtë, në veçanti studentët, si dhe nga shkrimtarët e gazetarët. Lindja e organizatave joqeveritare rriti shpresat se Jugosllavia do të hyjë në erën e re të pluralizmit politik dhe tolerancës. Ekzistonte optimizmi, kur njëkohësisht monopoli komunist rrëzohej në Jugosllavi dhe në vendet e tjera,

Megjithatë, ngjarjet në Maqedoni në fundvitet e 1990-ta, të pasuara nga kriza e përshkallëzuar në pjesën tjetër të ish-Jugosllavisë, sollën zhgënjim të këtyre shpresave. Derisa tranzicioni paqësor nga sundimi totalitar dhe njëpartiak në pushtete pluraliste dhe demokratike, i

²⁴ Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara, *"Shoqëria Civile dhe zhvillimi"*, UNDP-, 2008, fq.25

përkrahur nga kontributet e shoqërisë civile, u bë i mundur në pjesë të madhe të bllokut komunist, poashtu edhe OJQ-të në Maqedoni filluan një lloj tjetër të zhvillimit, pas pavarësisë së 1991.

Duke u thirrur në ligjin për asociacione qytetare të vitit 1998, ligji përkatës, Organizatat joqeveritare i emërton si asocijacion i qytetarëve në shoqëri për arritjen e mbrojtjen e qëllimeve të ndryshme në sfera të ndryshme: ekonomike, sociale, kulturore, humanitare, teknike, shëndetsore, arsimore, sportive, mbrojtje dhe liri të së drejtave të njeriut, në përputhshmëri me Kushtetutën dhe ligjet e vendit, njëkohësisht po të njëjtat janë jofitimprurëse dhe u ndalohet aktiviteti politik e tregtarë në vend. Me ardhjen e ligjit për këto Organizata në vitin 2005 numërohen të jenë të regjistruara në vend rreth 6000 organizata të këtilla, ndërsa deri në fund të vitit 2007 në regjistrin qendror të RM së Maqedonisë ishin të regjistruara 8997 organizata të këtilla.²⁵

R.e Maqedonisë së Veriut, nxiti sektorin civil dhe pjesëmarrjen e saj në krijimin e politikave si një korektiv dhe një balans për krijimin dhe zhvillimin e demokracisë dhe vlerave demokratike në vend, dhe për këtë arsye në kuadër të Qeverisë së RM-së, më 2004 u krijua Sektori për bashkpunim me shoqëritë civile. Duke e parë dobishmërinë e OJQ-ve, Qeveria e RM-së në vitin 2007 solli strategji afatgjate për bashkpunim me plan strategjik për periudhën 2007-2011, me qëllim që të thellohet dhe të avansohet bashkpunimi në mes sektorit civil dhe ministrive përkatëse.

Në bazë të informatave të regjistrit Qendror për momentin në R.Maqedonisë janë të regjistruara mbi 10.000 organizata joqeveritare. Ndër Organizatat e para joqeveritare të regjistruara në RM në fillimin e viteve të 90 lokale dhe ndërkombëtare janë: MCMS dhjetor 1993, Komiteti i Helsinkit 1994, Asociacioni për iniciativa demokratike – Adi i themeluar 1994, Fondacioni – Open Society Macedonia –(Soros) 1993 derisa si OJQ për mbrojtjen dhe të drejtat

²⁵ Regjistri qendror i Maqedonisë, faqja zyrtare: <https://www.crm.com.mk/DS/>

e fëmijve që llogaritet edhe OJQ-të e parë e regjistruar në RM është Megjashi e themeluar në prill të vitit 1992.²⁶

Fëmijët me aftësi të kufizuara janë një nga grupet më të marginalizuar dhe të përjashtuar në shoqëri. Duke u përballur me diskriminimin e përditshëm në formën e qëndrimeve negative, mungesës së politikave dhe legjislacionit adekuat, atyre u ndalohej efektivisht realizimi i të drejtave të tyre për kujdes shëndetësor, arsimim, madje edhe mbijetesë.

Vlerësimet sugjerojnë se ka të paktën 93 milionë fëmijë me aftësi të kufizuara në botë, por numrat mund të jenë shumë më të larta. Ata shpesh kanë të ngjarë të jenë ndër anëtarët më të varfër të popullsisë. Ata kanë më pak të ngjarë të ndjekin shkollën, të kenë shërbime mjekësore ose të dëgjojnë zërin e tyre në shoqëri. Aftësitë e tyre gjithashtu i vendosin ata në një rrezik më të lartë të abuzimit fizik dhe shpesh i përjashtojnë ata nga marrja e ushqimit të duhur ose ndihmës humanitare në raste urgjente.

Vizioni i UNICEF -it është të ndërtojë një botë ku çdo fëmijë mund të rritet i shëndetshëm, i mbrojtur nga dëmtimet dhe i arsimuar, në mënyrë që të arrijë potencialin e tij të plotë. Çdo ditë ne po punojmë për ta bërë këtë vizion realitet. Pavarësisht se kush janë apo ku kanë lindur, ne i drejtohem fëmijëve më të prekshëm kudo dhe kurdo që ata kanë nevojë për ne.

USAID

Eshtë agjencia kryesore botërore e zhvillimit ndërkombëtar dhe një aktor katalitik që nxit rezultatet e zhvillimit. Puna e USAID-it përparon sigurinë kombëtare dhe prosperitetin ekonomik të SHBA-së, demonstroi bujarinë amerikane dhe promovon një rrugë drejt mbështetjes dhe elasticitetit të marrësit. Qëllimi i ndihmës së huaj duhet të jetë përfundimi i nevojës për ekzistencën e saj, dhe ne ofrojmë ndihmë zhvillimi për të ndihmuar vendet partnere në udhëtimin

²⁶ Burime të mara nga faqet zyrtare të OJQ-ve:

<https://www.mcms.mk/http://www.soros.org.mk/http://www.mhc.org.mk/https://www.crm.com.mk/DS/http://www.childrensembassy.org.mk/>

e tyre të zhvillimit drejt mbështetjes të vetja-duke kërkuar mënyra për të ndihmuar në heqjen e jetës, ndërtimin e komuniteteve dhe krijimin e vetë-mjaftueshmërisë.

Përpjekjet tona janë si nga populli amerikan ashtu edhe për të.

USAID demonstroi vullnetin e mirë të Amerikës në të gjithë botën; rrit stabilitetin global duke adresuar shkaqet rrënjësore të dhunës; hap tregje të reja dhe krijon mundësi për tregti; krijon zgjidhje novatore për sfidat e zhvillimit të pazgjidhshme dikur; shpëton jetë; dhe avancoi demokracinë, qeverisjen dhe paqen.

USAID po përparon sigurinë globale të ushqimit duke ndihmuar familjet dhe individët të plotësojnë nevojën e tyre për një burim të besueshëm të ushqimit cilësor dhe burime të mjaftueshme për ta prodhuar ose blerë atë. Kjo, nga ana tjetër, mbështet stabilitetin dhe prosperitetin global. Duke adresuar shkaqet rrënjësore të urisë, USAID po rrit mundësitë dhe rritjen ekonomike në mesin e komuniteteve të cënueshme.

Qeverisja demokratike dhe të drejtat e njeriut janë përbërës kritikë të zhvillimit të qëndrueshëm dhe paqes së qëndrueshme. Vendet me institucione joefektive qeveritare, korrupsion të shfrenuar dhe sundim të dobët të ligjit kanë një rrezik prej 30 deri në 45 përqind më të lartë të luftës civile dhe një rrezik më të lartë të dhunës ekstreme kriminale sesa vendet e tjera në zhvillim.

Që nga nisja e strategjisë sonë për Demokracinë, të Drejtat e Njeriut dhe Qeverisjen (DRG), USAID është angazhuar për integrimin e programimit të demokracisë gjatë gjithë punës sonë kryesore të zhvillimit, duke u fokusuar në forcimin dhe promovimin e të drejtave të njeriut, qasjen në drejtësi, qeverisje të përgjegjshme dhe transparente, dhe një shoqëri civile e pavarur dhe politikisht aktive në të gjithë punën tonë. Ne i qasemi këtyre katër qëllimeve të strategjisë sonë duke mbrojtur dhe promovuar të drejtat e njeriut, duke siguruar mundësinë për zgjedhje të lira dhe të ndershme, duke luftuar dezinformatat, duke forcuar sigurinë dixhitale, si për mediat e reja ashtu edhe ato tradicionale, dhe duke përfshirë sundimin e ligjit dhe drejtësinë në të drejtat tona të njeriut programimi.

Të drejtat themelore të qytetarëve janë themeli për menaxhimin dhe zbutjen e konflikteve, nxitjen e rritjes ekonomike dhe mbrojtjen e dinjitetit njerëzor. Vendet me liri

demokratike janë më të drejta, paqësore dhe më të qëndrueshme, dhe qytetarët mund të përmbushin potencialin e tyre. Përmes demokracisë, të drejtave të njeriut dhe programeve të qeverisjes, Shtetet e Bashkuara mbeten të angazhuara për të mbrojtur dhe avancuar vlerat tona më të dashura.

Ne fokusohemi në:

Qeverisja Demokratike - Ndërtimi i institucioneve dhe proceseve të hapura, të përgjegjshme dhe llogaridhënese që u shërbejnë nevojave dhe preferencave të publikut.

Pjesëmarrja dhe Përfshirja - Sigurimi që të gjithë të kenë mundësinë të marrin pjesë dhe të kenë një zë se si do të qeverisen.

Zgjedhje të lira dhe të ndershme, transparenca dhe llogaridhënia - Promovimi i konkurrencës politike falas, transparente dhe të drejtë në mënyrë që preferencat e qytetarëve të përfaqësohen.

Shoqëria Civile dhe Media e Pavarur - Mbrojtja dhe promovimi i të drejtave qytetare dhe politike të qytetarëve.

Drejtësia dhe Siguria - forcimi i institucioneve të drejtësisë dhe sigurisë, reformat në drejtësi dhe siguri, mbajtja e përgjegjësisë ndaj institucioneve dhe njerëzve ndaj sundimit të ligjit dhe sigurimi i aksesit në mekanizmat e drejtësisë.

Të Drejtat e Njeriut dhe Mosdiskriminimi - Mbështetja e përpjekjeve për të parandaluar abuzimet me të drejtat e njeriut, mbrojtjen e mbrojtësve të të drejtave të njeriut dhe përgjigjen ndaj abuzimeve të të drejtave të njeriut.

Kundërveprimi i Ndikimit Autoritar të Ringjallur - Forcimi i elasticitetit demokratik dhe institucional për të trajtuar ndikimin keqdashës autoritar, dezinformimin dhe autoritarizmin dixhital.

Ritje dhe zhvillim ekonomik

USAID mbështet rritjen ekonomike gjithëpërfshirëse, të qëndrueshme dhe elastike në vendet tona partnere si qendrore për zvogëlimin e varfërisë dhe varësisë. Ne jemi partnerë me qeveritë pritëse, sektorin privat vendor dhe ndërkombëtar dhe organizatat joqeveritare, organizatat e ndihmës në zhvillim, institucionet financiare dhe donatorë të tjerë për të nxitur zhvillimin e drejtuar nga ndërmarrjet. Programet tona zgjerojnë rritjen ekonomike dhe punësimin e drejtuar nga ndërmarrjet përmes analizave të fuqishme, reformës rregullatore, promovimit të tregtisë dhe zhvillimit të kapaciteteve sipërmarrëse për të nxitur rezultatet e zhvillimit të qëndrueshëm. Programet e rritjes ekonomike dhe tregtare të USAID -it fokusohen në: Sigurimi i hulumtimeve, analizave dhe ngritjes së kapaciteteve teknike për të mbështetur USAID-in për të marrë vendime të zgjuara dhe të bazuara në dëshmi programesh për të ndihmuar vendet partnere të arrijnë objektivat e tyre të zhvillimit;

Në përputhje me Strategjinë e Sigurisë Kombëtare të SHBA, dhe duke plotësuar emërimin e fundit të USAID në Këshillin e Sigurisë Kombëtare, programet e USAID luajnë një rol katalizues në promovimin e rritjes ekonomike të udhëhequr nga sektori privat, duke ndihmuar vendet partnere të bëhen partnerë më të fortë tregtarë dhe të sigurisë. Programet tona të rritjes ekonomike ndihmojnë në ndërtimin e tregjeve të reja për Shtetet e Bashkuara duke mbështetur shfaqjen e konsumatorëve të klasës së mesme që mund të blejnë mallra dhe shërbime amerikane.

Raporti në terren i USAID-it për Maqedoninë nëntor 2002

Nga 1 deri në 15 nëntor, qeveria maqedonase kreu një regjistrim kombëtar, i treti i këtij lloji që nga pavarësia e Maqedonisë në vitin 1991. Anëtarëve të misionit vëzhgues ndërkombëtar u mahnitën me numërimin gjithëpërfshirës të popullsisë, i cili testoi përkushtimin e qeverisë së re për të promovuar të barabartë të drejtat për pakicat etnike, në përputhje me zgjidhjen e paqes. Rezultatet preliminare do të shpallen në janar 2003.

PARLAMENTI MBËSHTETË QEVERINË: Një koalicion i socialdemokratëve të moderuar (SDSM) dhe Bashkimit Demokratik për Integrim (BDI) etnike shqiptare fitoi mbështetjen e gjerë të parlamentit. Administrata e re njihet gjerësisht si "Guns and Roses" në lidhje me rrënjët rebele të logos së Trëndafilin të Kuq të BDI-së dhe LSDM-së. Kryeministri Branko Crvenkovski tha se përfshirja e partisë së ish-udhëheqësit rebel Ali Ahmeti do të nxiste

perspektivat për bashkëjetesë, por nacionalistët akuzuan Crvenkovskin për futjen e terroristëve në qeveri.

POLARIZIMI ETNIK NDARË SHKOLLAT: Tensionet ishin të larta në mbarë vendin pasi këshilli i fshatit Shemshevo në Maqedoninë perëndimore vendosi të riemërtojë një shkollë sipas një figure ushtarake etnike shqiptare të Luftës së Dytë Botërore. Vendimi rezultoi me tërheqjen e plotë të nxënësve etnikë-maqedonas nga shkolla. Polarizimi u përhap, me nxënësit etnikë-maqedonas që u tërhoqën nga pesë shkolla të tjera etnikisht të përziera në rajon. Vrasja e një studenti etnik-maqedonas dhe kërcënimet me vdekje ndaj studentëve shqiptarë etnikë e përkeqësuan krizën. Më 30 nëntor, ambasadori i SHBA-së Laurence Butler, ambasadori i BE-së Alexis Bruns dhe stafi i OTI-së u takuan me prindërit dhe mësuesit e shkollës së Shemshevës për të avancuar marrëveshjen e ndërmjetësuar nga qeveria midis maqedonasve etnikë dhe shqiptarëve etnikë në zonë.

NATO nxori Deklaratën e Samitit të Pragës, duke ftuar shtatë vende (Bullgarinë, Estoninë, Letoninë, Lituaninë, Rumaninë, Sllovakinë dhe Slloveninë) t'i bashkohen aleancës në 2004. Maqedonia, anëtare e programit të Partneritetit për Paqe të NATO-s që nga viti 1995, nuk u ftua për t'u bashkuar. Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s Lordi Robertson vizitoi Maqedoninë dhe u kërkoi udhëheqësve të shtyjnë për reforma më të thella politike dhe ekonomike në pritje të anëtarësimit të ardhshëm.

Byroja qendrore për Investigim - CBI miratoi 22 grante me vlerë 547,506 dollarë në nëntor, duke e çuar numrin total të granteve të miratuara në 322 dhe fondet totale të zotuar në 6,988,107 dollarë. Madhësia mesatare e grantit ishte 24,887 dollarë. CBI shfrytëzoi 453,519 dollarë nga grantmarrësit dhe donatorët e tjerë në nëntor, një normë prej 83 për qind, duke e çuar shumën totale të fondeve të levave në 5,662,071 dollarë, ose 81 për qind të të gjitha fondeve të angazhuara OTI. Dhjetë grante u përfunduan në nëntor, duke e çuar numrin total të granteve të përfunduara në 140 dhe shkallën e përfundimit në 43 për qind.

Më poshtë nënvizon projektet e CBI të miratuara në nëntor:

Në Maqedoninë jugore, CBI dha një grant prej 24,314 dollarësh për të ndihmuar qeveritë lokale në Manastir dhe Resnjë të mbajnë dëgjime komunale për të inkurajuar pjesëmarrjen e publikut në proceset vendimmarrëse të komunitetit. Ai parashikon një sërë takimesh publike për të diskutuar çështjet e buxhetit të vitit 2003, si dhe prodhimin e materialeve informative për përgjegjësitë e qeverisjes vendore. Granti ishte një nga katër projektet e CBI-së të miratuara në nëntor për të promovuar qeverisjen vendore transparente dhe të përgjegjshme.

Në Maqedoninë perëndimore, CBI dha një grant prej 28,216 dollarësh për të rindërtuar një urë në komunitetin Baçista. Ura zëvendëson dy ura të vogla në fshatin gjysmë etnik-maqedonas dhe gjysmë etnik-shqiptar. Mbështetja e CBI-së siguron materiale ndërtimi, ndërsa fshati siguron fuqi punëtore ndërtimi. Projekti demonstroi përkushtimin e këshillit të fshatit për të punuar në emër të të gjithë banorëve për të rehabilituar infrastrukturën e komunitetit dhe në të njëjtën kohë të mbështesë ndërveprimin pozitiv, të bazuar në komunitet, midis grupeve të ndryshme të njerëzve.

Në Maqedoninë lindore, CBI miratoi një grant prej 18,462 dollarësh për një kamp rajonal të udhëheqjes demokratike, ku 60 studentë me prejardhje të ndryshme politike dhe etnike mësojnë rreth demokracisë dhe rolit të qeverisjes vendore. Nxënësit organizojnë komunën e tyre dhe mësojnë rëndësinë e pjesëmarrjes së qytetarëve në çështjet e komunitetit. Projekti, i cili bazohet në një grant të suksesshëm të mëparshëm, inkurajon studentët të mendojnë përtej përkatësive politike dhe etnike, ndarjet midis të cilave kontribuan në konfliktin e vitit të kaluar. Kampi ishte një nga katër grantet arsimore të CBI-së të miratuara në nëntor për të promovuar ndërveprimin midis grupeve të ndryshme të njerëzve dhe pjesëmarrjen e qytetarëve në vendimmarrjen e komunitetit.²⁷

²⁷ <https://reliefweb.int/report/former-yugoslav-republic-macedonia/usaid-field-report-macedonia-nov-2002>

CBI miratoi një grant prej 15,914 dollarësh për financimin e kostove të shtypjes dhe promovimit të një gazete studentore shumë-etnike që prodhohet në gjuhët maqedonase dhe shqipe në shkollat e mesme të Tetovës. Punimi botohet çdo dy javë dhe u shpërndahet më shumë se 9800 nxënësve në shtatë shkolla të mesme në Tetovë. Projekti i gazetës, i cili u zhvillua nga aktorë të ndryshëm në përgjigje të konfliktit të fundit të shkollës, nxjerr në pah interesat e përbashkëta dhe promovon aktivitete gjithëpërfshirëse. Granti ishte një nga gjashtë projektet mediatike të miratuara në nëntor për të promovuar aksesin e qytetarëve ndaj informacionit të balancuar dhe pikëpamjeve të ndryshme.

CBI miratoi një grant prej 41,323 dollarësh për të ndihmuar në zgjidhjen e konflikteve që u ngritën në rajonin e Shkupit midis komunitetit etnik-maqedonas të Stajkovcit dhe komunitetit etnik-shqiptar të Strachincit. Konfliktet rezultuan kryesisht nga pabarazitë e perceptuara dhe reale në ndihmën ndërkombëtare të ofruar për komunitetet pas konfliktit të vitit të kaluar. Kjo nismë e CBI-së rivendosi ndërveprimin midis fqinjëve dikur miqësorë duke ndihmuar anëtarët e komunitetit të punojnë së bashku për të rinovuar shkollat e tyre. Kjo iniciativë ishte një nga katër projektet e CBI-së të miratuara në nëntor që përdorën projektet e shkollës dhe arsimit për të promovuar bashkëpunimin ndërmjet komuniteteve.

Në Maqedoninë perëndimore, CBI dha një grant prej 22,925 dollarësh për një projekt grafiti kundër urrejtjes në Tetovë, i cili përfshin një takim shkëmbimi informacioni dhe rrjetëzimi. Gjatë takimit, qytetarët dhe drejtuesit e komunitetit vendosin që ato zona të pastrohen ose të lyhen. Ky ishte një nga katër projektet e miratuara nga CBI në nëntor për të përmirësuar komunitetet duke punuar me organet e qeverisjes komunale.

Për të shënuar fundin e vitit të parë të Iniciativës për Ndërtimin e Besimit dhe arritjet e deritanishme të përfituesve të saj dhe partnerëve të komunitetit, CBI po përgatit një festë të madhe që do të mbahet në fillim të dhjetorit në Shkup. Ngjarja do të mbahet për të vlerësuar punën e palodhur të stafit të CBI dhe partnerëve të komunitetit të programit dhe do të ofrojë një mundësi për mesazhe pozitive përmes medias. Ai do të shërbejë gjithashtu si një ngjarje rrjeti mbarëkombëtare për liderët dhe aktivistët e komunitetit që të mblidhen nga i gjithë vendi dhe të

ndajnë idetë dhe qasjet për bashkëpunimin dhe ndërtimin e komunitetit. Mbi 500 të ftuar pritët të marrin pjesë në këtë aktivitet.

Pas zbatimit të suksesshëm të tre nismave për të mbështetur regjistrimin në nëntor, CBI po përgatit nisma të mëtejshme për të mbështetur shpërndarjen e informacionit të balancuar dhe në kohë kur rezultatet e regjistrimit të vihen në dispozicion në janar 2003.

CBI po përgatitet të marrë Ekipin e Mbështetjes së Programit të Arsimit Bazë (BEPS) nga Uashingtoni, D.C., i cili mbërrin në dhjetor për një vlerësim afatmesëm. Nga data 2-19 dhjetor, ekipi i vlerësimit do të vizitojë zyrën qendrore dhe pesë zyra në terren për të mësuar rreth operacioneve të BQK-së dhe gjithashtu do të ketë takime me informatorët kryesorë, duke përfshirë zyrtarë qeveritarë, OJQ dhe donatorë që kanë punuar me CBI. CBI do të përdorë rezultatet e vlerësimit për ta ndihmuar atë të formojë aktivitetet e saj të vitit të dytë.

OSBE

Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (shqip shkurt: OSBE, [Anglisht](#): OSCE- Organization for Security and Cooperation in Europe) është organizatë ndërkombëtare që shërben si forum për dialogje politike.

OSBE-ja u themelua në vitin 1975 me [Aktin e Helsinkit](#) me 35 shtete pjesëmarrëse. Në vitin 1995, në [Konferencën e Budapestit](#), riorganizohet në organizatë ndërkombëtare me 56 vende pjesëmarrëse nga Evropa, Azia e Mesme dhe Amerika Veriore. Detyrat e OSBE-së janë: stabiliteti dhe siguria politike në [Evropë](#), zhvillimi i bashkëpunimit ekonomik, shtetëror, kulturor e ekologjik.

OSBE-ja bazohet në praktikat demokratike dhe qeverisje të përmirësuar. Shumica e stafit që përbëhet nga më shumë se 3500 vetë punojnë jashtë (në terren) ndërsa vetëm 10% punojnë në zyrat qendrore.

Organizata i ka rrënjët në Konferencën e Sigurisë dhe Bashkëpunimit në Evropë të vitit 1973 (KSBE). Bisedimet ishin diskutuar në lidhje me një grup evropian të sigurisë që nga vitet 1950, por Lufta e Ftohtë parandaloi çdo përparim thelbësor derisa bisedimet në Dipoli në Espoo filluan në nëntor 1972. Këto bisedime u mbajtën me sugjerimin e Bashkimit Sovjetik i cili dëshironte t'i përdorte bisedimet të ruajë kontrollin e saj mbi vendet komuniste në Evropën Lindore dhe Presidenti i Finlandës Urho Kekkonen i priti ata në mënyrë që të forconte politikën e tij të neutralitetit. Evropa Perëndimore, megjithatë, i pa këto bisedime si një mënyrë për të zvogëluar tensionin në rajon, duke çuar më tej bashkëpunimin ekonomik dhe duke marrë përmirësime humanitare për popullsinë e bllokut komunist.

Rekomandimet e bisedimeve, në formën e "Librit Blu", dhanë bazat praktike për një konferencë me tre faza të quajtur "procesi i Helsinkit". [4] KSBE u hap në Helsinki më 3 korrik 1973 me 35 shtete që dërguan përfaqësues. Faza I mori vetëm pesë ditë për të rënë dakord për të ndjekur Librin Blu. Faza II ishte faza kryesore e punës dhe u zhvillua në Gjenevë nga 18 Shtator 1973 deri më 21 Korrik 1975. Rezultati i Fazës II ishte Akti Përfundimtar i Helsinkit i cili u nënshkrua nga 35 shtetet pjesëmarrëse gjatë Fazës III, i cili u zhvillua në Sallën Finlandia nga 30 Korrik - 1 Gusht 1975. Ajo u hap nga diplomati i Selisë së Shenjtë, Kardinali Agostino Casaroli, i cili ishte kryetar i konferencës.

Konceptet e përmirësimit të marrëdhënieve dhe zbatimit të aktit u zhvilluan gjatë një sërë takimesh pasuese, me tubime të mëdha në Beograd (4 tetor 1977-8 mars 1978), Madrid (11 nëntor 1980-9 shtator 1983) dhe Vjenë (4 nëntor 1986 - 19 janar 1989).

Rënia e Bashkimit Sovjetik kërkoi një ndryshim të rolit për KSBE -në. Karta e Parisit për një Evropë të Re, e nënshkruar më 21 nëntor 1990, shënoi fillimin e këtij ndryshimi. Me ndryshimet e kufizuara nga riemërimi i KSBE në OSBE më 1 janar 1995, në përputhje me rezultatet e konferencës së mbajtur në Budapest, Hungari, në 1994. OSBE tani kishte një sekretariat formal, Këshill të Lartë, Asamble Parlamentare, Konflikt Qendra e Parandalimit, dhe Zyra për Zgjedhje Falas (më vonë u bë Zyra për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut).

Në Dhjetor 1996, "Deklarata e Lisbonës mbi një Model të Përbashkët dhe Gjithëpërfshirës të Sigurisë për Evropën për Shekullin Njëzet e Një" afirmoi natyrën universale dhe të pandashme të sigurisë në kontinentin evropian.

Në Stamboll më 19 nëntor 1999, OSBE përfundoi një samit dy-ditor duke bërë thirrje për një zgjidhje politike në Çeçeni dhe duke miratuar një Kartë për Sigurinë Evropiane.

Përmes Zyrës së saj për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR), OSBE -ja vëzhgon dhe vlerëson zgjedhjet në shtetet e saj anëtare, në mënyrë që të mbështesë proceset demokratike të drejta dhe transparente, në përputhje me standardet e ndërsjella për të cilat organizata është e angazhuar; [5] midis 1994 dhe 2004 OSBE dërgoi ekipe vëzhguesish për të monitoruar më shumë se 150 zgjedhje, zakonisht duke u fokusuar në zgjedhjet në demokracitë në zhvillim. [6] Në 2004, me ftesë të Qeverisë së Shteteve të Bashkuara, ODIHR vendosi një mision vlerësimi, të përbërë nga pjesëmarrës nga gjashtë shtete anëtare të OSBE -së, i cili vëzhgoi zgjedhjet presidenciale të atij viti në SHBA dhe bëri një raport. [7]

Ishte hera e parë që një zgjedhje presidenciale në SHBA ishte subjekt i monitorimit të OSBE-së, megjithëse organizata kishte monitoruar më parë zgjedhjet amerikane të nivelit shtetëror në Florida dhe Kaliforni, në 2002 dhe 2003. [6] Vlerësimi i vitit 2004 u zhvillua në sfondin e përpjekjeve të diskutueshme të rinumërimit në zgjedhjet presidenciale të SHBA në 2000, [6] dhe erdhi kryesisht përmes iniciativës së 13 anëtarëve demokratë të Dhomës së Përfaqësuesve të Shteteve të Bashkuara. Ky grup, i cili përfshinte Barbara Lee, nga Kalifornia dhe Eddie Bernice Johnson, nga Teksasi, fillimisht iu drejtua një kërkesë për vëzhguesit të zgjedhjeve Kombeve të Bashkuara, në një letër drejtuar Kofi Annan, Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së, por kërkesa u refuzua.

Më pas, administrata e Presidentit George W. Bush, përmes Departamentit të Shtetit, të kryesuar nga Sekretari i Shtetit Colin Powell, iu përgjigj shqetësimeve të ligj vënësve duke ftuar misionin e OSBE-së për monitorimin e zgjedhjeve.

Osbe ka luajtur një rol të veçantë mbi ruajtjen, mbarëvajtjen dhe avansimin e marrëdhënieve ndëretnike në RM së Veriut. Në raportet e sajë për vendin tonë gjithmonë në mënyrë të qartë dhe konkrete shpreh shqetësimin dhe jep udhëzime konkrete mbi tejkalimin e

këtyre situatave dhe çështjeve komplekse që tangojnë këto dy komunitete më të mëdhaja në vendin tonë.

Maqedonia është një shoqëri multietnike në të cilën mbizotërojnë dy grupe, shqiptarët dhe maqedonasit. Ndarjet sociale, gjeografike dhe politike priren të përforcojnë ato etnike. Historia e fundit e vendit si republikë titullare për maqedonasit etnikë në shtetin federativ të segmentuar etnikisht të Jugosllavisë u ndez në pavarësia krijimi i një shteti të organizuar kryesisht në vija etnike. Shteti i ri trashëgoi edhe një trashëgimie e diskriminimit ndaj shqiptarëve etnikë që këta të fundit ishin të vendosur ta kapërcenin.

Kushtetuta e përshkruan shtetin si shprehje e etikës maqedonase, me shtetin maqedonas dhe gjuhës maqedone, megjithatë, “kombësive” të tjera u janë dhënë të drejta qytetarie dhe këto të drejta janë më shumë bujare se ato të ofruara nga Letonia dhe Estonia për pakicat e tyre ruse.

Partitë politike janë të organizuar përgjatë vijave etnike, sistemi zgjedhor i përfaqësimit të përzier proporcional inkurajon etnitë, mediat dhe shoqërinë civile në përbërje etnike të theksuar maqedonase. Arsimi është i ndarë nën nivelin universitar. Maqedonia është e mbyllur në një sistem politik që rrotullohet rreth përkatësisë etnike, dhe jo një që thekson identitetin qytetar dhe besnikërinë ndaj një sërë idesh politike dhe institucionet. Janë të pakta institucionet që mund të shërbejnë për një funksion integruar dhe mund të përballojnë ashpërsinë thashethemet e ditës, akuzat dhe interpretimet e njëanshme të ngjarjeve të veçanta. Në një kontekst të tillë, ndoshta çuditërisht, Maqedonia ka treguar një aftësi të jashtëzakonshme për të menaxhuar tensionet etnike. Pavarësisht shumë faktorë negativë – ekonomia në përkeqësim, fqinjët armiqësorë, konflikti i dhunshëm dhe paqëndrueshmëria në rajonin dhe institucionet e brishta politike për kanalizimin e kërkesave – tensionet kryesisht janë frenuar dhe rrallëherë janë përhapur në dhunë. Rreziku i destabilitetit sot duket më i vogël se sa ishte në vitin 1991-²⁸ Të paktën për momentin, tensionet brenda grupit duken në nivel.

²⁸ 8 In an analysis of the attitudes of children, researcher Mirjana Nagcevska found that ethnic Macedonian children are consistently most negative about Albanian children. Albanian children are consistently most negative about Roma children, with ethnic Macedonian children ranking as second least preferred.

Në një sondazh të fundit, të shtresuar përgjatë vijave etnike, më pak se 5% e maqedonasve etnikë panë marrëdhëniet ndëretnike si një nga dy problemet më serioze me të cilat përballet vendi. Ndërsa një më i lartë tregon se përqindja e shqiptarëve etnikë i shohin marrëdhëniet e përbashkëta si jetike, por kjo përqindje ishte ende mirë nën 20%.

Popullsia shqiptare ka fituar koncesione që sugjerojnë se kompromisi në të ardhmen është i mundur. Te sondazhi i cituar më sipër tregon se shqiptarët etnikë ndihen pozitivë për të ardhmen, me pothuajse dy të tretat që besojnë se vendi po shkon në drejtimin e duhur.

Intervistat -pyetësor konfirmojnë këtë optimizëm. Shumë shqiptarë besojnë se kanë bërë përparim në përmbushjen e kërkesave thelbësore dhe kështu ata ndihen më pozitivë për perspektivat e tyre në këtë shoqëri. Megjithatë, ata vazhdojnë të kenë kërkesa lidhur me:

1) statusin e grupit, që përfshin statusin e tyre si grup pakicë dhe kërkesën për t'u njohur si një komb konstituiv;

2) të drejtat gjuhësore, duke reflektuar kërkesën për shqipen si gjuhë zyrtare të dytë;

3) të drejtat arsimore, që kërkojnë arsim të lartë në gjuhën shqipe; dhe

4) praktikat diskriminuese, përmirësimi i përfaqësimit të shqiptarëve etnikë në postet politike dhe legislative, shërbimi civil, forcat e armatosura dhe policia dhe sistemi i drejtësisë. Ata ndoshta kanë ka bërë përparimin më të madh në fushën e arsimit të lartë.

Ndërsa opinioni nuk është uniform, shumë maqedonas etnikë i shohin lëshimet si humbje për komunitetin e tyre ose si fundi i hollë i pikës ndaj separatizmit shqiptar. Sondazhi i cituar më parë sugjeron se maqedonasit etnik ndihen pesimistë për të ardhmen. Dy të tretat e të anketuarve mendojnë se vendi është i drejtuar në drejtim të gabuar. Ndërsa një pesimizëm i tillë prodhohet nga shumë faktorë, rënia ekonomike²⁹ dhe natyra gjithnjë e më e pakëndshme e konkurrencës partiake mes tyre, intervistat e ekipit konfirmoi se shumë maqedonas etnikë ndihen gjithnjë e më të pambrojtur³⁰

STRUKTURA SHOQËRORE DHE MARRËDHËNIET SOCIALE

²⁹ The percentage of ethnic Macedonians who ranked unemployment as one of the three most pressing problems facing the country is almost twice that of ethnic Albanians.

³⁰ https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACK427.pdf

1. Demografia

Grupet etnike kudo shfaqin shqetësim për ndryshimet në balancën demografike. Demografia nxit negociatat mbi përfaqësimin politik, punësimin, arsimin, reforma, programimi mediatik, numri i shkollave në gjuhën e pakicave, kuotat universitare, shtetësia, regjistrimi i ardhshëm dhe përdorimi i simboleve kombëtare. Shqetësimi më i madh për maqedonasit etnik është më i madh, tek lindshmëria e shqiptarëve etnikë (që nuk mban ky fakt). Ekziston një frikë e konsiderueshme se kjo e fundit do të jetë më e madhe se e para në numër e ardhmja jo aq e largët.³¹

Sipas shifrave zyrtare të regjistrimit të vitit 1994, të financuara dhe të monitoruara nga komuniteti ndërkombëtar, Maqedonia është shtëpia e 1.3 milionë maqedonasve sllavë (66.5%), 443.000 shqiptarëve etnikë (23%) dhe disa grupe më të vogla.

7). Këto shifra janë shumë të kontestuara në mesin e shqiptarëve etnikë, të cilët i pretendojnë ato përbëjnë midis 30 dhe 40% të popullsisë dhe se shumë shqiptarë u munguan në numërim sepse ligjet kufizuese të shtetësisë diskriminojnë shqiptarët etnikë nga Kosova dhe të tjerët pjesë të ish-Jugosllavisë. Është e vërtetë se që nga viti 1991, ka pasur një fluks të vazhdueshëm të shqiptarëve etnikë migrimi nga Kosova, veçanërisht në mesin e elitave. Konflikti i Kosovës i vitit 1999 pati gjithashtu fluks të më shumë se 300,000 refugjatë, dhe megjithëse shumica e tyre u kthyen në Kosovë, një numër i paspecifikuar, ndoshta rreth 10,000 ose më shumë, mbetën në Maqedoni.

Ndarjet gjeografike i përforcojnë ato etnike. Shqiptarët etnikë jetojnë kryesisht në Shkup dhe në Maqedoninë perendimore, përgjatë kufirit me Kosovën dhe Shqipërinë. Në tri komuna të sapoformuara në rajonin Tetovë-Gostivar i quajtur Pollog, shqiptarët etnikë përbëjnë 99,6% të popullsisë. Shqiptarët etnik tani janë shumicë edhe në disa nga komunat e Kërçovës, Dibrës dhe Strugës. Ata përbëjnë 99,8% të popullsisë në komunat Negotinë-Polosko dhe Velestë, që gjenden afër Struga. Shkupi, me më shumë se 100,000 shqiptarë etnikë, ka përqendrimin më të madh të vetëm të shqiptarët. Në Kumanovë dhe rrethinat e saj, të cilat janë më të larmishme etnike,

³¹ A Freedom in the World report (2000) projects that ethnic Albanians will constitute a majority of Macedonia's population by the year 2025.

shqiptarët janë një e treta e popullsisë. Në rajone të tjera të Maqedonisë, veçanërisht në pjesën qendrore dhe lindore, ka shumë pak shqiptarë.

Popullsia etnike shqiptare është kryesisht rurale edhe pse migrimi rural-urban me kalimin e kohës është ndryshimi i përbërjes etnike të disa qyteteve. Gostivari, për shembull, është bërë më dominues si qytet shqiptar. Në qytetet etnikisht të përziera, lagjet mund të jenë të ndara ose të përziera. Shqiptarët janë të vendosur kryesisht në vende rurale, ndërsa popullsia maqedonase etnike është proporcionalisht më urbane e që përforcon ndarjen etnike dhe nxit stereotipizimin.

SCFG

Search for Common Ground (ose Search) është një organizatë ndërkombëtare joqeveritare që punon për t'i dhënë fund konfliktit të dhunshëm dhe për të ndërtuar shoqëri të shëndetshme, të sigurta dhe të drejta. Është organizata më e madhe e tillë e dedikuar për ndërtimin e paqes, me zyra në mbi 30 vende dhe një shtrirje mediatike prej rreth 40 milionë njerëz.³²

Që nga themelimi i tij në 1982, Search for Common Ground ka ndihmuar në shmangien e gjenocidit në Burundi, ka mbështetur zgjedhjet e pasluftës civile në Liberi dhe Sierra Leone, ka formësuar normat gjinore në Nepal me një shfaqje televizive që ka arritur 25 për qind të popullsisë, dhe trajnimi i përgjithshëm i sulmeve seksuale për ushtarët në Republikën Demokratike të Kongos. Në vitin 2018, Search u nominua për Çmimin Nobel për Paqen.

Search u themelua në kulmin e Luftës së Ftohtë nga John Marks, një ish-diplomat në Departamentin e Shtetit të Shteteve të Bashkuara. Projekti i parë i madh ishte nxitja e bashkëpunimit midis Shteteve të Bashkuara dhe Bashkimit Sovjetik për të trajtuar dhunën në Liban. Me mbështetjen e Search, një grup pune propozoi një proces shumëpalësh, rajonal të paqes që çoi në përfundimin e luftës izraelito-jordaneze.

Që nga viti 1982, Search for Common Ground ka zgjeruar punën në mbi 30 vende dhe 1000 staf. Search hapi zyrën e saj të parë në Lindjen e Mesme në 1991, Evropë në 1994, Afrikë në 1995 dhe Azi në 2002.

³² https://en.wikipedia.org/wiki/Search_for_Common_Ground

Ashtu sikurse ne shume vende dhe shtete neper bote SCFG gjeti shtrirje edhe Maqedoni nëpërmjet programes MOZAIK.

MOZAIK: NJË MODEL PËR ARSIM TË INTEGRUAR MULTIKULTUROR NË MAQEDONI

Ajo që mësojmë si fëmijë ka një ndikim të rëndësishëm në mënyrën se si e kuptojmë botën. Edukimi ynë shoqëror fillon në momentin kur lindim dhe përcaktohet shumë nga ngjarjet e fëmijërisë sonë. Mozaik, një program shumëkulturore dygjuhësh parashkollor, aktiv që nga viti 1998, është krijuar rreth këtij parimi. Ai u ofron edukatorëve, prindërve dhe fëmijëve një qasje alternative për socializimin e fëmijëve në Maqedoni.

Mozaik inkurajon ndryshimet e sjelljes duke futur edukimin dygjuhësh në nivelin parashkollor dhe duke u fokusuar në një qasje pedagogjike të përqendruar te fëmijët, e cila përfshin zhvillimin e aftësive për zgjidhjen e konflikteve.

Fëmijët e moshës tre deri në gjashtë – më pak të ndjeshëm ndaj paragjytimeve dhe stereotipeve – marrin pjesë në program. Përfshihen gjithashtu stafi i kopshtit, prindërit dhe komuniteti i gjerë; programi u kërkon atyre që të inkurajojnë bashkësitë etnike të Maqedonisë për të bashkëpunuar, në mënyrë që të ndërtojnë besim në marrëdhëniet e tyre të përditshme.

Ndërsa Mozaik ndjek kurrikulën zyrtare të kopshtit, ai adopton gjithashtu një qasje pedagogjike që përqendrohet më shumë në nevojat sociale dhe emocionale të fëmijëve, duke synuar të rrisë vetëvlerësimin dhe besimin e tyre dhe të zhvillojë një imazh pozitiv dhe realist për veten. Duke përdorur metoda bashkëkohore ndërvepruese, fëmijët mësojnë përmes lojërave dhe lojës, në një atmosferë jo konkurruese.

Përqasja e Përbashkët Tokë është metodologjia thelbësore që përdor Search for Common Ground, e zhvilluar gjatë gati katër dekadave të përvojës së vijës së parë. Thelbi i qasjes është të bashkojë njerëzit përtej ndarjeve, të kuptojë nevojat që fshihen nën etiketat sipërfaqësore, të

identifikojë problemet e përbashkëta dhe t'i zgjidhë ato probleme. Besimi rritet me kalimin e kohës dhe ndryshimi zgjat kur futet në tregje, norma dhe institucione.³³

Sot, pothuajse 1000 fëmijë kanë ndjekur trembëdhjetë parashkollore Mozaik në dhjetë komuna në komunitetet e Shkupit, Kumanovës, Tetovës, Gostivarit, Kërçovës, Strugës, Dibrës dhe Radovishit. Meqenëse shumë prej këtyre zonave janë kulturalisht të ndryshme, është thelbësore që çdo iniciativë e Mozaik të kryhet në dy gjuhë midis maqedonisht, shqipe, turke dhe serbe, të përdorura në përputhje me nevojat e secilit komunitet.

Si të vetmet parashkollore dygjuhëshe të disponueshme në vend, grupet Mozaik sigurojnë që gjuha të mos perceptohet si ndarëse, por më tepër si një mjet komunikimi që mund të kontribuojë në një kuptim të përmirësuar midis njerëzve me prejardhje të ndryshme etnike dhe gjuhësore. Më shumë se 30 mësues janë trajnuar plotësisht si mësues Mozaik dhe afërsisht 450 mësues (të cilët punojnë në grupe kopshtesh njëgjuhëshe) kanë marrë trajnim të pjesshëm në metodologjinë e punës me grupe kopshtesh shumëgjuhëshe sipas modelit Mozaik. Klasat e Mozaikut drejtohen nga dy mësues nga dy bashkësi të ndryshme etnike dhe kanë një numër proporcional të fëmijëve nga bashkësitë e ndryshme etnike, duke siguruar barazinë e kulturës dhe gjuhës.

Në vitin 2012 grupet Mozaik u institucionalizuan si pjesë e sistemit arsimor në Maqedoni. Ministria e Punës dhe Politikës Sociale ka zgjeruar programin për të përfshirë edhe tre komuna të tjera, me plane për të arritur edhe më shumë komunitete në të ardhmen e afërt.

Mozaik aktualisht financohet nga Komisioni Evropian në Shkup dhe Ambasada e SHBA-së në Maqedoni. Ajo mori financim nga Agjencia Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim midis 1997 dhe 2010 dhe nga Agjencia Ndërkombëtare Suedeze për Bashkëpunim midis 2004 dhe 2008.

AVANCIMI I KOHEZIONIT SHOQËROR NË MAQEDONI

Që nga nënshkrimi i Marrëveshjes historike të Ohrit ndërmjet qeverisë së Republikës së Maqedonisë dhe përfaqësuesve shqiptarë etnikë në vitin 2001, shoqëria maqedonase ka bërë

³³ <https://www.sfcg.org/mozaik-education-macedonia/>

përparim të madh drejt kohezionit social ndërmjet grupeve etnike dhe fetare. Megjithatë, në vitet e fundit, tronditjet e krizës së refugjatëve dhe polarizimi politik kanë ekspozuar çështjet e mbetura rreth tensioneve etnike.

Projekti 48-mujor Përparimi i kohezionit social në Maqedoni, i financuar nga USAID, synon të adresojë këto sfida. Programi ka dy shtigje aktivitesh plotësuese për të angazhuar fëmijët dhe të rinjtë, të dyja të bazuara në Përqasjen e Përbashkët: ngritja e kapaciteteve dhe ndërgjegjësimi përmes medias.

Dizajni i kësaj iniciative është ndërtuar mbi dy dekada përvojë në edukimin ndërkulturor dhe programimin pozitiv mediatik në Maqedoni. Ne përdorim një qasje të ndryshimit të gjeneratave për të fuqizuar fëmijët, të rinjtë maqedonas dhe komunitetet e tyre më të gjera për të avancuar kohezionin social, duke ndërtuar në rrjetet ekzistuese lokale për të prodhuar zgjidhje lokale dhe rezultate në pronësi lokale.

Ne jemi duke e udhëhequr këtë projekt në bashkëpunim me partnerët tanë lokalë, Shkollat e Futbollit të Hapur Fun, një grup i cili organizon aktivitete sportive ndëretnike për dhjetëra mijëra fëmijë maqedonas që nga viti 2000. Që nga shkurti 2018, ne kemi organizuar shtatë ngjarje sportive në komunitet në disa komunitetet multietnike, duke përfshirë më shumë se 700 nxënës të klasave fillore dhe 63 mësues të shkollave fillore nga 17 shkolla të ndryshme. Këto ngjarje sportive jo vetëm që angazhojnë fëmijë dhe mësues, por edhe prindër, media, përfaqësues komunalë dhe anëtarë të tjerë të komunitetit të cilët bashkohen për të mbështetur rininë vendase.

Sportet ndërtojnë hapësira për të nxitur bashkëpunimin, komunikimin dhe ndërlidhjen mes njerëzve me prejardhje të ndryshme. Nëpërmjet aktiviteteve si ngjarjet sportive në komunitet, ne mund t'i fuqizojmë fëmijët dhe të rinjtë që të bëhen udhëheqës për ndryshime pozitive dhe të promovojmë vlera si toleranca, kohezioni social dhe bashkëjetesa paqësore. Ne vazhdojmë të punojmë drejt ndërtimit të infrastrukturës sportive në shkollat lokale në mënyrë që sporti të vazhdojë të jetë një mënyrë për të angazhuar të rinjtë me prejardhje multietnike.

Ky projekt forcon institucionet ekzistuese arsimore për të mbështetur arsimin ndërkulturor dhe për të ndërtuar marrëdhënie ndërmjet fëmijëve me prejardhje të ndryshme në Maqedoni, si dhe prindërve të tyre.

Më pas ne përdorim mediat për të rritur ndërgjegjësimin për rolin pozitiv që mund të luajë të rinjtë për ndryshimin shoqëror. Për të arritur këtë qëllim, ne kemi projektuar një reality show televiziv të quajtur Rise Up!, me të rinj me prejardhje etnike maqedonase, shqiptare, turke, rome dhe serbe.³⁴

ÇËSHTJET KRYESORE NË MARRËDHËNIET NDËRETNIKE

Vendi i ri i pavarur trashëgoi problemet etnike të epokës jugosllave. Ajo është në fushën e arsimit që ndarja ndërmjet etnisë së ndryshme komunitetet janë më të dukshme: fëmijët shqiptarë etnikë ndjekin klasa të veçanta në to, gjuha amtare në nivelin parashkollor, fillor dhe të mesëm. Edhe në etnikisht të përzier shkollat, nuk ka shumë kontakte mes nxënësve me gjuhë të ndryshme amtare si ndjekin mësimet të veçanta nën të njëjtën çati; në përgjithësi vlen e njëjta situatë ndaj mësuesve. Nxënësit gjenden në një atmosferë stereotipash negative dhe paragjykimet etnike të cilat nuk mund të hidhen poshtë në bazë të përvojës personale me pjesëtarët e bashkësisë "tjetër" etnike.

Një rritje e konsiderueshme e tensioneve ndëretnike në vitin 1997 hodhi dyshime mbi të ardhmen e vendit stabilitetin, pavarësisht progresit të bërë në ekonomi dhe në marrëdhëniet me jashtë. Në fillim të atij viti, protesta u zhvilluan për arsimin në gjuhën shqipe në nivel universitar; e njëjta gjë verës, në mes të grupeve të ndryshme etnike dhe policisë shpërthyen përleshje të armatosura qytetet me shumicë shqiptare etnike të Tetovës dhe Gostivarit ku kishin kryetarët e komunave duke mbajtur flamurin shqiptar. Rrahjet e demonstruesve në Gostivar - në thelb një shfaqje e forcës nga Aleanca Social Demokratike e Maqedonisë (atëherë) në pushtet (LSDM) por edhe një mjet për të larguar vëmendjen nga reformat ekonomike- rezultoi në katër të vdekur dhe rreth 250 të plagosur. Dy kryebashkiakët shqiptarë etnikë u ashpërsuan dënime me burg për shkelje të Kushtetutës.

Edhe pse partitë politike përgjithësisht janë përmbajtur nga deklaratat nxitëse që kur qeveria e re u zgjodh në 1998, një kritikë u bë kundër qeverisë dhe partive politike se diskursi i tyre ndryshon rrënjësisht varësisht nëse ata janë në pushtet apo në opozitë. Zgjedhjet komunale u mbajtën më

³⁴ <https://www.sfcg.org/advancing-social-cohesion-macedonia/>

10 dhe 24 shtator të viti 2000, i cili rezultoi me fitoren e partive të koalicionit qeveritar (VMRO DPMNE, DA dhe PPD), u ndotën nga dhuna dhe sulmet ndaj personave dhe prona në zona të caktuara (kryesisht Maqedonia Perëndimore) dhe incidente me armë zjarri ka ndodhur mes mbështetësve të dy partive etnike shqiptare.

Seksioni që vijon është një skicë shumë e shkurtër e çështjeve kryesore dhe nuk pretendon një gjë të tillë të jetë shteruese ose e plotë. Gjithashtu duhet theksuar se e përgjithshme ekonomike dhe sociale çështjet me siguri konsiderohen shumë më të ngutshme nga popullata e përgjithshme.

1. Preambula e Kushtetutës

Pakënaqësia e shqiptarëve etnikë me formulimin e preambulës: Kushtetuta çoi në konfrontime me qeverinë e sapozgjedhur demokratike të vitit 1992. Arben Xhaferi, i cili është kryetar i PDSH-së, ka deklaruar se shqiptarët etnikë nuk pajtohem se Maqedonia është një vend i "një populli". Në vend të kësaj, ata duan që ajo të jetë një vendi i "të gjithë qytetarëve të tij". Por sipas presidentit Trajkovski, Kushtetuta u jep të gjithë qytetarëve të vendit të drejta të barabarta.

2. Pjesëmarrja efektive e pakicave në jetën publike ekzistojnë mekanizma për të promovuar pjesëmarrjen e maqedonasve joetnikë në arsimi, punësimi publik, policia dhe sfera të tjera. Pavarësisht këtyre masave, ata janë ende të nën-përfaqësuar. Komiteti i OKB-së për të Drejtat e Njeriut vuri në dukje rritjen që nga viti 1990 në pjesëmarrjen e pakicave në politikë, administrative, kulturore etj institucionet; por shprehu shqetësim për faktin se është ende shumë nën një nivel në proporcion me përqindjen e tyre të popullsisë, veçanërisht për sa i përket romëve popullatat.

Prandaj, ajo inkurajoi qeverinë maqedonase që ta forcojë atë programe për rritjen e përfaqësimit të shqiptarëve etnikë dhe grupeve të tjera në publik jetën, duke përfshirë shërbimin civil, ushtrinë dhe policinë. Raporti Botëror i vitit 2000 nga SHBA Human Rights Watch, me bazë në Human Rights Watch, gjithashtu tërhoqi vëmendjen për vazhdimin e përfaqësimit të maqedonasve joetnikë. Edhe pse nuk ka ankesa zyrtare për diskriminim, citojnë shqiptarët etnikë "diskriminim i qetë". Megjithë përmirësimin e dukshëm, ka ende nën përfaqësim të shqiptarëve etnikë në organet dhe administratën qeveritare sidomos në nivelet e mesme, ushtria dhe policia.

Që nga viti 1994, komuniteti shqiptar ka marrë pjesë në qeverisje. duke ndjekur zgjedhjet parlamentare, në nëntor 1998 u formua një qeveri e re koalicioni nga tre ish parti opozitare, Revolucionari i Brendshëm Maqedonas Organizata - Partia Demokratike për Bashkim Maqedonas (VMRO-DPMNE), Alternativa Demokratike (DA) dhe Partia Demokratike e Shqiptarëve (PDSH) Partia tjetër etnike shqiptare, Partia për Prosperitet Demokratik (PDP), është tani në opozita me ish-partnerin e koalicionit qeveritar, socialdemokratët Aleanca e Maqedonisë (LSDM). Zgjedhjet presidenciale në tetor 1999, të cilat rezultoi me fitoren e kandidatit të VMRO-DPMNE-së Boris Trajkovski, theksoi rëndësinë politike të popullsisë etnike shqiptare të vendit, siç ishin votat e tyre çelësi i fitores së tij ndaj kandidatit të LSDM-së Tito Petkovski. Shqiptari etnik Komuniteti sot përfaqësohet nga 25 deputetë në Kuvendin e Maqedonisë, 5 ministra të qeverisë (njëri prej të cilëve është zëvendëskryeministër) dhe 5 zv ministrat.

3. Çështjet e arsimit dhe gjuhës

Arsimi dhe çështjet e lidhura me gjuhën janë mjaft komplekse në këtë vend multietnik dhe në përgjithësi pasqyrojnë dëshirën e shqiptarëve etnikë për mundësi të barabarta në arsim dhe më shumë kontroll mbi punët e tyre, veçanërisht në atë arsimor dhe kulturor sfera, ndërsa maqedonasit etnikë ndjejnë nevojën për të ruajtur identitetin dhe kulturën e tyre dhe vini re se, ndryshe nga rasti i shqiptarëve etnikë, nuk ka asnjë vend tjetër në rajon i cili do të promovonte gjuhën dhe kulturën maqedonase.

a. Arsimi fillor dhe i mesëm

Ka mospërputhje të mëdha ndërmjet grupeve të ndryshme etnike në fushën e arsimit. Në nivelin primar, pjesa proporcionale e grupeve etnike në trupin e studentëve, sidomos të shqiptarëve etnikë, romë dhe turq, nuk korrespondon me to pjesë proporcionale në popullsinë e përgjithshme, veçanërisht për sa i përket femrave përfaqësimi .. Faktorët e kombinuar etnik dhe gjinor janë po aq të habitshëm në nivelin e shkollës së mesme. Aktualisht, ofrohet mësim i kufizuar i gjuhës së pakicave në shkollat fillore dhe të mesme.

Arsimi fillor, i cili është i detyrueshëm, ofrohet në maqedonisht, shqip, turke dhe serbe. Në vitin 1995 mësimi jashtëshkollor në gjuhën vllahe ekzistonte ndërsa në vitin shkollor 1996/1997 mësimi fakultativ në gjuhën rome u prezantua në disa shkolla fillore. Arsimi i mesëm është i

detyrueshëm kurse mësimi ofrohet në maqedonisht, shqip dhe turqisht. Duhet të ketë në të paktën 24 nxënës të pakicës në një klasë përpara se të mund të mësohen në gjuhën e tyre amtare.

Ekziston një marrëveshje e përgjithshme që cilësia e arsimit në gjuhën shqipe shkollat në nivelin fillor dhe të mesëm duhet të përmirësohen, por jo të përgjithshme konsensus mbi mënyrën më të mirë për ta arritur këtë. Ka pasur një tendencë në rritje në pjesëmarrja e nxënësve të pakicave në arsimin e mesëm në gjuhën e tyre amtare, nga 10% në 1994/1995 në mbi 13% në 1996/1997. Por ka pasur edhe protesta nga prindërit dhe mësuesit kundër hapjes së orëve të gjuhës së pakicave.

b. Arsimi i lartë në gjuhën e pakicave dhe Universiteti i Tetovës

Çështja e arsimit të lartë në gjuhën e pakicave ka qenë një nga çështjet kryesore burimet e mosmarrëveshjeve ndërmjet komunitetit etnik shqiptar dhe maqedonas Qeveria dhe gjithashtu një burim i madh i tensioneve ndëretnike në mesin e gjeneralit popullatë. Qeveria është përpjekur t'u japë më shumë studentëve shqiptarë etnikë mundësitë për të hyrë në universitet nëpërmjet një sistemi kuotash. Kështu studentët shqiptarë u rritën nga 2,4% në vitin akademik 1991/1992 në 5,2% në 1994/1995, por kjo është ende shumë më e ulët se përqindja zyrtare e shqiptarëve etnikë në popullatë. E njëjta gjë është edhe më e vërtetë për komunitetin rom (shih më poshtë). Shqiptarët etnikë kanë kërkuar prej kohësh që shteti të sigurojë arsim të lartë në shqiptare. Situata ligjore deri vonë ishte e paqartë: Ndërsa Kushtetuta e bënte të mos ndalojë përdorimin e gjuhëve të pakicave në arsimin e lartë ose të vendosë kufizime për përdorimi i tyre në institucionet private, sipas Ligjit për Arsimin e Lartë, të gjitha tarifat duhej të ishte ekskluzivisht në gjuhën maqedonase, me disa përjashtime për subjektet më të lidhura me nxitjen e identitetit etnik. Megjithatë, teorikisht, asgjë nuk e pengon krijimin e institucioneve private sipas nenit 45 të këtij ligji Kushtetuta e cila thotë se: “qytetarët kanë të drejtë të themelojnë shkolla private në të gjitha nivelet e arsimit, me përjashtim të arsimit fillor, me kushte të përcaktuara me ligj”.

Gjatë periudhës jugosllave, shumica e studentëve shqiptarë etnikë nga IRJ e Maqedonisë ndoqi Universitetin e Prishtinës. Në shtetin e pavarur, qeveria e mëparshme toleronte arsimin e lartë në shqip vetëm për programet e trajnimit të mësuesve. Shkaku i konfliktit për arsimin e lartë ishte mbyllja efektive e kurseve të gjuhës shqipe në Prishtinë në vitin 1991, duke rezultuar në mungesën e mësuesve të kualifikuar mësim në gjuhën shqipe. Qeveria e Maqedonisë hapi Akademin pedagogjike me program dy vjeçar në gjuhën shqipe në Universitetin e Shkupit. Në

1995/1996 Akademia Pedagogjike u shndërrua në Fakultet Pedagogjik. me një program studimi katërvjeçar që synon të trajnojë mësuesit për parashkollor dhe mësuesit fillor. Studentët shqiptarë etnikë filluan të bojkotojnë kurset e ofruara në vetëm në gjuhën maqedonase, kështu që në fillim të vitit 1997 Qeveria më në fund miratoi një ligj duke lejuar Fakultetin Pedagogjik të ligjërojë të gjitha lëndët në gjuhën shqipe.

Kjo, megjithatë, çoi në protesta të etnisë studentët e etnisë maqedonasë. Për shkak të mungesës së mësuesve të kualifikuar shqipfolës, vetëm në shkurt 1998 të gjitha kurset ofroheshin në gjuhën shqipe. Raporti i Paralajmërimit të Hershëm të Dhjetorit 2005, i përgatitur me mbështetjen e UNDP-së, thotë se çdo i treti qytetar i vlerëson marrëdhëniet ndëretnike si të këqija ose shumë të këqija. Megjithatë, nëse këto rezultate krahasohen me hulumtimet e mëparshme, do të konkludojmë se gjërat po ecin në një drejtim pozitiv, përfunduan studiuesit në 2005. Marrëdhëniet ndëretnike në fakt janë të nxehta dhe të ftohta gjatë gjithë kohës. Varësisht nga ngjarjet ditore politike, perceptimi i marrëdhënieve ndëretnike ndryshon vazhdimisht.

Brima GALLUP International, në vitin 2009 ka kryer një anketë telefonike për perspektivat evropiane të qytetarëve të Maqedonisë. Një nga pyetjet është se cilat janë pengesat kryesore për anëtarësimin në Bashkimin Evropian. Në vitin 2009, 34% e të anketuarve janë përgjigjur se janë marrëdhënie ndëretnike, ndërsa në vitin 2005 ajo përqindje ka qenë 19%.³⁵

Publiku dhe ekspertët fajësojnë politikanët si nga blloku politik maqedonas ashtu edhe nga ai shqiptar për këto lëkundje. Ata theksojnë se politikanët nuk e humbin rastin të luajnë me kartën nacionaliste nëse kuptojnë se kjo do t'u sjellë pikë. Në vend që të bashkëjetojnë dhe të ndërtojnë ura mirëkuptimi, politikanët shpesh mbushen me paragjykime dhe stereotipe për bashkësinë tjetër etnike, duke i përforcuar ato deri në atë pikë sa krijojnë një imazh të intolerancës ndëretnike.

Analiza e marrëdhënieve ndëretnike së fundi është promovuar në kuadër të edicionit të fundit të publikimit "Analiza me bazë qytetare" në Universitetin e Shtullit në Tetovë.

Sipas "Civic Based Analysis", "është vërejtur një drejtim pozitiv i rënies së tensioneve ndërmjet bashkësive etnike në vend". Gjithashtu, se "miqësitë ndërmjet etnive janë në rritje,

³⁵ <https://www.slobodnaevropa.mk/a/25405072.html>

madje paragjykimet janë më të ulëta në krahasim me rezultatet e anketave të mëparshme”. Shumica e të anketuarve besojnë se "marrëdhëniet ndëretnike nuk janë përkeqësuar në vitin 2009 dhe se nuk presin që ato të përkeqësohen në të ardhmen".

Profesoresha universitare e shkencave politike Mirjana Maleska, si pjesë e atij ekipi hulumtues, u referohet përgjigjeve dominuese të të anketuarve: - “Ka pasur disa pyetje, si: “A keni miq nga një bashkësi tjetër etnike?”. Shumica u përgjigjën: 'Po'; "A shkoni dhe blini në dyqanet e njerëzve nga bashkësitë e tjera etnike?" Edhe këtu shumica u përgjigj “Po”. Të jetosh së bashku kërkon ndershmëri, çiltërsi dhe vullnet. "Por ne gjithashtu duhet të punojmë së bashku në të gjitha ato projekte, të cilat çojnë në takime në role të tjera, ku etnia dhe karakteristikat etnike nuk do të jenë aq të rëndësishme."

Më konkretisht, kapitulli për marrëdhëniet ndëretnike i "Analiza me bazë qytetare" tregoi se pothuajse tre të katërtat, ose 71 për qind e të anketuarve, shpesh blejnë në dyqane në pronësi të njerëzve nga një bashkësi tjetër etnike. Rreth gjysma e tyre shpesh shkojnë në restorante ose bar-kafe në pronësi të njerëzve të grupeve të ndryshme etnike. Në Pollog, gjegjësisht në rajonin Tetovë-Gostivar, ku shumica janë shqiptarë, pothuajse një e treta kanë marrëdhënie biznesi me anëtarë të një grupi tjetër etnik.

"Situata në terren nuk është e sensibilizuar ndëretnikisht"

Bashkim Bakiu, analist për politikat publike dhe marrëdhëniet ndëretnike në Qendrën për Hulumtime dhe Politikëbërje në Shkup, tha: “Nuk do të thosha se gjithçka është e zezë në marrëdhëniet ndëretnike në Maqedoni. Gjendja reale mes qytetarëve nuk është e tillë, sepse, megjithatë, ka respekt mes maqedonasve dhe shqiptarëve. Nëse shkoni në treg, do ta shihni këtë.

Shqiptari blen nga maqedonas, dhe maqedonas nga shqiptari. Nëse i pyesni ata individualisht, nëse maqedonasi ka miq në mesin e shqiptarëve dhe shqiptari midis maqedonasve, të gjithë do të thonë: 'Po.' Në mjediset etnikisht të përziera, ku njerëzit tashmë jetojnë së bashku, nuk ka polarizim etnik. Ndoshta ekziston në ato zona ku nuk ka asnjë kontakt mes etnisë maqedonase dhe asaj shqiptare. Situata në terren nuk është aq e ndjeshme. "Por pasi

të ketë bashkëpunim në nivel të anëtarëve të bashkësive të ndryshme etnike, ai duhet të zhvillohet në një masë shumë më të madhe dhe në nivel të të gjitha etnive."

Duke iu referuar "diagnozës" në marrëdhëniet ndëretnike në vend në bazë të analizës së përmendur, profesoresha Maleska gjatë gradimit tha si vijon: - "Situata bëhet më e ndërlikuar dhe më e mprehtë kur bëhet fjalë se si cenohen marrëdhëniet ndëretnike në nivel. të elitave politike. Konfliktet ndëretnike në shtetet multietnike janë një luftë për rishpërndarjen e pushtetit social dhe ekonomik në shoqëri. Si parime për një rishpërndarje të tillë në shoqërinë multietnike maqedonase, Marrëveshja Kornizë e Ohrit, me ndihmën e bashkësisë ndërkombëtare, vendosi: përfaqësimin e drejtë, fuqinë e vetos, decentralizimin e pushtetit, garancitë e këtyre parimeve, sistemi zgjedhor proporcional. "Mendimi im është, siç tregojnë rezultatet e analizave, se e gjithë kjo ka përmirësuar marrëdhëniet ndëretnike në Maqedoni.

Zhidas Daskalovski, ekspert politik nga qendra e përmendur, si njëri nga hulumtuesit në analizën e marrëdhënieve ndëretnike, në këtë drejtim për Deutsche Welle-n e shpreh këtë mendim: Maqedonasit dhe shqiptarët tani jetojnë si më parë: kanë bashkëpunuar gjithmonë në fushën e biznesit, ekonomisë, tregtisë, projektet e përbashkëta që kanë, qoftë në fshat apo në qytet. Shtresat elitare bashkëpunuan në fushën e artit, kulturës dhe muzikës. Maqedonasit dhe shqiptarët punojnë së bashku tani në institucionet publike. Këtu lindën miqësi, krijohet një lidhje, një marrëdhënie e ndërsjellë. Sidoqoftë, ky nuk është një rregull, por një përjashtim. "Ky bashkëpunim ndëretnik është krejtësisht normal për shoqëri të tilla si ajo maqedonase, në të cilat ka bashkësi të ndryshme etnike me interesa të veta, me kultura dhe fe specifike.

Bakiu, megjithatë, paralajmëron: "Ndarjet sfidohen nga politikat në nivel qendror dhe lokal, të cilat promovohen nga partitë maqedonase dhe shqiptare. Me ato politika që synojnë vetëm një bashkësi etnike, ndonjëherë situata mund të përshkallëzohet deri në pikën që një komunitet tjetër etnik mund të ndjehet i provokuar, indiferent ose i papërfaqësuar. Partitë politike, politikëbërësit, dinë të promovojnë politika dhe projekte që provokojnë njërën ose tjetrën anë. Ose merrni vendime, programe, politika, të cilat çojnë më shumë në ndarje sesa në bashkëjetesë dhe tolerancë. "Projektet në nivelin qendror, si Shkupi 2014 në veçanti, kanë efekte shumë të mëdha dhe negative.

Pushteti gjyqësor apostrofohet si një nga nxitësit më të mëdhenj të tensioneve ndëretnike në vend, në veçanti pas proceseve të kontestueshme gjyqësore, siç është ai i dënimit me burg të gjashtë shqiptarëve për vrasjen e pesë maqedonasve në Smillkovcë, transmeton REL.

Kështu vlerësojnë njohësit e çështjeve etnike si dhe ekspertët juridik duke komentuar rastin “Monstra“, si dhe protestat që në vazhdimësi po përcjellin këtë rast për shkak të pretendimit se ka të bëjë me proces të montuar gjyqësor.

Ekspertët thonë se dyshimet ndaj gjyqësorit shtohen edhe më shumë kur dihen epilogu edhe i proceseve tjera, ndërsa veçojnë rastin e Sopotit, ku për vendosjen e një mine nga e cila kishin humbur jetën dy ushtarë të NATO-s, ishin dënuar 10 banorë shqiptar të fshatit me mbi 150 vite burg, por që pas protestave e paraqitjes së dëshmive të shumta vendimet janë anuluar dhe rasti është kthyer për rigjykim.

“Përshtypjet e paradokohshme se gjyqësori në Maqedoni ndikohet shumë nga politika, tani kanë marr dimensionin e një bindjeje se gjyqësori kontrollohet nga pushteti. Kulmi i këtij ndikimi të politikës mbi punën e gjyqësorit, u vërtetua edhe me rastin ‘Monstra’, kur ministrja e brendshme, Gordana Jankullovska, që në zanafillën e këtij rasti, para procedurës hetimore deklaroi se kemi të bëjmë me terrorizëm të islamit radikal. Mendoj se paragjykimin e rastit në fjalë, por edhe i disa rasteve të tjera, i kuptoj si arsyetim i politikave shumë nacionaliste, të cilat i praktikon ekzekutivi aktuale“, thotë **Mersim Pollozhani**, ekspert juridik dhe ish zëvendësministër i drejtësisë.

Edhe nga Qendra për tolerancë ndëretnike tërheqin vërejtjen për siç thonë, rreziqet që bartin ndaj stabilitetit të vendit, vendimet e orkestruara gjyqësore nga ana e subjekteve të caktuara politike.

“Në përgjithësi pushteti gjyqësor është i politizuar dhe jo të gjitha vendimet sillen bazuar në fakte. Rastet e fundit e para së gjithash ‘Monstra’ dhe pakënaqësitë e shprehur ndaj procesit gjyqësor, si dhe protestat qoftë nga njëra palë apo tjetra, tregojnë për gjendjen në të cilën ndodhet gjyqësori. Konsideroj se situata të këtilla do të kemi deri sa nuk ndryshohet gjendja në pushtetin gjyqësor i cili përdoret nga partitë politike varësisht interesave të tilla, por në një shtet multietnik siç është Maqedonia kjo mund të ketë pasoja të mëdha, andaj të gjithë duhet të punojnë që të

kemi gjyqësi të pavararur dhe profesionale“, thotë **Vllado Dimovski** nga Qendra për tolerancë ndëretnike.

Kritika ndaj pushtetit gjyqësor ka drejtuar edhe Bashkimi Demokratik për Integrim që është pjesë e qeverisë.

Ministri i Drejtësisë, **Adnan Jashari** publikisht i ka bërë thirrje Gjykatës së Apelit ku pritet të ankimohet vendimi që të shqyrtoj mirë rastin dhe të sjell vendim të bazuar në fakte. Por, derisa nga BDI-ja kritikojnë gjyqësorin e në veçanti siç theksojnë element të caktuar të cilët janë quajtur edhe fashistë, nga VMRO-DPMNE-ja kanë kërkuar që të mos bëhet presion nga vendimeve të gjyqësorit.

Ministrja e Punëve të Brendshme, **Gordana Jankulovska** e cila ende pa nisur procesi gjyqësor i kishte shpallur fajtor të akuzuarit për rastin “Monstra“, tani bëri thirrje që të mos bëhet presion ndaj vendimeve të gjyqësorit.

Ajo tha se përkrahë të drejtën e protestave, si e drejtë demokratike e garantuar me Kushtetutë, por gjithashtu ka bërë thirrje për protesta paqësore që nuk do të rrezikonin rendin dhe qetësinë publike³⁶

Askush nga zyrtarët nuk ka komentuar mesazhet e ambasadorit amerikan, **Poll Uollers**, për kujdes në trajtimin e raporteve ndëretnike në Maqedoni dhe zgjidhjen e problemeve me të cilat përballen qytetarët e saj.

Në fakt, ambasadori amerikan gjatë një ligjërata para studentëve të Universitetit të Evropës Juglindore në Tetovë, tha se të gjithë faktorët relevantë në shtet, e para së gjithash qeveria, duhet të punojnë për të ndërtuar raporte të mira ndëretnike dhe shmangien e dhunës në zgjidhjen e problemeve, transmeton REL.

Uollers tha se problemet me të cilat përballen shoqëria nuk duhet fshehur, por të zgjidhen për të krijuar një shoqëri të barabartë mes të gjitha komuniteteve.

³⁶ <https://portalb.mk/88969-tensionet-nderetnike-te-ndikuara-nga-politika/>

“Është e qartë se këtu në Maqedoni, një pjesë e madhe e shoqërisë nuk beson se çdo herë gjen trajtim të barabartë para ligjit. Është në interes të kësaj qeverie të njohë shqetësimet dhe kur është e nevojshme të marrë veprime t’i adresojë ato, sepse duke fshehur problemet, nuk i bëjmë ato që të zhduken, por i lëmë që të bëhen më të vështira”.

“Për të lëvizur përpara, të gjithë vendet dhe shoqëritë duhet të flasin drejtë për ndjenjat dhe problemet e tyre, pra duhet të flitet hapur si të rregullohet situata në vendin tuaj. Kjo kërkon po ashtu edhe media të lira që përhapin diversitetin si dhe të flitet për problemet në shoqëri“, ka deklaruar Uollers.

Deklarata e diplomatit amerikan vjen në kohën kur në Maqedoni sërish janë ngritur tensione ndëretnike duke filluar nga procesi arsimor dhe akuzat për diskriminime në baza etnike, proceset e ndryshme gjyqësore, hezitimin e institucioneve të caktuara për zbatimin e dygjuhësisë, e çështje tjera, që vlerësohen si të ndjeshme për raportet ndëretnike në vend. Njohësit e çështjeve ndëretnike thonë se mesazhi i ambasadorit amerikan duhet kuptuar seriozisht.

Raportet ndëretnike gjithmonë kanë qenë vatër e krizave të ndryshme, andaj është obligim i institucioneve që të punojnë për zgjidhjen e problemeve, e para se gjithash ato në planin ndëretnik, thotë **Vllado Dimovski** nga Qendra për Tolerancë Ndëretnike.

“Ky është obligim i shtetit, të ndërtojë bashkëjetesën, e jo të fsheh apo të zvarris zgjidhjen e problemeve. Ata janë zgjedhur për të avancuar shoqërinë pa marr parasysh përkatësinë etnike apo fetare të qytetarëve. Disa herë e kemi thënë se raporteve e mira ndëretnike janë shumë të rëndësishme për të ardhmen e vendit, dhe këtë duhet ta kuptojnë të gjithë e jo të vijnë në situatë që këtë t’ia thonë diplomatët perëndimor“, thotë Dimovski.

Arsim Sinani, njohës i çështjeve politike dhe ligjërues në Universitar thotë se mesazhi i ambasadorit amerikan i drejtohet kryesisht partive në pushtet, se politika amerikane nuk pajtohet me qasjen e partive duke shfrytëzuar raportet ndëretnike të tentojnë të fitojnë pikë politike.

“Mendoj se ambasadori Uollers është i qartë, dëshiron që t’ia bëj me dije partive politike në pushtet që të jenë më të kujdesshëm dhe të mos i përdorin marrëdhëniet maqedono-shqiptare për mbetjen e tyre në pushtet, për larje hesapesh, apo për fitim të poenëve politik”.

“Ai nuk po e bën këtë vetëm nga Tetova, këtë e ka bërë edhe nga Shkupi, nga dy-tre vende publike, në prani të ministrave, të zëvendëskryeministrave duke ua bërë qartë me dije se politika amerikane nuk pajtohet me qasjen e tyre ndaj problemeve. Mendoj se kjo është shumë

problematike dhe këtë e kupton edhe opinioni publik, por është në dorën e partive politike në pushtet që të zgjohen nga gjumi, nga këto shuplaka të administratës amerikane të cilat po i marrin në kontinuitet“, thotë Sinani.

Ndryshe, përveç nga ambasada amerikane në Shkup, raportet ndëretnike janë gjithashtu pjesë e të gjitha raporteve të progresit të Komisionit Evropian. Drejtuesit e Bashkësisë Fetare Islame të Maqedonisë, me rastin e festës së Fitër Bajramit edhe këtë vit kanë përcjellë mesazhe paqeje dhe tolerance, duke theksuar se toleranca ndërfetare dhe ajo ndëretnike është më se e rëndësishme në një shtet shumetnik dhe me fe të ndryshme, siç është Maqedonia, transmeton REL.

“Duhet të bëjmë Bajram, duhet t’i shtrijmë dorën vëllait, duhet t’i shtrijmë dorën mikut, duhet të jemi tolerant edhe ndaj armikut dhe duhet të jemi tolerant me gjithë”, ka theksuar kryetari i Bashkësisë Fetare Islame të Maqedonisë, Sulejman Rexhepi.

Ndërkaq, ekspertë për marrëdhënie ndëretnike konsiderojnë se bllokimi i proceseve integruese u ka mundësuar qarqeve të ndryshme nacionaliste që për vite të tëra të ushqejnë gjuhën e urrejtjes mbi baza etnike dhe fetare në momente të caktuara, duke theksuar se është paradoksale që në protesta kundër marrëveshjes për çështjen e emrit mes Maqedonisë dhe Greqisë, të bëhen thirrje nacionaliste dhe ofenduese ndaj shqiptarëve.

Ndryshe, pas arritjes së marrëveshjes mes Maqedonisë dhe Greqisë për ndryshimin e emrit të shtetit, në “Maqedonia e Veriut”, një grup protestuesish maqedonas, të organizuar përmes rrjeteve sociale, që kishin dalë të protestojnë para institucioneve të shtetit kundër marrëveshjes, kanë përdorur gjuhë të urrejtjes kundër shqiptarëve duke brohoritur “le ta dinë shqiptarët e mallkuar se ne nuk do ta japim emrin”.

Sociologu maqedonas, Ilia Acevski duke komentuar këto veprime për Radion Evropa e Lirë thekson se strukturat politike në Maqedoni, ndër vite i kanë shfrytëzuar tensionet etnike dhe fetare për të fituar pushtetin ose për ta mbajtur më gjatë atë. Sipas tij, është pikërisht anëtarësimi në strukturat evropiane dhe në Aleancën Veri-Atlantike që me zgjidhje e kontestit mes dy vendeve për emrin, do t’ua heq nga duart këtë monedhë shumë fitimprurëse elitës politike në vend.

“Partitë politike, gjuhën e urrejtjes për një kohë të gjatë, më shumë se një dekadë, e kanë shfrytëzuar si mjet për të arritur në pushtet dhe për të qëndruar sa më gjatë në të. Megjithatë, duhet theksuar se numri i atyre që përdorin gjuhën e urrejtjes mbi baza etnike dhe fetare është gjithnjë e më i vogël dhe kjo tregon se kohërat po ndryshojnë”.

“Mbase, do të thosha nxitja e urrejtjes mbi baza etnike dhe fetare do të zgjasë më së shumti edhe pesë apo gjashtë vjet, gjersa të themi ashtu, Maqedonia të fillojë të notojë qetë në ujërat e shteteve me demokraci të zhvilluar”, thotë Aceski.

Hasan Jashari, ligjërues në Universitetin e Evropës Juglindore në Tetovë, për Radion Evropa e Lirë sjell më shumë shembuj nga Evropa ku popuj të ndryshëm, që kanë qenë konflikt me njëri-tjetrin, kanë lënë pas vetes antagonizmat dhe bashkërisht kanë ndërtuar të ardhmen.

“Një shembull i mirë të themi është ai mes Gjermanisë dhe Francës, të cilët kanë qenë kundërshtar të mëdhenj, madje duke bërë luftë meritoresh siç që ajo në Luftën e Parë Botërore, e cila ishte një luftë e madhe e përgjakshme dhe ata arritën ta tejkalojnë këtë. Edhe në rastin tonë duhet të shkohet në atë drejtim, që aspekti ekonomik i integriteteve të ndikojë pozitivisht te raportet mes qytetarëve të Maqedonisë”, thotë Hasani.

Njohësit e çështjeve politike thonë se qytetarët e Maqedonisë e kanë kuptuar se nacionalizmi si dhe gjuha e urrejtjes mbi baza etnike apo fetare, nuk u sjellë asnjë të mirë. Megjithatë grupe të caktuara ndërmarrin veprime të tilla për interesa të caktuara, përderisa institucionet nuk veprojnë që t’i dënojnë këta individë. Ndërtimi i shtetit të Maqedonisë, duke u bazuar në vlerat evropiane thonë ata, do të zhbëjë qarqet nacionaliste maqedonase.

Brukseli në vazhdimësi bën thirrje për zbatimin e Marrëveshjes së Ohrit, si garantuese e paqes dhe e avancimit të drejtave të bashkësive etnike që jetojnë në Maqedoni.

Të anketuarit kanë theksuar se marrëdhëniet ndërmjet pjesëtarëve të etnive të ndryshme grupet janë të qëndrueshme, pa konflikte të mëdha. Në Tetovë ekziston një traditë ndëretnike mirëkuptim dhe bashkëjetesë, e cila vazhdon të ruhet. Megjithatë, ekziston nevoja për nxitja e

këtyre vlerave tek brezat e rinj, të cilat manifestohen në rritje të distanca sociale në vitet e para pas MKO.

Komunikimi dhe bashkëpunimi në vendin e punës konsiderohet shumë i kënaqshëm nga të gjithë aktorët nga sektori i biznesit në të gjitha komunat e synuara. Tetova nuk bën përjashtim, dhe disa nga të anketuarit janë të mendimit se shkalla e lartë e papunësisë është një faktor pengues për zhvillimi i mirëkuptimit multikulturor mes qytetarëve. Ashtu si në rastin e komunave të tjera, shqetësimi ishte për ndikimin e madh të çështjeve politike në të përditshmen jeta e qytetarëve, të cilët konsiderohen se kanë pasoja negative në atë ndëretnike mirëkuptim dhe bashkëjetesë.

Palët e interesuara deklarojnë se puna dëshmon të jetë si një bazë solide për ndërtimin e marrëdhënieve pozitive ndërmjet anëtarëve të etnive të ndryshme komunitetet. Gjithashtu, sektori i biznesit konsiderohet i rëndësishëm për zhvillimin e marrëdhënieve pozitive ndërmjet anëtarëve të komuniteteve të ndryshme, për shkak të mundësisë për të krijuar lidhje dhe bashkëpunimi ndërmjet njerëzve bazuar në interesa të përbashkëta. Të anketuarit shprehën nevojën për bashkëpunim më aktiv ndërmjet sektorit të biznesit dhe institucioneve qeveritare në procesin e zhvillimit të një klime të favorshme biznesi në komunë.

Nga këndvështrimi i palëve relevante të interesit mund të konstatohet se në përgjithësi Përmirësimi i marrëdhënieve ndëretnike konsiderohet obligim i përbashkët i të gjithë qytetarëve. pavarësisht situatës stabile dhe mungesës së situatave të mëdha konfliktuale,

Të anketuarit theksuan se multikulturalizmi duhet të zhvillohet në komunën e Tetovës. Vërejtjet kryesore kanë të bëjnë me mosnjohjen e gjuhës së etnive të tjera komunitetet, si dhe mungesën e suksesit të iniciativave të deritanishme në këtë fushë.

Në lidhje me sektorin e arsimit është duke u zbatuar koncepti i arsimit të integruar deri diku. Gjashtë nga 12 shkollat fillore në komunë janë nën mbikëqyrje zbatimin e konceptit. Megjithatë, segregacioni është i pranishëm jashtë ambienteve të shkolla dhe nxënësit janë në përputhje me modelet e ndarjes së prindërve të tyre dhe miq. Të anketuarit treguan se ekzistonte një shkallë mosbesimi dhe pasigurie, sidomos te popullata maqedonase. Në shkolla, bashkëpunimi lind nga nevoja, dhe ndërkohë që stafi mësimdhënës është gjithnjë e më i prirur

për takime dhe aktivitete të përbashkëta, nxënësit e etnive të ndryshme rrallë komunikojnë jashtë aktiviteteve që janë organizuar për këtë qëllim.

Një nga shembujt pozitivë është shkolla fillore “Migjeni”, ku zhvillohen klasat mbahet në tri gjuhë - maqedonisht, shqip dhe turqisht, me ndërrime etnikisht të përziera. Shkolla prezantoi iniciativën e nxënësve - ndërmjetësues, ku nxënësit nga etni të ndryshme punojnë së bashku për të adresuar çështjet e mundshme ndëretnike pyetje. Shkolla është gjithashtu një nga shembujt e paktë ku nxënësit maqedonas mësojnë shqipen si lëndë zgjedhore. Shkolla merr pjesë në projektin e USAID për Arsimin e Integruar, si dhe në aktivitete për të promovuar multikulturalizëm duke iu përmbytur kështu planit operacional të parashikuar nga projekti. Shkollat fillore “Migjeni” dhe “Lirija” janë pjesë e rrjetit të shkollave për implementim të modelit Nansen të arsimit të integruar. Aktivitetet kryesore që synojnë bashkimi i nxënësve nga grupe të ndryshme etnike, janë të lidhura me organizimin e ngjarje sportive, festime të përbashkëta festash të rëndësishme, ekskursione të përbashkëta etj. Komuna po bën përpjekje për të promovuar bashkëjetesën ndëretnike, përmes organizimin dhe mbështetjen financiare të eventeve të ndryshme, eventeve kulturore, ngjarjet sportive, garat, për shkak të, siç u tha, mungesës së interesit për qytetarët të iniciojnë aktivitete të tilla. KMNB Tetovë merr pjesë me propozime për organizimin e eventeve të ndryshme. Komuna deri më tani ka mbështetur organizimin e eventeve kulturore, ndeshje futbolli, ndeshje njohurish, si dhe kurse të gjuhës shqipe gjuhe. Komuna ka krijuar bashkëpunim të mirë me organizatat lokale të shoqërisë civile, ofrimi i mbështetjes për zbatimin e iniciativave për të promovuar multikulturalizmi. Mungesa e financave u përmend si pengesë për më shumë aktivë përfshirja e komunës në aktivitete të tilla. Të gjithë të anketuarit shprehën nevojën për më shumë përfshirja e drejtpërdrejtë e bashkisë, përmes aktiviteteve në terren për të përmirësuar mirëkuptimi dhe bashkëjetesa multikulturore në komunë. Palët e interesuara janë shumë të motivuar për të dhënë mendimin e tyre zhvillimet e fundit në komunë, gjegjësisht bojkoti i mësimi maqedonas nxënës të shkollës së mesme Kiril Pejçinoviç. KOMZ Tetovë mbajti një takim për të diskutuar situatën aktuale dhe të japë rekomandime, të cilat i janë dorëzuar Këshillit të bashkisë. Megjithatë, disa nga pjesëmarrësit në debat ngritën shqetësime për manipulime të mundshme politike të studentëve. Disa prej tyre e konsiderojnë atë politik partitë kanë ndikim të madh në rininë e Tetovës, veçanërisht në kohë të vështirësive ekonomike krizës, kur partitë politike zhvillohen në mbështetës duke përdorur retorikë nacionaliste. Pjesëmarrësit e tjerë theksuan faktin se pretendimet e studentët nuk janë të

pabazuar dhe se kanë të drejtë në kushte të përshtatshme për mbajtjen e mësimdhënie sipas ligjit. Palët e interesuara ranë dakord me mendimin se një nga gabimet kryesore që u lejua të ndodhë pas konfliktit etnik në vitin 2001, ishte etnik segregacioni në sistemin arsimor, i cili ka sjellë pasoja shumë të vështira tejkalojnë sot. Shumë nga qytetarët e Tetovës nuk ndihen të sigurt, e disa bile shprehin shqetësime edhe pse kanë kaluar mbi 20 vite situata shumë pak ka ndryshuar.

Të anketuarit shqiptarë janë të mendimit se pakica maqedonase në Tetovë tani është në gjendje të vështirë pozicion, i ngjashëm me shqiptarët që ishin dy dekada më parë. Shumë nga pasojat e konfliktit etnik janë ende të freskëta dhe njerëzit nuk u besojnë komuniteteve të tjera.

Një tjetër opinion i palëve të interesuara lidhet me pretendimin se romët janë viktimat të vazhdueshme të diskriminimit dhe në fushën e arsimit janë fëmijët romë pozicion veçanërisht i vështirë. Autoritetet komunale i kuptojnë nevojat e shtresave më të “ndjeshme” dhe ata në të kaluarën kanë ofruar mbështetje për të përmbushur nevojat e tyre përmes sigurimi i ambienteve për ngjarjet e tyre, për shembull. Megjithatë, kapacitetet e komunës të inicohen veprime që do të ndikojnë në uljen e distancës së rritur mes qytetarëve dhe këto grupe janë të kufizuara. Shumë pjesëmarrës shprehën shqetësimin për procesin e integritetit ndëretnik nuk duhet të drejtohet vetëm për komunat multietnike të vendosura në pjesën perëndimore të vendit. Shumë nga komunat në Maqedoninë lindore janë gjithashtu të natyrës multietnike që konsiderohen “etnikisht të pastra” dhe “pa probleme”, dhe kështu kryhen më pak aktivitete atje, në kushtet e bashkëjetesës multietnike. Një tjetër opinion që u prezantua nga palët e interesuara është opinioni se integrimi i fëmijëve nga zonat rurale dhe komunat është gjithmonë një sfidë më e madhe.

Komuna e Tearcës u veçua si shembull pozitiv në mesin e komunave rurale në zbatimin e iniciativave për integritet ndëretnik. Megjithatë, të gjitha përpjekjet për të sigurimi i afrimit të bashkësive etnike, duhet të intensifikohet.

Lidhur me këtë, doktor Daskalovski për Deutsche Welle-n shpreh këtë mendim: “Deri më tani në Maqedoni nuk kemi pasur shumë politikanë të ndërgjegjshëm që do të punonin së bashku, ide të përbashkëta. Secili shtyn sipas tij, qoftë agjendë partiake apo etnike. Politikanët mund t'i përkeqësojnë marrëdhëniet ndëretnike kur bëjnë deklarata të papërgjegjshme, kur sillen në mënyrë të papërgjegjshme në institucionet e sistemit. Gjithashtu, kur bëjnë thirrje për zgjidhje joinstitucionale të problemeve. “Kjo çon në “nxehje” të tensioneve, në ngritjen e nivelit të

pasioneve dhe, në një farë mënyre, në krijimin e nacionalizmave aty ku nuk ekzistojnë". "Simbolet e përbashkëta, si Nënë Tereza dhe integrimi euroatlantik - parandalimi i tensioneve"

Dr. Maleska është kategorike: "Për të parandaluar çdo përkeqësim të mozaikut ndëretnik në Maqedoni duhet çimento kohezive përkatëse." Ajo shton: "...dhe kjo është krijimi i qytetarëve, krijimi i një qytetarie demokratike dhe një shoqërie në të cilat, edhe pse të ndara në vija etnike - dhe do të mbeten të tilla - do të krijohen, përveç ndarjeve vertikale, dhe ndarjeve horizontale - anëtarësimeve në OJQ, sindikata dhe organizata të tjera. "Në këtë mënyrë, 'grupet etnike' do të 'dalin' dhe do të fillojnë të krijojnë një lloj 'betoni të përforcuar' që do të lidhë qytetarët e përfshirë në role të tjera, qytetare, jashtë roleve dhe etnive të tyre tradicionale etnike. Daskalovski konkretizon: "Kërkimi i simboleve të përbashkëta është një nga drejtimet e ndërtimit të kohezionit multi-etnik në vend." "Ai mund të jetë një simbol i unitetit, në mënyrë që asgjë të mos ndodhë: të gjithë promovojnë pjesën e tyre dhe nuk ka asgjë që i tejkalon ato komunitete etnike."

Mirjana Maleska përfundon: "Komuniteti ndërkombëtar ia detyron Maqedonisë përgjegjësinë e tij: ta ndihmojë atë të integrohet sa më shpejt në NATO dhe BE, sepse pashpresa ekonomike, megjithatë, së fundmi ka ndikuar në rritjen e tensioneve ndëretnike. "Komuniteti ndërkombëtar duhet gjithashtu t'i bëjë të qartë elitave politike se nuk e mbështet nacionalizmin dhe retorikën armiqësore nga asnjëra anë." Në përgjithësi, këta ekspertë dhe studiues thonë se nevojiten "koncepte të përbashkëta të jetës", "politika publike të përshtatura multi-etnike, jo mono-etnike", "sistemi arsimor i integruar, jo i ndarë etnikisht". Se pikërisht kjo do të rrisë kalimin e urave etnike në të gjitha drejtimet.

Raport i komisionit European për e drejtat e njeriut dhe marrëdhëniet nderetnike

Përmbledhje

Komisioneri Nils Muiznieks dhe delegacioni i tij vizituan RMV nga 26 deri më 29 nëntor 2012. Gjatë kësaj vizite, Komisioneri kishte bisedat u fokusuan në çështjet kryesore të mëposhtme: drejtësia tranzicionale dhe kohezioni social (pjesa I e këtij raporti) dhe mbrojtja e të drejtave të

njeriut të romëve (pjesa II). Secila nga pjesët është shoqëruar me konkluzionet dhe rekomandimet e Komisionerit.

I. Disa aspekte të drejtësisë tranzicionale dhe kohezionit social

1. Zbatimi i Marrëveshjes Kornizë të Ohrit dhe marrëdhëniet ndëretnike disa pika janë arritur që nga nënshkrimi i Marrëveshjes Kornizë të Ohrit, duke përfshirë hartimin e ligjeve në disa fusha kyçe, si vetëqeverisja lokale dhe përdorimin e gjuhëve. Shumë është bërë në dekadën e fundit në fushën e kapitalit përfaqësimi. Megjithatë, politizimi i thellë në vija partiake dhe fenomeni politik patronazhi kufizoi efektet e këtij përparimi. Komisioneri e sheh se në një vend me të pasur diversiteti, siç është “ish-Republika Jugosllave e Maqedonisë” ndëretnike marrëdhëniet janë komplekse dhe ndarjet ekzistuese nuk mund të zgjidhen sipërfaqësisht. të gjitha Aktorët politikë dhe publikë të vendit duhet të kenë parasysh se trashëgimia e tyre do të varet nga kontributin e tyre konkret në ndërtimin e një shoqërie të integruar. Ata duhet pa mëdyshje po dënojnë incidentet e dhunshme si ato që ndodhën në gjysmën e parë të 2012 dhe po të përpiqemi të arrijmë politika gjithëpërfshirëse për të parandaluar që një gjë e tillë të ndodhë në e ardhmja.

Është gjithashtu thelbësore të promovohet në mënyrë aktive ndërveprimi konstruktiv ndërmjet individëve dhe grupeve me prejardhje të ndryshme. Për më tepër, Komisioneri e thekson shumë rëndësia e rolit dhe përgjegjësisë së mediave në promovimin e ndëretnisë tolerancën dhe nevojën që ata të përmbahen nga përhapja e stereotipave apo nxitja çdo tension ekzistues. Autoritetet mund të kontribuojnë duke u bashkuar Veprimi i përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian për qytetet ndërkulturore, i cili përpiket të zhvillojë një model që mbështet integrimin ndërkulturor brenda diversitetit komunitetet urbane.

Ndarjet në arsimin publik

Është pozitive që në RMV janë të zhvilluara mundësitë për komunitetet joshumicë që të ndjekin arsimin në gjuhën e tyre. Megjithatë, shfaqja e njëkohshme e segregacionit në shkolla është diçka që duhet adresuar, sepse ndarje të tilla mund të kenë një ndikim negativ në marrëdhëniet e studentëve, po rrisin keqkuptimin e ndërsjellë dhe dëmtojnë kohezionin social. Komisioneri numëron se debatet në vend për çështjen e arsimit janë shumë të politizuara dhe shpesh reduktohet në një qasje në të cilën njëri duket se fiton dhe tjetri humbet (qasja me shumën zero) kur bëhet fjalë për të drejtat e bashkësive individuale. Kjo çoi në hakmarrje reciproke për

çfarë e cila perceptohet si padrejtësi, e cila e zgjat problemin dhe në fund shkakton dëmtojnë fëmijët dhe të rinjtë, të cilët mund të përfitojnë vetëm nga mundësitë e shtuara për të njiheni dhe mësoni nga njëri-tjetri. Aktorët politikë dhe krijuesit/udhëheqësit e opinionit publik duhet gjithashtu të përpiqet për një qasje të përgjegjshme ndaj këtyre çështjeve, a autoritetet duhet të dyfishojnë përpjekjet e tyre për të arritur një integritet dhe shumëgjuhësi politikat arsimore, të tilla si Strategjia e Integruar e Arsimit dhe Common e re një projekt i Bashkimit Evropian dhe Këshillit të Evropës, i quajtur "Mbështetje Rajonale për Gjithëpërfshirje arsimi". Komisioneri është thellësisht i shqetësuar se dhuna e dhunshme ndëretnike po ndodh vazhdimisht incidente në disa shkolla të vendit. Duhet bërë çdo përpjekje për ta luftuar këtë fenomen negativ dhe duhet dhënë mbështetje e fortë për iniciativat që synojnë sigurimi i sigurisë në shkollë.

Çështjet e pazgjidhura në fushën e të drejtave të njeriut lidhur me konfliktin mund të thuhet se vazhdon mosndëshkimi për shkelje të rënda të të drejtave të njeriut apo shkelje të rënda të së drejtës ndërkombëtare humanitare të kryera në vitin 2001 është një nga faktorët që pengojnë përpjekjet për të arritur kohezionin social dhe pajtimin në Ish Republika Jugosllave e Maqedonisë". Drejtësia është e nevojshme jo vetëm për, përmes procedurë e drejtë, për të siguruar përgjegjësinë e autorëve të shkeljeve të tilla, por është nevojiten gjithashtu për të rivendosur të drejtat e viktimave që vuajnë më tej mohimi i vazhdueshëm se ata janë dëmtuar. Komisioneri është i vetëdijshëm për kompleksitetin politik situatën dhe kërkesat legjitime për stabilitet dhe paqe në shoqëri që jepen si kundërgjegjësi kundër ndërmarrjes së veprimeve për këto çështje serioze. Megjithatë, ai beson se veprime të tilla janë vërtet të nevojshme, sepse leja për të grumbulluar ankesat nuk janë treguar të jenë qasja më e qëndrueshme për krijimin e një ndëretnike të qëndrueshme kohezioni. Parimi se amnistitë nuk duhet të zbatohen për shkelje të rënda të të drejtave të njeriut të drejtat konfirmohen nga Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës në Udhëzimet për Çrrënjosjen mosndëshkimi për shkelje të rënda të të drejtave të njeriut, që nga viti 2011 si dhe nga Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut të drejtat e njeriut në vendimin e fundit të Margus kundër Kroacisë, ku Gjykata theksoi se në lidhje me një rast që përfshin krime lufte kundër civilëve "duke dhënë amnisti në pikëpamje e "krimeve ndërkombëtare" - një term që mbulon krimet kundër njerëzimit, luftën "Krimet dhe gjenocidi shihen gjithnjë e më shumë si të ndaluara nga ligji ndërkombëtar." Komisioneri u informua se ende nuk dihet se çfarë kishte ndodhur me katërmëdhjetë personat e zhdukur gjatë konfliktit; duhet bërë çdo përpjekje për të zbardhur fatin e tyre. Cfare i referohet situatës së 95 personave të

zhvendosur që ndodhen ende në qendrat kolektive, Komisioneri rekomandon t'i jepet përparësi gjetjes së zgjidhjeve të përhershme për strehimin e tyre.

Masat për të luftuar diskriminimin

Komisioneri vuri në dukje se në "ish Republikën Jugosllave të Maqedonisë" tani ekziston ka zhvilluar një kuadër ligjor për mosdiskriminimin dhe se struktura kombëtare e të drejtave të njeriut, duke përfshirë Avokatin e Popullit dhe Komisionin për Mbrojtjen nga Diskriminimi janë aktivë në këtë zonë. Autoritetet kanë nevojë për Komisionin, i cili aktualisht nuk ka kapacitetet e nevojshme t'i sigurojë asaj burimet e nevojshme financiare dhe njerëzore për të kryer detyrat e saj kryen në mënyrë të pavarur dhe efektive. Komisioneri mbështet rekomandimin e Kuvendit Popullor Avokati i Popullit lidhur me zbatimin e plotë të kuadrit ligjor për mosdiskriminimin dhe nevoja e zhvillimit të fushatave ndërgjegjësuere në këtë drejtim. Në përgjithësi, ai fort mbështet masat që synojnë promovimin e tolerancës dhe respektit për qeniet njerëzore të drejtat e të gjithëve, si dhe përmirësimi i ndërgjegjësimit publik për situatën e të gjitha grupeve të cilët janë të ekspozuar ndaj diskriminimit në kontekste të ndryshme. Masa të tilla duhet të fillojnë në sistemi arsimor dhe kurrikulat shkollore duhet të përfshijnë arsimin për grupe të ndryshme në shoqëri për të parandaluar injorancën dhe intolerancën.

Mediat dhe gazetarët gjithashtu mund të kontribuojnë për një më të drejtë dhe më tolerant shoqërisë, duke ushtruar gazetari etike dhe të përgjegjshme.

Lustracioni

Nisur nga shqetësimet legjitime për proporcionalitetin dhe kushtetutshmërinë e procesit Lustracioni, Komisioneri u bën thirrje autoriteteve të sigurojnë që vendimet e Gjykatës Kushtetuese lidhur me lustracionin respektohen plotësisht dhe pasqyrohen në të gjitha vendimet e ardhshme për politikën për këtë temë. Sipas praktikës gjyqësore të Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut,

Procedurat e lustracionit duhet të ndjekin kritere strikte në mënyrë që të sigurohet që të gjithë palët e interesuara gëzojnë të drejtat e garantuara nga neni 6 i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut të drejtat, veçanërisht e drejta për barazi procedurale. Lustracioni nuk duhet të

përdoret kurrë për qëllime politike apo personale. Në këtë kuadër, Komisioneri nënvizon se një shtet demokratik bazuar në shtetin e së drejtës ka burime të mjaftueshme në dispozicion për ta arritur atë qëllimi i drejtësisë dhe fajtorët të dënohen. Nuk duhet të inicohet sipas dëshirës hakmarrje në vend të drejtësisë.³⁷

PËRFUNDIMET DHE REKOMANDIMET

Nga analiza e gjendjes me mirëkuptimin dhe bashkëjetesën multietnike në pesë komunat e synuara dalin përfundimet e mëposhtme:

Në përgjithësi, marrëdhëniet ndëretnike në komunat e synuara konsiderohen të qëndrueshme, përkundër faktit se shumica e të anketuarve ishin të prirur për t'i paraqitur këto marrëdhëniet pozitivisht, debatet dhanë një pasqyrë të tensioneve dhe pakënaqësive të reja, d.m.th u shfaq si pjesë e rëndësishme e vlerësimit të përgjithshëm të situatës në komunat e synuara. Përveç kësaj, ekziston një tendencë e dukshme midis palëve të interesuara (pavarësisht nga përkatësinë e tyre

³⁷ <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=530490944>

etnike) për të theksuar kontributin e grupit të tyre etnik në ruajtjen dhe ruajtjen e marrëdhënieve paqësore në komunë, ndërsa përgjegjësia sepse segregacioni transmetohet te grupet e tjera etnike.

Një pasqyrë e papritur nga palët përkatëse të interesit është pretendimi se ata i perceptojnë dallimet fetare si bazë për kufizimin e komunikimit të tyre me qytetarët e feve të tjera në sferën private. Ky pretendim është konstant thekson pothuajse në të gjitha bashkitë e synuara. Duhet bërë përpjekje të veçanta për sigurohuni që qytetarët (si të rriturit ashtu edhe të rinjtë) të njihen me bazat postulatet e feve të ndryshme të praktikuara në komunë, si dhe aspekte të tolerancës dhe të bashkëjetesës që janë pjesë e mësimave fetare.

Komunat Bërvenicë, Vrapçisht, Gostivar, Jegunovcë dhe Tetovë janë në proces të zbatimit të strategjive të miratuara për përmirësimin e bashkëjetesës multietnike. Megjithatë, zbatimi i këtyre strategjive ka dinamikë dhe efikasitet të ndryshëm. Një pjesë e konsiderueshme e komunave për të cilat janë miratuar dokumente strategjike të kuptuarit multikulturor, kufizojnë angazhimin e tyre ekskluzivisht në aktivitete në fushën e arsimit (ku ka sinergji me të tjerët iniciativat). Një nga arsyet kryesore për këtë janë burimet e kufizuara financiare në dispozicion të autoriteteve komunale. Kjo veçanërisht vlen për organizimin e aktiviteteve të tilla si festime të përbashkëta, ngjarje kulturore, festivale, si dhe ofrimin e mbështetjes për organizatat lokale të shoqërisë civile për zbatimin e iniciativave për promovimin e multikulturalizmit në komuna. Përpjekje të mëtejshme duhen bërë për të siguruar që autoritetet lokale të jenë t'u përmbahen angazhimeve strategjike.

Një aspekt në veçanti është i mbushur me pengesa në procesin e zbatimit - tejkalimi i barrierave gjuhësore ndërmjet qytetarëve me prejardhje të ndryshme etnike. Edhe pse dokumentet strategjike parashikojnë futjen e kurseve të gjuhës (tek të rriturit) dhe kurse me zgjedhje (fëmijë) për mësimin e gjuhëve të bashkësive tjera etnike, këto aktivitete zbatohen vetëm në një pjesë të vogël të bashkive të synuara. Kjo pyetje është me interes të veçantë, duke qenë se janë renditur shumë nga bashkëbiseduesit barrierat gjuhësore si një nga faktorët më të rëndësishëm në ruajtjen e shoqërisë distanca ndërmjet grupeve të ndryshme etnike. Duhet bërë përpjekje të veçanta (përmes bashkëpunimi me autoritetet lokale, sektorin e arsimit, qytetarët, shoqëria civile) për të krijuar kushte për zbatimin e këtij detyrimi.

Komisionet për Marrëdhënie ndërmjet Komuniteteve në përgjithësi funksionojnë brenda mandatit parashikuar në kuadrin ligjor. Megjithatë, analiza e aktiviteteve të tyre, si dhe njohuri nga palët përkatëse të interesit tregojnë se nuk i shfrytëzojnë plotësisht këto organe kapacitetin e tyre për të ndërhyrë në fushën e marrëdhënieve ndëretnike. Ishte padyshim që palët e interesuara dinë shumë pak ose aspak njohuri për ekzistencën dhe funksionimin e këtyre organeve. Ekziston nevoja për një përfshirje më të madhe në inicimi dhe zbatimin e aktiviteteve për zhvillimin e multikulturalizmit, si dhe takime më të shpeshta të drejtpërdrejta me qytetarët.

Në fushën e arsimit, angazhimet strategjike janë në fazën e zbatimit. Kjo për faktin se shumë prej angazhimeve strategjike në fushën e arsimit janë të harmonizuara me aktivitete dhe projekte paralele. Parashikuar aktivitetet realizohen pa probleme të mëdha në shkollat e synuara komunat.

Megjithatë, problemi i distancës sociale u theksua me shqetësim nga të anketuarit. Në shumë shkolla në komunat e synuara nxënësit ndjekin mësimet në dhoma dhe turne të ndryshme, duke krijuar marrëdhëniet e tyre të ndërsjella janë praktikisht inekzistente. Gjithashtu, të anketuarit informojnë se e zakonshme aktivitetet mes nxënësve të etnive të ndryshme janë të rralla, dhe në shumicën e rasteve të pjesëmarrjes së studentëve është thjesht një formalitet.

Përfaqësues të sektorit të biznesit deklarojnë se qytetarët e etnive të ndryshme grupet shpesh bashkëpunojnë, dhe se kjo është një zonë ku dallimet kulturore kanë me pak rendesi. Disa të anketuar treguan gatishmërinë e tyre për të mbështetur të aktiviteteve për zhvillimin e bashkëjetesës multikulturore. Përpjekjet e mëtejshme duhet të bëhen dhe të përdoren për kontributin e sektorit të biznesit në gjithëpërfshirëse përmirësimin e marrëdhënieve ndëretnike në komunat e synuara.

Nga intervistat dhe debatet publike ishte e qartë se në shumë raste zhvillimi i multikulturalizmi konsiderohet si një çështje që prek marrëdhëniet ndërmjet anëtarëve nga bashkësitë më të mëdha etnike - shqiptarët dhe maqedonasit.. Debate publike tregoi se pjesëtarët e bashkësive më të vogla etnike shpesh lihen pas proceseve të vendimmarrjes dhe që ato i nënshtrohen vazhdimisht praktikave diskriminuese. Duhet bërë më shumë përpjekje për të siguruar përfshirja e komuniteteve më të vogla etnike në të gjitha aspektet e projektimit dhe zbatimin e iniciativave në nivel lokal.

Arrijmë në përfundimin se ndërhyrjet më të rëndësishme për parandalimi i konfliktit është i vazhdueshëm monitorimi dhe dialogu i BE-së dhe SHBA-së me elitat politike maqedonase. Këto janë nisma diplomatike, jo ndihmë zhvillimore. Diplomacia është veçanërisht e nevojshme për të bërë përpunim në çështjet gjuhësore, reformën e decentralizimit dhe çështjet e qytetarisë. Megjithatë, atje mund të jetë një rol për asistencën zhvillimore në këto fusha, pasi të jenë formuluar marrëveshjet. USAID fleksibiliteti, i demonstruar në gatishmërinë e tij për të siguruar fonde për universitetin e ri, duhet të ruhet.

Besojmë se pjesa më e madhe e programit aktual të USAID-it në mënyrë indirekte kontribuon në ndërtimin e ekonomisë dhe sistemet politike që do të sigurojnë bashkëjetesë paqësore në Maqedoni. USAID/Maqedoni gjithashtu mbështet programe që ose mund të trajtojnë drejtpërdrejt çështjet etnike, duke përfshirë decentralizimin dhe të rene universiteti. Këto dy të fundit u përgjigjen kërkesave kryesore të shqiptarëve etnikë dhe përfaqësojnë një mundësi për të zvogëlojnë ankesat. Duke shqyrtuar mundësinë e shtimit të programeve të reja, ekipi konstaton se ka tre lloje strategjish, në varësi të mënyrës sesi USAID peshon faktorët e mëposhtëm shkakësor: manipulimi i përkatësisë etnike nga elitat politike, pjesërisht duke forcuar institucionet e brishta demokratike të cilat nuk mund t'i mbajë udhëheqësit përgjegjës ose të kanalizojë në mënyrë adekuate interesat; pabarazitë që rrisin ndjeshmërinë ndaj mobilizimit politik; dhe ndërveprim të kufizuar ndërmjet grupeve etnike, mobilizimi kontribuon më së shumti në tensionet aktuale. Mund të konstatojmë se ka më pak meritë në financim programeve shtesë të ndërveprimit ndërpersonal, me përjashtim ndoshta mes të rinjve dhe nxënësve të shkollave të mesme, për arsyet e dhëna më poshtë. Një qasje e katërt do të ishte mbështetja e rritjes së njohurive rreth etnisë marrëdhëniet në Maqedoni për të mbështetur zgjedhjen e programeve më të mira.

Reduktimi i manipulimit të përkatësisë etnike nga elitat/forcimi i përgjegjshmërisë së liderëve dhe institucionet demokratike:

* Media: 1) krijimin e një projekti monitorimi të medias. Kjo mund të jetë një herë ose projekt kërkimor periodik ose një shërbim të vazhdueshëm. Do të ndiqte gjuhën e shumicës dhe pakicës media për mbulim jo të këndshëm ose nxitës të grupeve të tjera etnike. Monitorimi gjatë dhe pas

fushatat zgjedhore do të ishin veçanërisht të rëndësishme. Do të publikonte raporte dhe do të mbante herë pas here seminare dhe informime për lajmet e veta për të kërkuar llogari gazetarët dhe pronarët e mediave.

2) Lajmet e medias private shqiptare përbëhen kryesisht nga ritransmetime nga Tirana dhe Kosova apo VOA shumë pak programe të produksioneve të pavarura të lajmeve. Kjo do të thotë se popullsia shqiptare e Maqedonisë përballët në baza ditore me problemet e Kosovës dhe Shqipërisë por mëson pak për problemet e Maqedonisë dhe përpjekjet për t'u përballur me ta. Disa mbështetje për transmetimet e lajmeve në gjuhën shqipe (të cilat mund të ndahen midis stacioneve) mund të jetë i dobishëm. Mund të kontribuojë në një fokusim në çështje më të gjera, në kontrast me një të ngushtëfokusi në të drejtat e pakicave.

3) Pjesërisht për shkak të dallimeve gjuhësore, duket se nuk ka media që të shërbejë vërtet integruese funksionojnë ndërmjet grupeve etnike. Nuk ka asnjë mënyrë për të vazhduar një debat të mirëfilltë kombëtar. Multietnike

Projektet e gazetarisë që publikojnë ose transmetojnë pjesë/programe në të gjitha gjuhët janë një fillim i mirë, por më shumë mund të bëhej.

* Rekomandojmë një program më të gjerë të shoqërisë civile, si një mënyrë për të kontrolluar rritjen politizimi dhe dominimi i partive politike. Grupet e shoqërisë civile që eksplorojnë interesat që apelojnë të gjithë

Një mundësi do të ishte të hetohet mundësia e krijimit të një ose më shumë OJQ-ve të vërteta multietnike, qoftë të bazuara në çështje, të bazuara në komuna ose të dyja. Një tjetër do të ishte për grupet rajonale që mund të ndihmojnë OJQ-të lokale të zhvillojnë idetë e tyre për aktivitetet multi-etnike (të cilat mund të përkufizohen si ose dy OJQ të grupeve të ndryshme që punojnë së bashku në një projekt të përbashkët ose një OJQ që shërben më shumë se një komunitet) dhe më pas do të jepte grante për ato projekte. Qytetet që mund të jenë të përshtatshme për një të tillë programi përfshin Tetovën, Shtipin dhe Koçanin (ku popullata romë ka vështirësi), Struga, Kërçova, Dibër dhe Resnjë.

* Gjithashtu mbështetje për zhvillimin e partive politike etnike, besojmë gjithashtu se ndihma e palëve për të zhvilluar struktura organizative që mund të reduktojnë fuqinë e pakontrolluar të

liderëve politikë është e rëndësishme. "Dendësia" më e madhe organizative mund të rritet gamën e ideve që mund të gjejnë shprehje brenda secilës parti, duke reduktuar fokusin tek përkatësia etnike.

Rekomandime

Që të bëhet një shoqëri më e denjë, dhe koherente dhe gjithëpërfshirëse, për të ndryshuar e përmirësuar marrëdhëniet ndëretnike e të ulen tensionet e paragjykimet që mund ti hasim, e me theks të vecantë edhe diskriminimit, duhet të gjindet një mënyrë për implementimin e politikave afatgjate. Pikësëpari, politikat implementuese afatgjatshme duhet të përgaditet tereni për minimizimin e situatave që shpiejnë deri në shfaqjen e mosmarveshjeve ndëretnike: që dmth se duhet përkushtim të vecantë në arsim cilësor, zbutja e papunësisë, eliminimi i varfërisë, pabarazisë dhe diskriminimi që i bëhet komunitetit rom. Subjektet politike dhe politikat e tyre duhet ta kenë parasysh se situata e krijuar e deritanishme me zhgënjimin dhe me pakënaqësinë e mbjellur tek shumica e të rinjve të cilët kanë kualifikime arsimore mund të shfrytëzohet nga pala e tretë me qëndrime dhe botëkuptime nacionaliste dhe situata të eskalon dhe lehtësisht të vjen deri në krijime të armiqësive.

Gjithashtu, politikbërja qeverisëse dhe politikat qeveritare në bashkëpunim me OJQ-të duhen të përqendrohen në mbarvajtjen dhe përmirësimin e cilësive shkollore e arsimoro-edukative si në arsimimin shtetroro-publik edhe ate privat, sepse arsimimi i mirëfilltë është celësi i vetëm i këtij vendi që të vetmin prodhim efikas e ka burimin njerëzor, dhe jo rastësisht jemi deshmitarë se dita ditës vendi ynë po zbrazet nga ikja e të rinjve nga ky shtet. Shteti dhe institucionet shtetërore në bashkëpunim me OJQ-të duhet të krijojnë dhe të përkrahin projekte nga mësimet e përbashkëta sic e elaboruam më lartë nëpërmjet Organizatës dhe projektit SCFG -Search for common ground, duke inkadrur mësimin e gjuhëve zyrtare dhe të

Gjuhëve tjera sic janë gjuha shqipe, turke, serbe rome etj të vogla, e paralelisht edhe gjuha angleze si gjuhë primare ndërkombëtare..

Një bashkëpunim me faktorin ndërkombëtar dhe me Organizatat ndërkombëtare është më së i nevojshëm për një përditësim dhe avansim i cilësisë së shërbimeve shoqërore duke inkorporuar standarde të vlersuara dhe të dëshmuara në këtë drejtim, të cilat sdo mend se do të sjellin rezultate pozitive në kualifikimet plotësuese të të rinjve në vend.

Jo më pak e rëndësishme është edhe përforcimi i punës dhe aktivitetit profesional i vetqevirsjes lokale, nëpërmjet këtyre programeve dhe projekteve trajnuese për të zvogëluar dhe pse jo edhe eliminuar elementet koruptive që paraqiten në këto institucione lokale, nëpërmjet llogaridhënies ndaj qytetarëve dhe transparencës adekuate duke e bërë publike punën e tyre dhe në këtë mënyrë të ritet edhe besueshmëria tek qytetarët. Kjo arrihet me publikim e harxhimeve të institucionit, investimeve kapitale, funksionimi më i qasshëm i sistemit të parashtresave dhe ankesave dhe ‘feed back-u’ i mare nga vet qytetarët për kënaqësin dhe pakënaqësitë që i kanë ndaj një organi përkatës, që dmth se qytetari të jet një korektiv i pushtetit, duke bërë vlersimin e punës së tyre.

Bibliografia

- Benčina Dragoljub, Simoniti Iztok „Mednarodne organizacije“, Priročnik in vodič, Delavska enotnost, Ljubljana 1994
- Беитс Р. Чарлс „ Политичка теорија и меѓународни односи“, Просветно дело, Скопје, 2009
- Bžezinski Zbignjev „Velika šahovska tabla“, CID Podgorica, Romanov Banja Luka, 2001
- Bjeković Siniša „Evropske integracije“, Uprava za kadrove Vlade Crne Gore, Podgorica, 2008
- Бјелиќ Предраг „Економика меѓународних односа“, Прометеј, Београд, 2003
- Bodiroža Mladen „Evropska unija“, Ekonomski fakultet, Novi Sad, 2006
- Brkić Luka „Teorije međunarodne ekonomske integracije“, Gordon, Zagreb 1995
- Bomberg Elizabeth, Alexander Stubb „The European Union - How Does it Work“, Oxford University Press, 2003
- Bukša Davor „Integracijski procesi u svjetskom gospodarstvu i današnja pozicija Republike Hrvatske“, Zavod povjesnih znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, 2004

- Vuletić Vladimir, „Globalizacija mit ili stvarnost“, Sociološka hrestomatija, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2003
- Gavrilović Jovanović Predrag „Položaj male zemlje u svetskoj privredi“, Savremena administracija, Beograd, 1977
- Galbraith K. John „Novac“, Grmeč, Beograd, 1997
- Querini Giulio „Ekonomske razvika i nerazvika“, Stvarnost, Zagreb, 1978
- Grgić Mato, Bilas Vlatka, Franc Sanja „Regionalne ekonomske integracije u svijetu“, Sinergija, Zagreb, 2012
- Đurović Gordana „Spoljnotrgovinska integracija i Crna Gora“, Fakultet političkih nauka, Podgorica, 2012
- Eperson Ralf „Novi svetski poredak“, Plavi krug - Neven, Beograd, 2001
- Estrin Saul, Holmes Peter „Competition and Economic Integration in Europe“, Edvard Elgar Publishing, 1998
- Zečević Slobodan „Evropska unija - institucije i pravo“, FIM, Beograd, 2001
- Janev Igor „Međunarodne organizacije i integracije“, Institut za političke studije, Beograd, 2008
- Jovanović N. Miroslav „Evropska ekonomska integracija“, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, 2006
- Јолевски Зоран „Мултинационалните корпорации предизвик на современата економија“, Economy Press, Скопје, 1997
- Kisindžer Henri „Diplomatija“, Verzal press, Beograd, 1999 Kisindžer Henri „Godine obnove“, BMG, Beograd, 2000 Kalaus Vaclav „Evropa i EU“, Službeni glasnik, Beograd, 2010
- Kovač Oskar „Međunarodne finansije“, Ekonomski fakultet, Beograd, 2003
- Кочовски Митко „Челикот како значаен фактор на регионалната интеграција“, излагање на Меѓународниот форум за регионална стопанска соработка, Софија 20-21.02.2002
- Кочовски Митко, Докторска дисертација „Перспективите на македонската челична индустрија“, Факултет за бизнис економија, Скопје 2008

- Кочовски Митко „Преструктурирањето на челичната индустрија и евроинтеграциските процеси“, Бизнис Медиум, Скопје, ноември 2005
- Кочовски Митко, Авторизирани предавања, Штип, 2012
- Кругман Пол, Обстфелд Морис „Меѓународна економија – теорија и политика“, Табернакул, Скопје, 2009
- Krugman Pol „Povratak ekonomije depresije i svetska kriza 2008“, Heliks, Novi Sad, 2010
- Kovačević Radovan „Međunarodne finansije“, Ekonomski fakultet Beograd, 2010
- Leontijev Vasilij „Budućnost svetske privrede“, Privredni pregled, Beograd, 1978
- Levinson Čarls „Kapital, inflacija i multinacionalne kompanije“, Beogradski izdavačko - grafički zavod, Beograd, 1974
- „Економија на инвестициите“, Економски факултет Скопје, 2005
- Neil Nugent „The Government and Politics of the European Union“, Macmillan Press, 1999
- Ohmae Kenichi „Nova globalna pozornica: Izazovi i prilike u svijetu bez granica“, Mate, Zagreb, 2007
- Prokopijević Miroslav, „Evropska unija“, Službeni glasnik, Beograd, 2009
- Печујлиќ Мирослав „Глобализација“ Гутенбергова галаксија, Београд, 2002
- Пелевиќ Бранислав „Меѓународни економски односи“ Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду, 2001
- Pinder John „The European Union“, John Morgan & Peter Just, Oxford, 2000
- Račić Obrad, Dimitrijević Vojin „Međunarodne organizacije“, Savremena administracija, Beograd, 1988
- Radić Ivana, Živković Jelena, Damjanović Katarina, Cvetković Vesna, Ivanković Zorana, Budimir Branko, Mišćević Tanja „Vodič kroz process stabilizacije i pridruživanja“ G17 Institut, Beograd, 2005
- Rakita Branko „Međunarodni biznis i menadžment“, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, 2006
- Reinert S. Erik „Globalna ekonomija“, Čigoja, Beograd 2006
- Stakić Budimir „Međunarodne finansijske institucije“, Univerzitet Singidunum Beograd, 2012

- Stepanov Radivoj, Despotović Ljubiša „, Evropska unija - nastanak, institucije, pravo“, Stylos, Beograd, 2002
- Tejlor Pol „, Kraj evropske integracije“, IP Albatros – JP Službeni glasnik, Beograd 2010
- Totev Stoyan, Boyadjieva Maria “Sustainable Regional Development through Institutionalized Trans-frontier Cooperation in the Niš-Skopje-Sofia Triangle- Towards the Establishment of a Euroregion” Institute of Economics, Bulgarian Academy of Sciences, 2002
- Turčinović Filip, Vrcelj Nikolina „Postglobalizam i ekonomske integracije“ Megatrend Univerzitet – Beograd, 2010
- Узунов Никола, Костовска Љубица „Современите економски системи“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 2000
- Фити Таки „Феноменологија на економските кризи“ Економски факултет Скопје, 2011
- Фити Таки „Транснационалните компании и извозот на капитал“, Комунист Скопје, 1989
- Felton Andrew, Reinhart Carmen „, Prva globalna finansijska kriza 21 stoljeća“, Novum ,Zagreb, 2008
- Хантингтон Семјуел „Сукоб цивилизација“, ЦИД Подгорица, Романов Бања Лука, 2000
- Collier Paul, Dollar David „Globalization, Growth and Poverty: Building an Inclusive World Economy“, Oxford University Press and World Bank, 2002
- Wallerstein Immanuel „, Globalization or the Age of Transition – A Long –Term View of the Trajectory of the World System“, 1999
- Wallace Helen, Wallace William „Policy Makingn in the European Union“, Oxford University Press, 2000
- Williams John Peter „A Handbook on accession to the WTO“, University Press Cambridge, 2008
- Хил Чарлс „Меѓународен бизнис – натпреварување на глобалниот пазар“, Магор, Скопје, 2010

- Čenić - Jotanović Gordana „Međunarodni ekonomski odnosi“, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2006
- Džorž Soros „O globalizaciji“, Samizdat B92, Beograd, 2003 Šmale Wolfgang „Istorija evropske ideje“, Clio, Beograd, 2003
- Шуман Робер „За Европа“, Фондација „Робер Шуман“, „Дневник“, „Француски културен центар“, Скопје, 2003
- USAID Macedonia „Светска Трговска Организација – Трговски и бизнис аспекти“, Скопје, 2003
- USAID Macedonia „Преглед на можностите за финансирање на извозот“, Проект за усогласување со Светската Трговска Организација, Скопје, 2005
- USAID Macedonia „Олеснување на трговијата“, Проект за усогласување со Светската Трговска Организација, Скопје 2005
- USAID Macedonia „Основни карактеристики на надворешно трговскиот режим на Република Македонија“, Проект за усогласување со Светската Трговска Организација, Скопје 2005
- Фондација Роберт Шуман „Лисабонскиот договор во десет прикази“, Фондација Институт отворено општество – Македонија, Скопје 2010
- Фондација „Конрад Аденауер“, „Договорот од Лисабон“, Скопје 2011 World Bank Publications „The Growth Report“, 2008
- World Trade Organization „Understanding the WTO“, WTO Publications, Geneva 2005
- www.imf.org www.worldbank.org www.wto.org
- UN Charter Preamble www.unctad.org www.unido.org
- www.europa.eu.int